

Rudolf Pribiš a jeho medailérska tvorba pre vysoké školy

Vladimír Michalička

Múzeum školstva a pedagogiky, Bratislava

Múzeum školstva a pedagogiky sa v zbierkotvornej činnosti systematicky venuje dokumentácii vývoja školstva na Slovensku a systematicky získava medaily stredných i vysokých škôl a ich jednotlivých fakúlt. Tieto symboly vysokých škôl ako inštitúcií tvoria vyše päťstokusovú kolekciu a sú pre múzeum nielen umeleckým artefaktom, ale aj špecifickým dokladom vývoja a premien školstva v dlhšej časovej línii. V zbierke medailí a inšígnií sú zastúpené diela popredných slovenských sochárov–medailérov. K najvýraznejším osobnostiam tejto špecifickej výtvarnej disciplíny patrili aj Rudolf Pribiš (1913–1984), jeden z priekopníkov slovenskej medailérskej tvorby.

Jeho dielo svedčí o inšpiratívnej sile spojenia školy a umenia. Rodák z Rajca sa popri štúdiu na meštianskej škole (1923) a gymnáziu v Trenčíne (1924–1931) v duchu rodinnej tradície vyučil za medovníkára a zo záujmu navštevoval nepovinné hodiny kreslenia. Začiatkom 30. rokov odišiel do Prahy, kde začal študovať medicínu (1931–1933), ale v prostredí umeleckej avantgardy sa nakoniec rozhodol pre výtvarné umenie. Navštevoval Odbor kreslenia ČVUT (1934) a potom prešiel na Akadémiu výtvarných umení (1935–1937), kde bol študentom Prof. Otakara Španiela (1881–1955). V rokoch 1939–1940 formálne pokračoval v štúdiu na Oddelení kreslenia SVŠT v Bratislave, pričom sa už profesionálne venoval umeleckej tvorbe. Po roku

1945 dostal príležitosť organizovať výtvarný život na Slovensku a od roku 1950 pedagogicky pôsobil na novozaloženej Vysokej škole výtvarných umení (VŠVU) v Bratislave, kde bol v rokoch 1963–1968 a 1971–1974 aj rektorom.

Spojenie školy s umeleckou tvorbou sa premietlo aj do jeho medailérskej tvorby, čo sa charakteristicke prejavilo v návrhoch a realizácii inšígnií a medailí. Vytvoril inšígnie VŠVU v Bratislave (1958), Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach (1962), Vysokej školy múzických umení v Bratislave a jej Hudobnej a Divadelnej fakulty (1964–1965), ako aj Vysokej školy dopravnej v Žiline (1967–1969).

Jeho medailérska tvorba pre vysoké školy nadväzovala na rektorské a dekanské inšígnie. V zbierke MŠaP je niekoľko medailí, originálnych a invenčných výtvarných diel.

Medaila VŠVU (1958) je dvojstranná. Na jej averze je romantizujúca postava mladej ženy vznášajúcej sa v prázdnom priestore s tenkým pásmom látky okolo drieku a s vavrínovou vetvičkou v ruke. Kolopis tvorí názov školy. Číslica 1949, umiestnená v dolnej časti averzu, je rokom vzniku školy. Za kolopisom je malý grafický motív v podobe hviezdičky a vo voľnom poli autorská signatúra (RP). Reverz medaily tvorí antikvizujúci ľavostranný portrét hlavy mladej ženy, pod ním je vavrínová ratolesť. Portrét je uzavretý v nepravidelnom kruhu, kolopis je vytvorený

z počiatočných písmen názvu školy – VŠVU, oddelených grafickými symbolmi. Na spodnej časti je opäť použitý grafický znak v podobe hviezdičky. Priemer medaily je 68 mm, hrúbka 3 mm, pričom vonkajší okraj medaily je mierne zvlnený. Medaila VŠVU bola vyhotovená v troch verziách: zlatej, striebornej a bronzovej.

Z tohto návrhu vytvoril R. Pribiš pri príležitosti 20. výročia založenia školy (1969) jubilejnú medailu. Na averznej strane je nápis: Bratislava. Vysoká škola výtvarných umení. Vpravo dole je umiestnená autorská signatúra (RP). Reverznú stranu tvorí kolopis s textom *Ad maiorem populi Slovaci gloriam* (Na väčšiu slávu slovenského národa). Jednotlivé slová sú oddelené grafickými symbolmi.

Na voľnej ploche sú v štyroch poliach symboly umeleckých profesií, v jednom maliarska paleta s plným menom autora a roku vzniku návrhu. Medaila bola razená, patinovaná.

Medaila Univerzity Pavla Jozefa Šafárika (1962). Na averze medaily je centrálny umiestnený ľavostranný plastický portrét P. J. Šafárika, zľava sú nad sebou umiestnené roky jeho narodenia a úmrtia: 1795 a 1861, vpravo signatúra RP 62 označujúca Pribišovo autorstvo a rok vzniku návrhu. V kolopise je umiestnený názov a sídlo: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice, kde jednotlivé slová oddeľujú plastické znaky. Sídllo školy je oddelené

grafickou značkou. Na hladkom revereze je text: Ustanovená vládnym nariadením z roku 1959, nad textom smerom do pravej štvrtiny

je umiestnená otvorená kniha s vavrínovým motívom. Priemer medaily je 70 mm, hrúbka 4 mm. Bola vyhotovená v zlatej, striebornej a bronzovej verzii.

Medaila má svoju jubilejnú modifikáciu, ktorá vznikla v Pribišovom ateliéri pri príležitosti 25. výročia založenia školy (1984). Podobne vytvoril jednostrannú medailu pretiahnutého, oválneho tvaru, kde v strede dominuje motív polosediacej ženy

s vavrínovou ratolesťou v ruke a kolopisom: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika Košice 1959–1984. Slová kolopisu sú oddelené grafickými znakmi, plaketa je pevne pripevnená na podkladovej doske (medaila je v zbierke SNG v Bratislave, sign. P 707).

Medaila Vysokej školy múzických umení (1964–1965). Na averze je pravostranne stvárnená múza v podobe obnaženej mladej ženy v sediacej polohe s malou harfou v ruke. Sediacia poloha je podporená náznakom pozdĺžnych pásikov oblakov, pod ňou je malý motív Bratislavského hradu s Dunajom. Na voľnej ploche je umiestnená autorská signatúra RP.

V dolnej časti je kolopis: Vysoká škola múzických umení. Na hladkej reverznej strane je desaťriadkový text: Vysoká škola múzických umení v Bratislave ustanovená Slovenskou ná-

rodnou radou r. 1949 napísaný na štylizovanej historickej listine. Aj tu sú použité viaceré grafické znaky. Okraj medaily je mierne nepravidelný. Bola vyhotovená v zlatej, striebornej a bronzovej verzii. Priemer medaily je 70 mm, hrúbka 2 mm.

Medaila Vysokej školy dopravnej (1967–1968). Na averze je dominantný obraz obnaženej mladej ženy s krídlami vznášajúcej sa v priestore, okolo pásu sa vinie jemná textília. Pod touto postavou je motív železnice, autorská signatúra RP a kolopis: Vysoká škola dopravná Žilina. Na hladkej reverznej strane je text: Vysoká škola dopravná Žilina 1962, nad textom motív žilinského mestského erbu s dvojramenným krížom, pod textom lipová ratolesť. Priemer medaily je 73 mm, hrúbka 4 mm, okraj je mierne nepravidelný. Bola vyhotovená v zlatej, striebornej a bronzovej verzii. Aj táto medaila mala svoju ne-realizovanú modifikáciu z roku 1969 (uchováva ju SNG na pracovisku vo Zvolene, sign. P 1268).

Uvedené výtvarné návrhy boli použité aj na rektorských reťaziach spomínaných vysokých škôl (spoločne s medailami fakúlt), pričom mali väčšie rozmery.

Takmer všetky Pribišove medaily, vytvorené pre vysoké školy spája romantizujúci motív mladej ženy vznášajúcej sa v prázdnom priestore symbolizujúci mladosť a rozlet dorastajúcej mládeže. Motív použil autor aj neskôr pri tvorbe pamätníka Víťazka (Dolný Kubín, 1964). V medailárskej tvorbe uplatnil aj skúsenosti s portrétnou tvorbou (portrét neznámej ženy a P. J. Šafárika). Striedmo používal ďalšie motívy (mestský znak, znak železníc, texty, text na štylizovanej historickej listine a pod.). O autorskej a umeleckej svojbytnosti, majstrovstve vypovedá skutočnosť, že samu celkom podarilo vyhnúť v tom čase požadovanej socialistickej symbolike a nahrádzal ju drobnými grafickými znakmi. Významným prv-

kom Pribišovej medailárskej tvorby je opustenie pravidelného kruhového tvaru medaily, výrazná reliéfnosť plochy medaily, špecifické písmo a ďalšie prvky, ktoré dotvárali jeho typický autorský rukopis. K zaujímavostiam patrí jednak použitie mestského znaku s trojramenným krížom a použitie textu SNR ako svojbytného zákonodarného orgánu Slovenska, a to v čase, keď politická situácia takýmto symbolom nežičila.

V období kulminujúcej medailárskej tvorby Rudolf Pribiš nasmeroval svoje umelecké čítanie na hľadanie krásy harmónie a hojne využíval básnicko-metaforické vyjadrenia, pričom sa mu podarilo vyhnúť kliše alegorického stvárnenia.

Ako sme uviedli, R. Pribiš patrí medzi vynikajúcich predstaviteľov medailárskej tvorby, ba možno ho považovať za jednu z jej zakladateľských osobností. Jeho medailárska tvorba s námetmi vysokých škôl reprezentuje kus našej výtvarnej kultúry i nedávnú históriu vysokého školstva na Slovensku.

Foto: Martina Kočí

Použité pramene a literatúra

PETERAJOVÁ, L.: Rudolf Pribiš. Bratislava: Pallas, 1975. Katalóg Slovenskej národnej galérie Bratislava. Fond medailí Múzea školstva a pedagogiky, Hálova 16, 851 04 Bratislava 5. SCHILLEROVÁ: Medaily. Výtvarný život, 1984, č. 8–9, s. 52–57.

Rudolf Pribiš, designer of medallions and medals for Slovak high schools and universities

Summary

The Museum of Education in Slovakia has systematically documented the development of secondary schools and institutes of higher learning. Among its exhibits there is a collection of 500 medallions and medals: insignia of Slovak secondary schools, colleges and universities. They represent a significant genre of art by distinguished Slovak sculptors and medallists, such as a Rudolf Pribiš (1913–1984), a leading artist in this field.

Palica a palička

Tibor Díte

Požiadavka triedenia múzejných zbierok spoločenskovednej oblasti nie je na Slovensku ničím novým. Prvé koordinované pokusy možno zaznamenať už v 70. rokoch minulého storočia. Vyplynuli zo snahy zvýšiť operatívnosť sekundárnej dokumentácie múzeí a zlepšiť orientáciu v stále narastajúcich múzejných zbierkových fondoch. Neúspech, ktorým tieto snahy skončili, bol jednoznačne následkom odborovej kvalifikácie participujúcich riešiteľov, presadzujúcich neústupčivo pozície jednotlivých vedných disciplín. Druhým negatívnym faktorom bola snaha prevziať niektoré z už existujúcich triedení, pre múzejnú prax však nevhodných najmä preto, lebo boli určené na triedenie homogénnych množín zväčša dokumentov. Výsledkom ústupkov a kompromisov bol nepoužívaný „systém triedenia v odboroch spoločenských vied“¹, ktorého nepoužitelnosť dokladá aj snaha nahradiť ho².

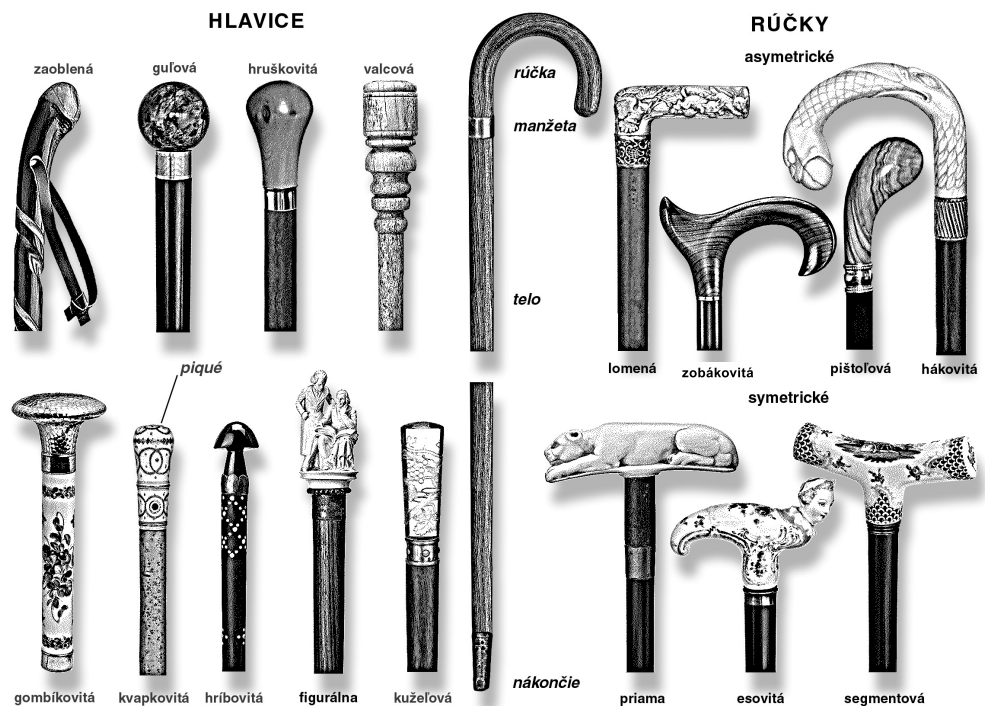
Uplynulo tridsať rokov a slovenské múzejníctvo stojí ešte stále na prahu centrálnej evidencie s akútnou potrebou triedenia múzejných zbierok spoločensko-vednej povahy. Treba si však uvedomiť, že subkategórie jednej vednej oblasti nemožno sústrediť do jednej kategórie, respektíve usporiadať podľa predstáv odborného pracovníka múzea – absolventa danej vednej disciplíny. Z rovnakého dôvodu nemožno do dôsledku využiť ani existujúce triedenia jednotlivých vedných odborov. Systém klasifikácie heterogénneho múzejného zbierkového fondu musí byť univerzálny a navrhnutý tak, aby po všetkých stránkach vyhovoval potrebám múzea.

Naznačiť rozsah problematiky triedenia artefaktov v zbierkach múzeí

a poukázať na neprekonateľné úskalia jednodborového prístupu, to sú ciele tohto príspevku, v ktorom ako príklad slúži nenápadný, všadeprítomný predmet – palica (vychádzková palička, cane / Walking stick (anglicky), hůl / vychádzková hůl / špacírka (česky), bâton / canne (francúzsky), pálca (maďarsky), palka / palezka (poľsky), Stock / Spazierstock / Ge-

chudobnejších a zároveň bola symbolom panovníckej, štátnej i božej moci. A tak vedľa pastierskej palice sa tento artefakt vyskytuje zároveň ako symbol úradnej autority vo forme sudcovskej palice, či odznak veliteľskej právomoci v podobe maršálskej palice alebo honosný symbol panovníckej moci vo forme žezla.

S palicou je nerozlučne spojená mýtická otázka Sfingy i legendárna cesta dvoch mníchov do Číny, ktorí cisárovi Justinianovi v dutých paličiach priniesli v roku 555 v tej dobe nepredstaviteľný poklad – vajčeka a kokóny priadky morušovej.

henstock / Flanierstock (nemecky), Gigerl / Gigerlstock (rakúsky), palka / paločka (rusky), caña / bastón (španielsky) – náradie vyrobené zväčša z rovného, dookrúhla opracovaného dreva, ktorého horná pätina plní funkciu držadla, slúžiaceho prevažne na podopieranie pri chôdzi.

Nemožno pochybovať o tom, že nejaká forma palice bola najprimitívnejším a najstarším náradím a zároveň aj zbraňou ľudstva. Palica slúžila ako náradie i zbraň v rukách naj-

Jedny z najstarších palíc vyjadrujúcich postavenie nositeľa sa v Európe objavujú už v 13. storočí vo výstroji dôstojníkov a poddôstojníkov viacerých armád, kde sa udržali, napr. v Rakúsko-Uhorskej armáde až do roku 1848. Neboli určené na trestanie previnilcov, ale slúžili pri výcviku a v boji na signalizáciu povelov. Tradičná palica britských dôstojníkov sa udržala dodnes.

Označenie vychádzková palica sa objavuje koncom 16. storočia, keď sa

palica stáva módnym doplnkom. Vychádzkové palice z tohto obdobia sa dochovali len ojedinele. Vyrábali sa z domácich surovín a boli zakončené hlavicou zo striebra, slonoviny alebo zlata, často zdobenej ornamentálnym alebo rastlinným dekorom.

Telo palice bolo pod hlavicou prevrtané a cez otvor bol prevlečený remienok alebo šnúra, pripevnená o zápästie, umožňujúca pevné uchopenie, poisťujúce proti strate. Od roku 1700 sa začínajú pri výrobe vychádzkových palíc používať vzácne, zväčša cudzokrajné dreveniny. Až do polovice 18. storočia boli palice zakončené

Čím menej slúžila vychádzková palica na oporu, tým bolo dôležitejšie a krajšie jej držadlo. Koniec 18. a celé 19. storočie sú časami vychádzkovej paličky, slúžiacej na ukazovanie. Nemci ju nazývajú tiež Flanierstock, teda flákačská palica, Rakúšania Gigerlstock ako symbol prehnane móдне odeného muža.

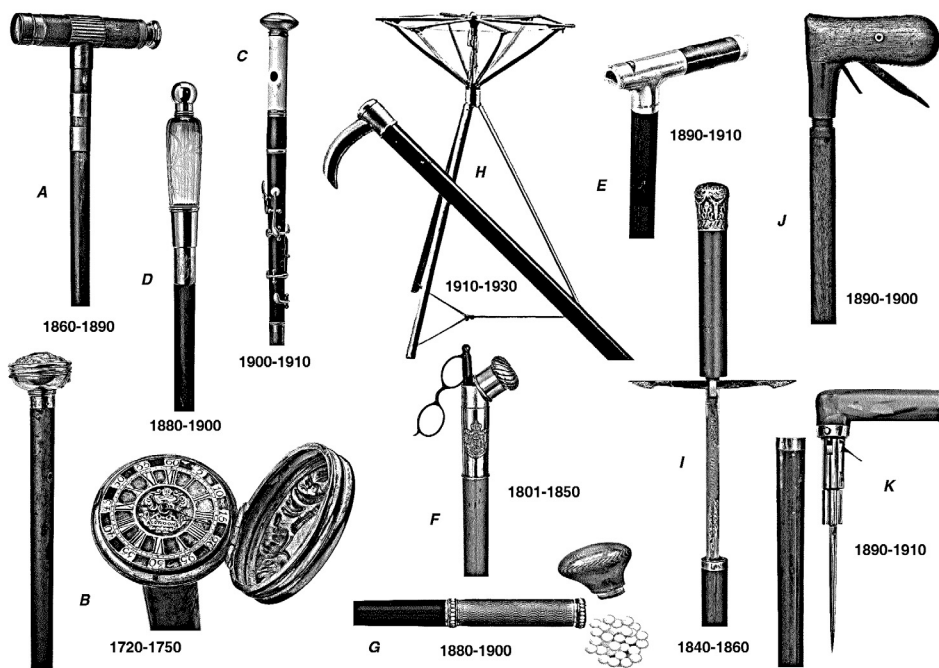
Od polovice 19. storočia sa stáva produkcia vychádzkových paličiek neprehľadnou. Vyrábali sa zo všetkých druhov dreva, žraločích chrbtíc, ale aj hliníka, skla a umelej hmoty. Ocelové telo paličky bolo kryté korytnačinou, rohovinou, ko-

nec veku jedného z najkrajších artefaktov, často radeného medzi šperky.

Zo športových palíc treba spomenúť aspoň turistickú palicu, ktorá v súčasnosti prežíva svoju renesanciu, a jazdeckú palicu, ktorá umožňovala viesť koňa jazdkyni sediacej v dámskom sedle.

Na jednej strane luxusný alebo bežný predmet osobnej potreby, na druhej zbraň v jednoduchnej či kombinovanej podobe. Už od čias Kai- na, ktorý zabil svojho brata Ábela palicou, boli ňou vyzbrojení pútnici a mníši, ktorí nesmeli nosiť zbraň. Samotná palica vždy slúžila aj na osobnú obranu a už v 17. storočí sa objavujú palice ukrývajúce čepeľ (I). Napriek tomu, že sa tieto kombinované palice označujú ako kord v palici, rapír v palici alebo dýka v palici, iba zriedkavo sa použitá čepeľ, čo aj len zďaleka podobá čepeliam zbraní, podľa ktorých sa označuje. Vzhľadom na to, že čepele musia mať malú šírku a pritom musia byť dostatočne pevné, sú zväčša bodlovité, šošovkovitého, trojuholníkového, štvorcového alebo obdĺžnikového prierezu bez ostria. Staršie čepele sú modrené a zdobené leptaným dekorom, nezriedka so značením výrobcu.

Prvé pokusy kombinovať palicu so strelnou zbraňou siahajú do 18. storočia. Vzhľadom na konštrukciu kresadlovej zapalovacej sústavy sa možno stretnúť iba s palicami ukrývajúcimi pištoľ. Perkusné zapalovanie, a najmä vynález jednotného streliva s vlastným tesnením však znamená skutočný rozmach palíc kombinovaných s palnou zbraňou. Vyrábali sa ako pušky (J) či pištole (K) s hladkou alebo drážkovanou hlavňou pre guľové alebo brokové strelivo v Belgicku, Francúzsku, Nemecku alebo Spojených štátoch, známymi i neznámymi puškármi, ale aj prosperujúcimi firmami v širokej palete konštrukcií. Ich oficiálna výroba a používanie končí v prvej polovici 20. storočia, keď sa puške v palici dostáva nelicho-

hlavicami vyrobenými spravidla zo slonoviny alebo rohoviny, zdobenými vybijaním striebornými klinčekmi, technikou nazývanou piqué. Okolo roku 1750 sa objavuje esovitá rúčka, v nemecky hovoriacich krajinách označovaná ako Fritzkrücke – podľa držadla neodmysliteľnej palice Fridricha Veľkého s láskou prezývaného „Der alte Fritz“. Esovité rúčky sa vyrábali z drahých kovov, ale aj kameňa a porcelánu. Objavuje sa figurálna rúčka s motívmi zvieracích a ľudských hláv.

žou, textilom alebo bolo vyrobené z kotúčikov papiera. V nebyvanej miere sa objavujú vychádzkové paličky kombinované s ďalekohľadom (A), hodinkami (B), hudobným nástrojom (C), nádobkou na parfum (D), píšalkou (E). Niektoré ukrývali lornon (F), iné pilulky (G) alebo dokonca sedadlo (H). Nemožno sa čudovať, že na vychádzkovú paličku bolo v priebehu 18. a 19. storočia udelených viac ako 1 500 patentov. Druhá polovica 20. storočia znamená návrat ku klasickej vychádzkovej palici a ko-

tivé, zato však typicky ľudské označenie – zákerná zbraň.

Vymedzený priestor nám nedovoľuje podrobnejšie sa zaoberať jednotlivými druhmi a typmi palíc a paličiek, ktoré boli určené pre študentov, regrútov, družbov, lekárov, obchodníkov s koňmi, prírodovedcov, maliarov, fotografov, lekárníkov, rybárov... Nepovšimnutá ostala richtárska a biskupská palica, sedacia, zvuková a meracia palica, lyžiarska, hokejová a golfová palica, ale tiež dirigentská, kúzelnícka, bubenícka, jedáca alebo čipkárska palička.

Palica je náradím, zbraňou, symbolom, predmetom, nesúcim pečať nielen remesla, ale aj umenia. Ktorý z vedných odborov na pôde múzea je teda autorizovaný dokumentačne ho spracovať? Pokiaľ odpoveď znie všet-

ky, stráca vymedzenie položky skupina východiskovej záznamovej vety CEMUZ zmysel. Nedávno sme sa mohli v MÚZEU dočítať, že skončil vek polyhistorov. Ako však nazvať odborného pracovníka múzea, ktorý pri príprave výstavy o meštianskom odeve musí bezpodmienečne poznať všetky druhové názvy s témou súvisiacich predmetov, aby vedel využiť potenciál vlastného múzejného zbierkového fondu, respektíve zbierkových fondov múzeí zapojených do CEMUZ?

Múzejný svet nie je svetom archeologickej, etnologickej ani historickej palice a ostáva iba dúfať, že tento zaujímavý artefakt bude jedného dňa zaradený do inej skupiny a podskupiny, než aké ponúka Východisková záznamová veta CEMUZ.

Poznámky

¹ METODIKA vyplňovania katalogizačných lístkov v odboroch prírodných a spoločenských vied v múzeách na Slovensku, Bratislava 1985.

² MRUŠKOVIČ, Š. a kol.: Etnomuzeológia, Bratislava 1993.

Literatúra

DIKE, C.: Cane. Objet d'Art, Paríž 1988.
DÍTE, T.: Stockflinten und Stockbüchsen. In: Deutsches Waffen Journal, 1975, č. 12.

ILUSTROVANÉ dejiny starožitností, Bratislava 1997.

KLEVER, U.: Spazierstöcke. Zierde, Werkzeug und Symbol. Mníchov 1984.

SNIDER, J. B.: Canes: From the Seventeenth to the Twentieth Century, Atglen 1997.

Canes and walking sticks

Summary

The author analyzes problems of classification and documentation of canes and walking sticks in museums of Slovakia.

Múzejný priestor pre všetkých

(Projekt práce s handicapovanými občanmi v LHM)

Soňa Žabková

Literárne a hudobné múzeum, Banská Bystrica

ŠVK-LHM v Banskej Bystrici sa rozhodlo pre moderný spôsob práce s verejnosťou. Od septembra do decembra 2005 realizovalo sériu zaujímavých a interaktívnych podujatí pre telesne, mentálne, zrakovo, sluchovo ako aj inak handicapovaných obyvateľov mesta a okolia. Stalo sa to vďaka zapojeniu do grantového programu Priestor, vytvorenému Nadáciou Slovenského plynárenského priemyslu (SPP).

Táto sa rozhodla prispieť ku skvalitneniu starostlivosti o deti a mladých ľudí s postihnutím prostredníctvom rôznych inovatívnych programov a progresívnych prístupov.

Toho príkladom je využívanie arteterapie, muzikoterapie, dramaterapie, pohybovej terapie, terapie hrou, činnostnej terapie, sociálnej integrácie a získavaním životných skúseností. Preto SPP vytvorila grantový program PRIESTOR, do ktorého dostali šancu zapojiť sa aj štátne kultúrne inštitúcie. Zaslanych bolo 238 žiadostí zo 179 organizácií, podporených bolo 55 projektov, z toho deväť z nich v Banskobystrickom kraji a naše múzeum bolo jedinou štátnou kultúrnou inštitúciou.

LHM už neraz v minulosti ochotne otvorilo svoj múzejný priestor pre rôzne skupiny handicapovaných spo-

luobčanov. Aktívne spolupracujeme s viacerými špeciálnymi ZŠ v meste aj regióne, chovanci z Ústavu sociálnej starostlivosti na Lazovnej ulici tiež veľmi radi navštevujú naše múzeum. O takto zameraných aktivitách som informovala odbornú verejnosť (autorka projektu Mgr. S. Žabková, PhD.) na viacerých fórach. V roku 2002 som sa zúčastnila na seminári Sprístupňovanie výstav a expozícií múzeí občanom so zdravotným postihnutím, ktorý pripravilo SNM v spolupráci s ďalšími inštitúciami. Odvtedy som sa neustále pohrávala s myšlienkou rozšíriť ponuku múzea aj o aktivity pre marginalizované skupiny žijúce v Banskej Bystrici a okolí. Po márných žiadostiach o podporu u zriaďovateľa, som uvítala ponuku Nadácie SPP. Projekt zameraný na podmienky múzea a knižnice som prihlásila do Priestoru, čím sa mi podarilo v našom múzeu realizovať viacročný sen.

Cieľom projektu Práca s marginalizovanými skupinami obyvateľstva (telesne, mentálne postihnuté deti a

mládež, zrakovo a sluchovo postihnutí, alkoholovo, drogový a inak závislí občania) v prostredí knižnice a múzea bola integrácia znevýhodnených skupín obyvateľstva do spoločenského a kultúrneho života

zácia textu, tvorba a nácvik improvizovaných predstavení, výroba bábok a pod);

- literárne pásma – prednes prózy a poézie slovenských autorov s cieľom zlepšiť rétorické schopnosti, ko-

hľadiska sprístupňovania expozícií zrakovo postihnutým zodpovedajú popisky v braillovom písme, ktoré v múzejných expozíciách na Slovensku absentujú.

Vďaka grantu sme mohli dať vyrobiť sprievodné texty obidvoch múzejných expozícií (Múzeum-domov múz a Ľudové hudobné nástroje na Slovensku) v braillovom písme, ktoré budú slúžiť potrebám nevidiacich návštevníkov;

- vedomostné súťaže pre študentov Obchodnej akadémie pre telesne postihnutú mládež zo Slovenskej Ľupče so zámerom rozvíjať vedomosti a intelektuálnu rozhladenosť študentov, vplývať na národné ctenie a hrdosť mladých ľudí. Podujatia sa realizovali v historickom, hudobnom a literárnom salóne expozície Múzeum-domov múz. Práve táto poskytuje množstvo informácií o významných osobnostiach našich národných dejín a bohatej histórii Banskej Bystrice a jej okolia a ponúka možnosť rozšíriť obzor žiakov nielen o „učebnicových“ autorov. Na tieto ciele sa využili súťaže žiakov – obľúbený *Milionár* a súťaž *Hľadaj na paneloch a vo vitrínach*. Týmto formami si preverili vedomosti, ale aj pozorovacie schopnosti v múzejnom priestore. Najšikovnejší boli ocenení vecnými cenami;

- podujatia pre alkoholovo a inak závislých pacientov – cieľená spolupráca s Psychiatrickým oddelením Roosewoltovej nemocnice v Banskej Bystrici, denným stacionárom Lúč (alkoholovo závislí pacienti) a Centrom protidrogovej závislosti, kde sme sociálnym pracovníkom ponúkli, aby medzi svoje aktivity zahrnuli návštevu múzea. Hlavným cieľom bolo poskytnúť inšpirácie na zmysluplné využívanie voľného času, pomôcť zmeniť hodnotový rebríček s orientáciou na pozitívne ľudské, kultúrne a národné hodnoty. Zároveň uvedenými aktivitami vplývať na eliminovanie protispoločenskej činnosti;

Zrakovo postihnutí počas tvorivých dielní – arteterapia

mesta ich aktívnou účasťou na kultúrno-výchovných podujatiach, tvorivých dielnách, koncertoch, besedách, súťažiach a iných spoločenských aktivitách. Bolo treba nadviazať na doterajšie skúsenosti s uvedenými skupinami obyvateľstva. Práve tieto podujatia zaznamenali výrazný ohlas v radoch pedagógov, sociálnych pracovníkov, ale aj rodičov detí. Výsledným efektom bola séria podujatí a aktivít, ktoré pomohli zlepšiť integráciu, obohatiť osobný rozhľad, rozšíriť emocionálne vnímanie zúčastnených prostredníctvom rôznych foriem múzejnej prezentácie či špecifických múzejných a knižničných podujatí.

Pre naplnenie stanoveného cieľa sme realizovali tvorivé dielne:

- hodiny dramatickej výchovy s využitím múzejnej expozície *Bábkarsky salón* – nácvik jednoduchých divadelných scénok, voľná dramati-

munikáciu a umelecký prejav detí;

- hodiny etickej výchovy – formy práce, pomáhajúce deťom riešiť etické problémy, hľadať porozumenie u dospelých, ako aj medzi deťmi;

- hodiny výtvarnej a pracovnej výchovy – arteterapia, zameraná na rozvoj intelektuálnych schopností a manuálnej zručnosti detí. V praxi je dokázané, že spontánna výtvarná tvorba je veľmi vhodná pre skupinovú prácu, pretože obohacuje tvorivosť, podnecuje sebaudzdravujúce procesy, poskytuje podnety objavovať. Takéto aktivity zároveň podporujú súťaživosť detí a v istej miere aj zdvihnutie sebavedomia;

- hudobné stretnutia pre zrakovo postihnutých občanov v expozícii *Ľudové hudobné nástroje na Slovensku*, zamerané na oboznámenie s jednotlivými skupinami nástrojov a počúvaním ľudovej hudby.

Štandardu európskych kritérií z

■ muzikoterapia – cyklus prednášok a počúvania hudby pre Občianske združenie Sanare (OZ duševného zdravia).

Okrem hlavných cieľov projektu sme mali na zreteli aj zviditeľnenie marginalizovaných skupín obyvateľstva v našom meste (konkrétne deti z uvedených ústavov, špeciálnych škôl, zrakovo postihnutých) a pomôcť týmto zariadeniam v integrácii ich klientov do spoločenského a kultúrneho života. Súčasťou bolo aj medializovať uvedenú tému a vyvolať záujem o riešenie problematiky handicapovaných občanov v spoločnosti.

Na prvé podujatie projektu prišli do priestorov múzea zrakovo postihnutí občania prostredníctvom Únie nevidiacich a slabozrakých z Lučenca a Banskej Bystrice. Zámer projektu sa stretol s veľkým ohlasom návštevníkov. Privítal ich aj výrobca hudobných nástrojov Michal Fiľo, člen folklórnej skupiny Javorová húžva, ktorý predviedol hru na jednotlivé hudobné nástroje a priblížil návštevníkom proces výroby fujár, píšťaliek apod. Zrakovo postihnutí ocenili, že sa v expozícii mohli voľne dotýkať nástrojov, vyskúšať si hru na jednotlivé nástroje. Všetky ľudové hudobné nástroje (cca 40 nástrojov: biče, klepáče, kováčikovia, palice, bunkoš, rapkáče, zvonce, drumbla, húkadlá, frndžadlá, pastierska trúba, pastiersky roh, píšťalky, fujary, píšťaly-koncovky) budú voľne dostupné aj pre ostatných návštevníkov a ich výrobu sme mohli zabezpečiť vďaka grantu. Múzejný priestor obohatili aj rôzne iné pomôcky a materiály využívané na tvorivé dielne.

Bábky, používané najmä na realizáciu jednoduchých hodín dramatickej výchovy, literárne pásma a pod. majú dôležitý význam v citovej výchove, rozvoji a osvojovaní nových poznatkov. Systematicky a ciele sa využívajú aj v liečebno-výchovnom pôsobení v dramaterapii pri práci s ohrozenými, postihnutými či na-

rušenými klientami. Je dokázané, že pre rôzne pozitívne vplyvy sa bábková hra využíva aj ako úvodná technika pri liečebných metódach u psychiatrických pacientov, u detí s poruchami správania alebo reči. Keďže bábky sú pre deti pritažlivé a väčšinou o ne prejavujú záujem, uvítali sme možnosť získať nové cvičné bábky na tieto účely. Naši dlhoroční spolupracovníci-výtvarníci nám ochotne navrhli a vyrobili maňušky, javajky, marionety (maňušková rozprávka Snehulienka a sedem trpaslíkov, javajka Princezná, marioneta Gašparko).

Do tvorivých dielní sa aktívne zapojili práve zrakovo postihnutí spoluobčania, členovia OZ Sanare a tiež žiaci z integrovanej špeciálnej triedy pre viacnásobne postihnutých pri ZŠ na Magurskej v Banskej Bystrici. Realizovali sa v tvorivých dielnach s využitím arteterapie, muzikoterapie, dramaterapie. Prednášky z literatúry, hudby a histórie spojené s vedomostnými súťažami a hrami využívali zasa študenti Obchodnej akadémie pre telesne postihnutú mládež zo Slovenskej Lupče. Deti zo Špeciálnej školy na Ďumbierskej ulici,

ktorí už spolupracovali s múzeom na viacerých projektoch (1. a 2. ročník Bábkarskej súťaže) sa realizovali na hodinách dramatickej výchovy. Klienti s rôznymi závislosťami využívali predovšetkým muzikoterapiu. Naše doterajšie skúsenosti pri takomto type práce hovoria o individuálnom prístupe ku každej skupineči návštevníkov. Potvrdilo sa aj to, že telesne postihnuté deti pripútané na vozík sú niekedy oveľa výrečnejšie, reagujú prirodzene a spontánnejšie ako ich vrstovníci bez telesného obmedzenia. Deti z integrovanej špeciálnej triedy pre viacnásobne postihnutých pre I. a II. stupeň pri ZŠ na Magurskej ulici v Banskej Bystrici sa na čas strávený v múzeu veľmi tešili. Na tvorivých dielnach sa zúčastňovali nielen s pedagogickými pracovníkmi, ale aj s rodičmi. Tí tvorivé dielne v priestoroch múzea tiež uvítali.

Osobne sa mi veľmi páčila práca so zrakovo postihnutými návštevníkmi. Účastníčky napriek rôznym obmedzeniam zraku vedeli šikovnými rukami dodávať fantázii hmatateľnú podobu, čím vytvárali aj dobrú náladu a tvorivú atmosféru. Spoločne

Študenti Obchodnej akadémie pre telesne postihnutú mládež zo Slovenskej Lupče

strávený čas nás navzájom obohacoval a naplňal... Pôsobivé exponáty si zaslúžia pozornosť aj iných, preto sa po skončení projektu realizovala ich výstava. Múzeum navštívili aj zrakovo postihnutí mladí ľudia z Levoče a dúfame, že to nie je ich posledná návšteva u nás.

„Priestor“ nám pomohol prekonať naše vlastné bariéry vo vzťahu k handicapovaným návštevníkom.

Sme radi, že sa nám aj takýmto spôsobom podarilo otvoriť dvere k poznaniu a kultúrnemu obohateniu rozličných marginalizovaných skupín, ktoré už vôbec nie sú v našom múzeu ojedinelými návštevníkmi. Aj po skončení realizácie projektu chceme s nimi naďalej ostať v kontakte a ponúkať im pravidelnú návštevu múzea, príťažlivé aktivity a spolu prácu na projektoch. V súvislosti

s týmto projektom nás hreje pocit spokojnosti a vedomie, že aj my múzejníci môžeme prácou, ochotou a úsmevom spríjemniť život a voľné chvíle tým, ktorí to najviac potrebujú. Návštevu múzea a tvorivé dielne ponúkame bezplatne, pričom veľkou výhodou je bezbariérový prístup do priestorov knižnice.

Foto: autorka

Nová forma spolupráce poľských a slovenských múzeí v prírode

Iveta Zuskinová

Liptovské múzeum, Ružomberok

V dňoch 18.–21. septembra 2005 sa s podporou Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR) v rámci programu INTERREG III uskutočnila v Novom Sonči v Poľsku medzinárodná konferencia Špecifiká karpatskej kultúry a jej prezentácia v skanzenoch poľsko-slovenského pohraničia. Už teraz sa dá povedať, že bude významným krokom v nadviazaní novej formy odbornej spolupráce medzi múzeami v prírode v SR a PR. Po roku 1989 a transformácii múzeí sa totiž prerušila väčšina ich pracovných kontaktov. Len vďaka niektorým múzeám sídlilim v prihraničnom území sa dobré kolegiálne vzťahy medzi slovenským a poľskými múzejníkmi doteraz udržali. Boli to napríklad kontakty Múzea ukrajinsko-rusínskej kultúry vo Svidníku s múzeom v prírode v Sanoku. Najväčšiu aktivitu v tomto smere v poslednom období vyvíja Lubovnianske múzeum v Starej Lubovni, spolupracujúce s viacerými, nielen múzejnými

mi inštitúciami s cieľom pripravovať v expozíciách lákavú programovú ponuku pre poľských turistov. Spoločne s ďalšími múzeami pôsobiacimi na Spiši pripravili úspešný projekt vzájomnej medzinárodnej spolupráce v rámci projektu CBC PHARE. Lubovnianske múzeum v posledných rokoch začalo úzko spolupracovať s Muzeom okręgowym v Novom Sonči a stalo sa aj jeho partnerom v spomenutom projekte INTERREG III.

Na medzinárodnej konferencii o múzeách v prírode v programe vystúpili s referátmi vo všetkých tematických blokoch aj pracovníci slovenských múzeí. Mgr. Monika Pavelčíková na tému Dom spišských Nemcov v povodí horného Popradu, PhDr. Miroslav Sopoliga, DrSc. Pamiatky ľudovej architektúry Rusínov a Ukrajincov na Slovensku a PhDr. Iveta Zuskinová v bloku Turistická atraktivita múzeí skanzenov – projekty a realizácie s referátom Múzeá v prí-

rode na Slovensku a ich podiel na rozvoji cestovného ruchu.

V programe odbornej exkurzie sa v posledný deň uskutočnil aj výjazd na Slovensko s návštevou dvoch múzeí v prírode. Prvým bolo Lubovnianske múzeum, kde si účastníci okrem expozícií múzea v prírode mohli pozrieť aj Lubovniansky hrad a výstavu poľských korunovačných klenotov. Druhým bolo Múzeum liptovskej dediny v Pribyline. Tu sa okrem zaujímavého prezentačného programu uskutočnilo historicky prvé spoločné zasadnutie zástupcov múzeí v prírode PR a Únie múzeí v prírode na Slovensku. Dohodli sa na zámeroch ďalšej spolupráce, ktorá okrem odbornej a koncepcnej práce má byť orientovaná predovšetkým na vzájomnú propagáciu a popularizáciu. V Múzeu liptovskej dediny v Pribyline už v septembri 2006 vznikne Informačné centrum pre skanzeny na území Poľska a Slovenska. Tento zámer je súčasťou úspešného projektu CBC PHARE z prostriedkov EU v partnerskej spolupráci s múzeom v Novom Sonči. Vďaka tomuto múzeu a predovšetkým jeho riaditeľovi W. Kawiorskemu, ktorý ochotne pristúpil na spoluprácu, má Liptovské múzeum v Ružomberku aj ďalší úspešný projekt INTERREG III, podporený EFRR, určený na konkrétne formy propagácie partnerských múzeí na turistických trasách pre domácich i zahraničných návštevníkov.

Dejiny Múzea v Kežmarku

Nora Baráthová – Erika Cintulová – Michal Semančík

Múzeum v Kežmarku

Múzeum v Kežmarku

Naše múzeum oslavuje 80. výročie existencie prezentovaním výsledkov svojej práce. Nimi sa do povedomia verejnosti zapísalo ako inštitúcia, priťahujúca návštevníka do krásneho podtatranského kraja predovšetkým pre jeho neobyčajné kultúrne bohatstvo. To sa usilujeme verejnosti priblížiť aj formou originálnych a zaujímavých podujatí.

Začiatky

Snahy založiť múzeum v Kežmarku spadajú už do druhej polovice 19. storočia. Vďaka nim tu v roku 1873 vznikol z iniciatívy mešťanov a milovníkov prírody Uhorský karpatský spolok. Za budúci objekt múzea bol vytipovaný kežmarský mestský hrad, pôvodne gotická stavba, prvý raz spomínaná v roku 1463. V 15.–17. storočí v ňom sídlili rodiny Zápoľských, Laských, Rueberovcov a napokon štyri generácie rodiny Thökölyovcov, ktoré sa postarali o jeho veľkolepú renesančnú prestavbu a postavenie barokovej kaplnky. Odchodom posledných majiteľov hradu objekt spustol a z pôvodného zariadenia sa nič nezachovalo. Po potlačení proticisárskeho povstania, do ktorého boli zapletení aj Štefan II. Thököly a neskoršie jeho syn Imrich, dal cisár skonfiškovať a previezť do Viedne všetky ich majetky. V roku 1702 sa hrad stal vlastníctvom mesta, využíval sa na rôzne účely a niektoré jeho trakty v 18. storočí vyhoreli a viac sa neobnovili. V 19. storočí tu boli viaceré dielne, kasárne i nemocnica.

Pre potreby plánovaného múzea bolo treba hrad opraviť aj prispôsobiť. Mesto Kežmarok však na to peniaze nemalo. Ďalšie snahy založiť múzeum

sa objavili pred prvou svetovou vojnou pravdepodobne na podnet Hlavného inšpektorátu pre múzeá v Budapešti a angažoval sa v nich kežmarský rodák, lekár Oskár Szélenyi. Vtedy miestny architekt Juraj C. Schwartz dokonca vypracoval projekt obnovy vstupnej veže hradu. Szélenyi aj vo vojnových rokoch navrhoval, aby mesto odovzdalo hrad štátu s podmienkou, že bude renovovaný. Po jeho čiastočnej oprave doň mali umiestniť mestské múzeum,

mesto malo obrovské problémy so zháňaním financií na opravu vstupnej veže hradu, pričom sa – bezpečne – usilovalo aj o opravu ďalších hradných veží. Po mnohých peripetiách sa konečne 31. mája 1931 vo vstupnej veži hradu podarilo sprístupniť zbierky kežmarského múzea. Na prvom poschodí to boli cechové pamiatky a nábytok, na druhom poschodí zbierky archeologické, národopisné, numizmatické a prírodovedné. Predmetov však neustále pribúda-

Mestský hrad v Kežmarku, letecký pohľad

tatranskú galériu regionálnych umelcov, hlavne F. Katonu, ako aj premiestniť múzeum Uhorského karpatského spolku z Popradu, kde údajne neprosperovalo.

Ďalšia výzva na založenie múzea sa objavila v roku 1926 v miestnom týždenníku Karpathen-Post a našla veľkú odozvu aj vo vedení mesta. To 28. decembra 1926 schválilo jeho založenie. Kým obyvatelia Kežmarku i okolitých mestečiek donášali staré vzácne veci a odovzdávali ich múzeu bez nároku na odmenu,

lo, bolo nevyhnutné expozičné priestory rozšíriť, a tak v roku 1935 rekonštruovaním starej spojovacej chodby – ochodze spojili vstupnú vežu s najbližšou štvorhrannou južnou vežou. V tejto bola miestnosť, kde sa inštalovali pamiatky činnosti Kežmarského meštianskeho streleckého spolku. Spolok vtedy ešte existoval a v roku 1935 odovzdal múzeu svoju najstaršiu zástavu z roku 1510 (stratenú cez druhú svetovú vojnu), najstaršie terče a dokumenty, neskôr delimitované okresnému archívu.

Depozitár
v bašte
mestského
opevnenia

Hlavné
námestie č. 55,
expozičia
meštianskej
bytovej kultúry

V roku 1936 vznikol ďalší projekt rozšírenia múzea prepojením vstupnej veže cez ochodzu z druhej strany, a to s východnou vežou. Vypuknutím druhej svetovej vojny všetky plány na opravu padli a v roku 1940 sa opravila len dovtedy funkčná hradná kaplnka. Pre vojnové udalosti sa

múzeum v októbri 1943 uzavrelo. V hrade sídlilo nemecké velenie a po potlačení SNP sa časť hradu zmenila na väznicu. Dvadsať partizánov a civilov tu bolo na nádvorí v septembri 1944 popravených. Pri prechode frontu utrpelo aj vnútorné zariadenie múzea rozkradnutím menších predmetov. Nie je však vylúčené ani to, že ich, podobne ako mestský archív, evakovali do Nemecka. Po vojne sa časť hradných priestorov zmenila zas na dočasný zhromažďovací tábor miestnych Nemcov pred ich odsunutím.

Situácia múzea po druhej svetovej vojne

Napriek povojnovým problémom múzeum už v auguste 1947 sprístupnili. Na nádvorí pribudla prízemná budova. V roku 1951 bolo návštevníkom prístupných deväť miestností (321 m²). V novej budove v troch miestnostiach bola inštalovaná geológia, staré pohľady na Kežmarok a Tatry, národopis a prehistorická archeológia, vo vstupnej veži na prvom poschodí boli v dvoch miestnostiach cechové pamiatky, historický nábytok, kežmarské meštianske erby, na druhom poschodí v troch miestnostiach bol nábytok, podobizne Habsburgovcov, keramika, sklo, platidlá, odev, kovácke výrobky a napokon na druhom poschodí štvorhrannej veži zbrojnica.

Mestské múzeum v Kežmarku 1. januára 1951 premenovali na Okresné múzeum. Kým dovtedy ho spravovali len mestom poverení kustódi – amatéri, od 1. júna 1952 bola do funkcie riaditeľky menovaná PhDr. Mária Mariányiová, čím sa mala skvalitniť odborná práca. Po jej odchode do Košíc 1. novembra 1953 za riaditeľa múzea vymenovali Jozefa Címera, predtým riaditeľa gymnázia. Ten expozičia rozšíril o ďalšie štyri miestnosti, medzi nimi o sedliacku izbu. Ďalšie tri miestnosti v prístavbe sa nedali využiť pre dezolátny stav.

S platnosťou od 27. júla 1953 dostalo múzeum štatút Okresného vlastivedného múzea. V roku 1954 vznikol poradný zbor, zložený z učiteľov, pracovníkov výrobných podnikov, zástupcov ONV a MNV. Ich úlohou bolo „pomáhať“ správe múzea vo vedecko-osvetovej činnosti, propagovať návštevu múzea a „dvíhať politickú a odbornú úroveň výstavných zbierok“. Po návrate J. Címera do školských služieb na jeho miesto nastúpil 1. decembra 1957 Alexander Gally. Múzeum po územnej reorganizácii prešlo v roku 1961 do správy MNV v Kežmarku a od roku 1966 zase do riadenia ONV – Odboru školstva a kultúry v Poprade.

Generálna oprava hradu

Vzhľad hradu bol stále neutušený a okrem múzea v ňom bolo viacero užívateľov – kancelárie, sklady textilu a zeleniny a pod. Keď sa v roku 1959 preborila v miestnosti múzea povala, začalo sa vážne uvažovať o vysťahovaní nemúzejných inštitúcií a generálnej oprave hradu. Tá sa začala až v roku 1962 búraním a likvidáciou nepôvodných budov na nádvorí, čím sa zredukovali expozičné. Oprave predchádzal historicko-archeologický výskum pod vedením PhDr. Bela Pollu zo SNM Bratislava, ktorý na nádvorí odkryl základy kostola sv. Alžbety z polovice 13. storočia, pohrebisko a základy už neexistujúcich hradných traktov. Investorom akcie, naplánovanej v troch stavebných etapách do piatich rokov, bola Krajská pamiatková správa Prešov, projekčne celú akciu zabezpečoval Krajský pamiatkový ústav Bratislava, dodávateľom akcie bolo ľudové družstvo Inštalatér z Popradu. Stavebné práce však nepokračovali podľa harmonogramu, preto sa v januári 1967 dodávateľom stal Pamiatkostav Žilina. Generálna oprava trvala neúmerne dlho a ukončili ju v roku 1985 po rekordných dvadsiatich rokoch. Hoci finan-

čné náklady na ňu dosiahli na tie časy obrovskú sumu vyše 22 miliónov korún, práce boli vykonané polovičato. Viaceré denníky ju nazvali na tie časy odvážne stavbou storočia.

Objekty múzea

V roku 1967 sa múzeum rozrástlo o ďalšie objekty – do správy dostalo od miestnej evanjelickej cirkvi drevený artikulárny kostol, jeden z piatich zachovaných na Slovensku, kde zabezpečovalo sprievodcovskú službu a malo sa postarať o jeho generálnu opravu. Uskutočnili sa tu však len čiastkové opravy a nakoniec sa objekt musel kvôli bezpečnosti návštevníkov uzavrieť. V roku 1968 tak isto evanjelická cirkev odovzdala do správy múzea časť budovy lýcea s tým, že sa tu po generálnej oprave zriadi literárna expozícia. Tá sa uskutočnila a v roku 1975 bola slávnostne otvorená expozícia Literárne tradície kežmarského lýcea – jedinečná svojho druhu na Slovensku. Inštalovaná bola v troch miestnostiach na prízemí budovy a v troch na prvom poschodí: okrem kežmarského školstva sa venovala aj osobnostiam Šafárika, Hviezdoslava a Stodolu, ktorí tu kedysi študovali. Neskôr sa sprístupnila aj časť lýcejskej knižnice, najväčšej školskej historickej knižnice v strednej Európe. V roku 1985 boli artikulárny kostol a lýceum vyhlásené za národnú kultúrnu pamiatku. Po zmene politických pomerov sa v rámci reštitúcie oba objekty v roku 1991 vrátili cirkvi.

Roku 1972 pribudla múzeu rekonštruovaná bašta mestského opevnenia, kde sa zriadil depozitár. V roku 1974 získalo múzeum kúpou goticko-renesančný meštiansky dom na dnešnom Hlavnom námestí č. 55. Po oprave doňho umiestnilo konzervátorské a reštaurátorské pracovisko, depozitáre a až roku 1994 sa otvorila expozícia Meštianska bytová kultúra na Spiši, tiež jedinečná svojho druhu na Slovensku. V roku 1976

kúpilo múzeum ďalší goticko-renesančný meštiansky dom na dnešnej Ulici Dr. Vojtecha Alexandra č. 11 a po oprave sa od roku 1991 začal používať na výstavné účely. Napokon roku 1977 pribudli múzeu po oprave priestory koniarní, pristavené k hradu z vonkajšej strany. Do nich sa umiestnili dovtedy len provizórne

pracovne, fotolaboratórium, príručná knižnica a neskoršie tu boli vytvorené aj dva depozitáre.

Zrod expozícií

Minulý režim necitlivo zasahoval aj do pripravovaných expozícií, postupne umiestňovaných do opravených priestorov. Roku 1974 museli pracovníci múzea v severovýchodnom trakte hradu rozobrať už pripravenú časť expozície feudalizmu a na jej mieste v roku 1975 pri 30. výročí oslobodenia vyinštaloval expozíciu novoveku pod názvom Revolučné robotnícke hnutie a budovanie socializmu v Kežmarku a na okolí. Hoci bola umiestnená v najväčšej hale, musela sa v roku 1984 ešte rozšíriť do dvoch ďalších hál celého prvého poschodia severozápadného traktu. Aj keď obsahovo a výtvarne v tom čase patrila medzi tie najlepšie, náv-

števníci v hrade totiž hľadali niečo iného. Až po tejto expozícii sa mohli začať realizovať aj ďalšie. Po novembri 1989 na jej mieste vznikla expozícia Dejiny Kežmarku od polovice 19. storočia. V druhej miestnosti bola inštalovaná Obrazáreň. Ostatné expozície sa udržali a aj v súčasnosti sa pracuje na ich reinštalácii.

Expozície dnes

V roku 2006 má múzeum v hrade tieto expozície: Praveké a stredoveké osídlenie Kežmarku a okolia (1988, reinštalácia 1998), prezentujúca výsledky archeologických výskumov, uskutočnených v Kežmarku a blízkom okolí. Nachádzajú sa tu architektonické články z hradu, kostola sv. Alžbety na nádvorí, úžitkové predmety zo skla, hliny, kovu a množstvo úlomkov kachlíc. Cechy a remeslá (1986, reinštalácia 1997) sú jedinečnou expozíciou svojho druhu na Slovensku a dokumentujú existenciu 39 cechov v Kežmarku od polovice 15. storočia. V expozícii Radničná miestnosť (1986, reinštalácia 1999) návštevníci uzrú historické zariadenie radnice (kreslo richtára, popravňový meč, prístroj na pečatenie listín, volebné urny, tzv. plamenné meče, portréty Habsburgovcov a pod.),

Expozícia
lekárnictva
na hrade

Röntgenový prístroj Dr. Vojtecha Alexandra, firma Reiniger-Geebert Schall, Erlangen, 1897?

postavenej v roku 1461. Expozícia Historické zbrane (1986) pozostáva zo zbraní a častí výstroja stredovekých bojovníkov: strelných, úderných a sečných zbraní, častí brnenia, inštalovaných v bývalej obrannej veži hradu. Expozícia Strelecký spolok (1988) je v svojej kategórii na území Slovenska tiež ojedinelá a prezentuje materiály z činnosti Streleckého spolku (vznikol roku 1510 a zanikol až po druhej svetovej vojne). Expozícia Spolku spišských lekárov a lekárníkov (1996) prostredníctvom dobového interiérového vybavenia lekárne z konca 19. a začiatku 20. storočia dokumentuje tento Spolok, založený v roku 1863. Jeho aktívnym členom bol aj MUDr. Vojtech Alexander, ktorému je venovaná ďalšia expoziícia (1996). V nej si návštevníci môžu prezrieť aj jeden z najväčších exponátov múzea – röntgenový prístroj, na ktorom zhotovoval snímky.

Expozícia Dejiny Kežmarku od polovice 19. storočia (1991, reinštalácia 1996) prezentuje hospodársky a

kultúrny rozvoj Kežmarku s dôrazom na školstvo 19.–20. storočia. Obrazáreň Historické portréty zo zbierok múzea (1991) predstavuje kolekciu portrétov významných spišských šľachtických a meštianskych rodín 17.–19. storočia. Expozícia Kežmarok a Tatry (1990, reinštalácia 2005) je venovaná prvým objaviteľom Vysokých Tatier (bylinkárom, pastierom, pytlíakom, zlatokopom, študentom). Dominantným exponátom v nej je maľovaná mapa Vysokých Tatier z roku 1938, zahŕňajúca bohatstvo informácií a faktov o Vysokých Tatrách. Zvláštna expoziícia je venovaná aj Rodine Thökölyovcov (1998), po reinštalácii roku 2005 slávnostne sprístupnená vo vstupnej veži hradu pri príležitosti trojdňového podujatia Spomienkových dní pri príležitosti 300. výročia úmrtia I. Thökölyho. Židovská komunita v Kežmarku (2005) – je poslednou novootvorenou expoziíciou v priestoroch hradu. Vznikla vďaka novým akvizíciám múzea v rámci podujatí Dni židovskej kultúry. Prístupná je aj hradná kaplnka, vyhlídková veža a nádvorie hradu, kde v letnej turistickej sezóne usporadúvame kultúrne podujatia.

Expozícia Meštianska bytová kultúra na Spiši vznikla roku 1994 po dokončení rekonštrukcie objektu meštianskeho domu na Hlavnom námestí č. 55. Takto sa konečne podarilo expozične uplatniť bohatý a hodnotný fond umeleckého remesla a výtvarného umenia, dovtedy nevyužitý ani pri inštalácii expoziícií na kežmarskom hrade.

Vystavené zbierkové predmety dokumentujú kultúru bývania meštianskych či šľachtických vrstiev od polovice 17. po koniec 19. storočia. Zámerom inštalácie bolo evokovať dobové interiéry a vytvoriť tým reprezentatívny prierez vo všetkých oblastiach bývania (kuchynská a jedálenská časť, salóny, spálňa). Gros vystavených (a najhodnotnejších) expo-

nátov tvoria predmety z pozostalosti „poslednej kežmarskej gróflky“ Hedvigi Márie Szirmay-Badányi (1895–1973). Medzi najhodnotnejšie exponáty možno zaradiť svadobné truhlice spišskej proveniencie z polovice 17. storočia či klasicistickú truhlicu zdobenú unikátnou maľbou exotickkej flóry. Nábytok z poslednej tretiny 18. storočia reprezentujú sólové predmety, ako aj súbory v rokokovom slohu (hracie stolíky, komodové sekretáre), v slohu Ľudovíta XVI. (francúzska salónna garnitúra) a klasicistickom slohu (stolíky, komody).

Najbohatšie je tu zastúpené 19. storočie s kompletným slohovým repertoárom od ukážok empíru, bohato zastúpeného biedermeieru, druhého rokoka, neorenesancie, neobaroka, eklekticismu a rannej secesie. Menšia, ale o to hodnotnejšia je kolekcia hodín spišských a viedenských majstrov. Medzi najefektnejšie a najhodnotnejšie patria klasicistické stolové hodiny levočského hodinára Michala Topschera z čias okolo roku 1785. Expoziíciu dotvárajú aj ukážky odevu a jeho doplnkov (memorabilný šperk z ľudských vlasov), fotografie a obrazy (K. Tibellyho, J. Rombauera, J. Czauzika a iných). Inštalácia sa ďalej cizeluje, čiastočne reinštaluje a postupne dopĺňa hodnotnými reštaurovanými exponátmi.

Zbierky

Staré inventáre sa okrem knihy darcov pred vznikom múzea nezachovali a ani mnohé predmety z nej sa v múzeu už, žiaľ, nenašli. Odborný inventár sa zaviedol až roku 1953. K 31. decembru 1955 bolo zaevidovaných 1274 položiek. V rokoch 1971/72 sa uskutočnil súpis všetkých múzejných predmetov a vtedy sa tu nachádzalo spolu 6 281 kusov zbierkových predmetov v celkovej nadobúdacej hodnote 172 tisíc korún. Ešte v roku 1951 múzeum kúpilo mnoho predmetov z archeológie, národopisu, milítárií atď. z pozostalosti po zbiera-

telovi Dr. Michalovi Greisigerovi zo Spišskej Belej. Roku 1974 do fondov múzea pribudli vzácne predmety bytového interiéru (nábytok, obrazy, riad, knihy) z pozostalosti po H. M. Szirmay-Badányiovej, ďalej po profesorovi bývalého nemeckého gymnázia Alfrédovi Groszovi (rukopisy, diapozitívy z Kežmarku a okolia, fotografie, knihy) a po potomkoch rodiny Dr. V. Alexandra (knihy, najstaršie röntgenové snímky, nábytok, hodnotná numizmatická zbierka). Jeho súbor prvých röntgenových snímkov bol v roku 1988 vyhlásený za hnutelnú národnú kultúrnu pamiatku.

Roku 2005 múzeum ďalej získalo pozostalosť po rodine kežmarských fotografov Čaplovičovcov. V súčasnosti sa nachádza v múzeu 25 403 kusov múzejných predmetov výlučne spoločenskovedného charakteru v celkovej nákupnej cene 1 831 860 Sk.

Zbierkový fond múzea sa člení na archeologický fond, historický, národopisný a fondy dejín umenia, numizmatiky a literárnej histórie.

Fond výtvarného umenia a umeleckého remesla

Zo staršieho umenia sú vo fonde zastúpené maliarske práce Jozefa Zanusiho, J. F. Wagnera, J. G. Kramera, Karola Tibellyho, Jána Jakuba Müllera, Jána Rombauera, Jozefa Czauzika a Ď. Sochárske práce reprezentuje okrem integrálne zachova-

nej rannobarokovej sochárskej výzdoby hradnej kaplnky od Hansa Schmidta z roku 1658 súbor sôch z 18. storočia zo zaniknutého rímskokatolíckeho kostola v Ruskinovciach a renesančné sochy svätcov z prvej polovice 17. storočia.

Z novšieho obdobia sú to solitérne diela dokumentujúce tvorbu významných predstaviteľov novodobého umenia na Slovensku. Sochárske práce reprezentujú autorské sadry – reliéf Modlidba vojakov /Pred bojom (1914–1918) od nestora slovenského sochárstva Jána Koniarka a reliéfny portrét Fridricha Scholca od Alojza Riegeleho (1913?). Novodobé slovenské maliarstvo zastupujú solitérne vysoko kvalitné diela L. Medňanského a jeho žiaka F. Katona a K. Kővariho-Kačmarika. Z architektúry sú v zbierkovom fonde zastúpené projekty školských budov v Kežmarku, historické fotografie a architektonické kamenné články z hradu a meštianskych domov z 13.–19. storočia.

Fond historických fotografií predstavuje bohatú zbierku negatívov a pozitívov od 60. rokov 19. storočia miestnych aj zahraničných fotografov (Gustáv Adolf Weisz, František Czéhula, Štefan Kiss, Karol Divald st., Karol Divald ml., Siegbert Bauer a ďalší). Medzi unikáty patrí dagerotypia kežmarskej rodiny Ignáca Alexandra a niekoľko ferotypií.

Umelecké remeslá reprezentuje početne zastúpený fond nábytku. Medzi najhodnotejšie zbierkové predmety múzea patrí unikátna intarzovaná „Langova lavica“ – jednosedadlové stallum z roku 1544, práca kežmarských majstrov Jána a Krištofa Langovcov, patriaca medzi klenoty renesančného umeleckého remesla na Slovensku. Súbor nábytku je zastúpený bohatou kolekciou spišských svadobných truhlíc (počnúc viacerými renesančnými truhlicami). Pozoruhodná je tiež kolekcia biedermeierovského nábytku všetkých jeho vývinových fáz.

Fond umeleckého remesla dopĺňajú hodiny slovenskej a viedenskej proveniencie z čias baroka, klasicizmu, empíru, biedermeieru, neorokoka, neorenesancie; menšia kolekcia habánskej a holičskej fajansy (o. i. rokoková kachľová pec) zo 17.–18. storočia, skla slovenskej ako aj cudzej (benátskej) proveniencie 17.–20. storočia.

Medzi najvzácnejšie exponáty historického fondu patria napríklad pečatidlá ihlárskeho, krajčírskoho, tkáčskeho a sedlárskeho cechu, ďalej

Expozícia meštianskej bytovej kultúry

Stolové hodiny s figurálnou výzdobou. Zlátané drevo, smaltovaný ciferník. Michal Topsischer, Levoča, okolo 1785.

Strelecké terče Kežmarského streleckého spolku z roku 1807 a 1861

drevený bicykel, armádes rodiny Joniovcov, prísahný kríž mesta Kežmarok, zápisnica z maturitných skúšok P. O. Hviezdoslava, popravný meč z Podolinca a z Kežmarku, kniha ručne kreslených strihov z Kežmarku z roku 1641, pečatidlo Kežmarku, plastické röntgenové snímky a rukopisy MUDr. V. Alexandra, erby rodiny Thökölyovcov, Gyulaffyovcov atď.

Kultúrno-výchovná a propagačná činnosť

Do 60. rokov pracovali v múzeu len dvaja zamestnanci: riaditeľ a sprievodkyňa – upratovačka. K rozšíreniu došlo až v roku 1965 získaním dokumentátora a historika. Odvtedy počet pracovníkov narástol na dnešných šesťnásť (roku 1990 až 26 pracovníkov), čo je veľmi málo, takže viacerí pracovníci plnia kumulované funkcie. Odborné činnosti sú síce zabezpečené kvalifikovanými silami, avšak ich počet je nedostatočný. Tak napríklad jedna pracovníčka pracuje zároveň ako archeologička aj etnolo-

gička, ďalšia pracuje na úseku dejín od najstaršej histórie až po rok 1848 a zabezpečuje aj fond školstva, kultúry a numizmatiky. Historik umenia spravuje fond nábytku, výtvarného umenia, odevov, úžitkových predmetov, atď. Múzeum trpí na nedostatok racionálnej špecializácie. Okrem riaditeľky, spravujúcej aj zbierkový fond z obdobia najnovších dejín a troch historikov pracuje v objektoch múzea aj správca, ekonómka (s kumulovanou funkciou), výtvarníčka, štyri sprievodkyne (kumulované funkcie – dokumentátorka, pokladníčka, kultúrno-výchovná činnosť, knihovníčka), dozorkyňa, stolár, reštaurátor a fotograf.

Projektové aktivity

Múzeum sa posledné roky úspešne zapája do projektov a grantov. V roku 2004 to bol program EÚ v oblasti vzdelávania SOCRATES a jeho podprogram Grundtvig 2, kde vystupovalo ako koordinátor projektu Ľudia a náboženstvá. Stalo sa tak na základe podujatia Dni židovskej kultúry s veľkým ohlasom aj v zahraničí. Partnerom projektu boli Fundácia Rozvoju Demokracii Lokalnej – Świętokrzyskie Centrum z mesta Kielce a maďarský partner z mesta Bátorterénye – Fáy András Szaközépkola, Szakiskola és Kollégium. Tri projekty sa úspešne zrealizovali vďaka MK SR. V minulom roku bol schválený zrkadlový projekt INTERREG III A Poľsko-slovenská spolupráca. Pripravujú sa ďalšie projekty v rámci fondov EÚ, zameraných na obnovu a rekonštrukciu hradu. Od ich schválenia závisí budúca paleta a existencia aktivít múzea.

Zahraničné aktivity

Múzeum v Kežmarku aktívne spolupracuje so všetkými múzeami na Spiši i za jeho hranicami a je členom Zväzu múzeí na Slovensku. Veľmi dobrú spoluprácu má od roku 1993

s družobným poľským Múzeom St. Fischera v Bochni, realizujúcu výmenu najlepších výstav a prípravu projektov ďalšej spolupráce. Múzeum vďaka svojmu fotografickému fondu už dva roky úspešne spolupracuje aj s Vysokou školou fotografickou v Katowiciach. V minulom roku múzeum nadviazalo spoluprácu s Tatrzańskim parkom narodowym v Zakopanem, vďaka ktorému vznikol a bol schválený projekt INTERREG III A.

Metodická, vedecko-výskumná a edičná činnosť

S pribúdajúcim počtom zamestnancov múzea sa postupne rozširovala aj aktivita na príprave a realizácii rôznych kultúrnych akcií mesta ako napríklad od roku 1966 Literárny Kežmarok, 700. výročie udelenia mestských práv Kežmarku roku 1969, apod. V 80. rokoch pracovníkov zamestnávala metodická pomoc pri zriaďovaní Izieb revolučných tradícií a písania obecných kroník v celom bývalom okrese Poprad – pričom niekoľkokrát prešli a zaevidovali vyše sto miest a obcí, od roku 1991 participujú na akcii Európske ľudové remeslo, od roku 1994 Spišské Vianoce, od roku 2002 Dni židovskej kultúry (iniciované múzeom), pripravovali besedy, prednášky, vyučovacie hodiny (zahŕňajúce prípravu a vydávanie metodických materiálov), inštalovali výstavy (ročne okolo desať, prevažne vlastných a menší počet prevzatých zo zahraničia) a pod.

V rámci metodickej činnosti múzeum poskytuje pomoc a materiály žiakom a študentom pri písaní prác SOČ, diplomových a doktorandských prác a pri spracovávaní odborných tém z okresu Kežmarok. Odborní pracovníci spracovali a publikovali početné vedeckovýskumné úlohy, medzi nimi napríklad Život a dielo MUDr. V. Alexandra, História Kežmarského hradu, Kežmarok a Vysoké Tatry, Kultúrne tradície Kežmarku,

Rodina Badányi, Meštianska bytová kultúra na Spiši, Zvyky kežmarských cechov, Dejiny požiarnej ochrany v Kežmarku, Meštiansky odev na Spiši, Fotoateliéry v Kežmarku, Kežmarskí modrofarbiari, Zvyky starých remeselníkov, Praveké osídlenie Kežmarku, Vývoj kežmarského okresu z národopisného hľadiska, Židovská komunita v Kežmarku a ďalšie, ktorých výstupmi boli nielen expozícia či výstava, ale, samozrejme na neposlednom mieste aj hodnotná publikácia.

Situácia po novembri 1989

Pád režimu priniesol zmeny aj v rezorte kultúry. Novou riaditeľkou sa na žiadosť kolegov stala ich spolupracovníčka Mgr. Júlia Zimmerová. V roku 1999 po jej dovŕšení dôchodkového veku bol vedením múzea na dva mesiace poverený Ján Pavlovčín a z rozhodnutia Krajského úradu v Prešove od 1. mája 1999 vymenovaný za riaditeľa pracovník múzea Ing. Stanislav Gáborčík. Po výberovom konaní sa 1. októbra 2002 riaditeľkou stala Erika Cintulová. Nastali aj organizačné zmeny. Múzeum v Kežmarku od 30. decembra 1990 prešlo do riadenia MK SR. V roku 1996 zriadením Podtatranského regionálneho kultúrneho centra (RKC) v Poprade sa Múzeum Kežmarok stalo organizačnou jednotkou tohto zariadenia bez právnej subjektivity. Nový názov múzea bol Podtatranské múzeum Kežmarok. Od 1. apríla 1999 po zrušení RKC sa múzeu vrátila právna subjektivita, čím získalo štatút okresného múzea s názvom Múzeum v Kežmarku. V roku 1999 prešlo múzeum do riadenia Krajského úradu v Prešove a roku 2000 pod Úrad Prešovského samosprávneho kraja. Nasledujúce roky boli poznamenané množstvom aktivít pracovníkov múzea, ale aj nedostatkom finančných prostriedkov na činnosť, nevynímajúc opravy a rekonštrukcie objektov a modernizáciu depozitárov a expo-

zícii. Finančné prostriedky, ktoré získava múzeum z vlastnej činnosti, sa používajú len na prevádzku, takže tieto nemožno investovať do prepotrebnej opravy hradu či ďalších objektov. Aj keď sú pripravené projekty otvorenia ďalších expozícií (napríklad lapidária v hradných gotických pivniciach, expozície požiar- nictva, apod.), nemohli sa realizovať pre nedostatok financií. Hľadanie možností sponzorstva dosiaľ nebolo úspešné.

Pritom sa však podľa návštevnosti (pozri Výročná správa múzeí za rok 2004) Múzeum v Kežmarku nachádza medzi 79 múzeami na Slovensku na 19. mieste.

Ďalšie perspektívy rozvoja múzea

Snahou pracovníkov Múzea v Kežmarku je aj naďalej rozvíjať aktivity tak, aby do múzea prichádzal čoraz väčší počet návštevníkov rôznych vekových kategórií, z rôznych kútov Slovenska i zahraničia. Okrem celoročnej akvizičnej a prezentačnej činnosti sa pre odbornú verejnosť pripra-

vujú podujatia zamerané na výskum dejín Kežmarku a okolia a sprístupňovanie jeho výsledkov. Zároveň sa snažíme zvýšiť návštevnosť aj podujatiami, venovanými základným historickým faktom regiónu, prezentovaným netradične. Úspešné sú napr. divadelné predstavenia v expozíciách hradu, o ktoré je z roka na rok väčší záujem. Prostredníctvom pútavých divadelných scén, autorských piesní návštevníkov po vyzdobenom hrade sprevádzajú rozprávkové bytosti. Počas podujatí Európskeho ľudového remesla sa okrem rozprávok cez deň pripravuje pre dospelých návštevníkov aj náročnejšie divadelné predstavenie. Okrem takýchto predstavení budú hrad oživovať aj stretnutia šermiarov, divadelné hry, koncerty, prezentácie remeselníkov.

Našou snahou je, aby si Múzeum v Kežmarku v plnej miere zaslúžilo štatút vedeckovýskumnej a kultúrno-vzdelávacej inštitúcie regiónu a aby turista naše priestory opakovane a rád navštevoval.

Foto: Archív Múzea v Kežmarku

Truhlica na šaty (svadobná truhlica). Maľované a zlátané drevo, železné kovanie. Spiš, okolo 1700.

Múzeum hlinikárenského priemyslu

Otto Klug, Zsuzsanna Kovács
Székesfehérvár, Maďarsko

V roku 1971 v Székesfehérvári vzniklo jediné európske múzeum hlinikárenského priemyslu. Po úspešnej výstave v tamojšom kombináte ľahkých kovov sa jeho prezentačné úsilie rozšírilo na celý hlinikárenský priemysel. V roku 1974 sa mu podarilo získať budovu na ulici Zombori č. 12 a o rok neskôr Ministerstvo kultúry kombinát vyhlásilo za podnikové múzeum. V súčasnosti je filiálkou Štátneho technického múzea (OMM) v Budapešti. Dávnejšie snahy, postupná rekonštrukcia budovy, vytvorenie kruhu priateľov múzea a počiatky múzejno-pedagogickej práce sa stali skutočnosťou.

Akvizičná činnosť

Poslaním múzea je zhromažďovať artefakty, historické predmety, fotografie a rôzne dokumenty z domácich hlinikárenských podnikov a čiastočne aj zo zahraničných firiem. Prevažná časť predmetov je v dobrom stave a sú vystavené v stálej expozícii. Strojárské exponáty väčších rozmerov si vyžadujú reštaurátorský zásah.

Múzeum zbiera aj umelecké predmety súvisiace s hlinikárenským priemyslom. Výsledkom tohto snaženia je galéria umelca László Drégelya. Okrem jeho obrazov galéria vlastní aj diela iných umelcov, tematicky súvisiace s hlinikárenským priemyslom. Zberateľské úsilie sa rozšírilo aj na teritórium bývalých štátov RVHP, ktorých zbierky obohatili stálu expozíciu.

Koncepcia výstav

Zámerom stálej expozície je predstaviť jednotlivé technologické postupy hlinikárenského priemyslu a ich vzájomnú previazanosť. Dokumentuje cestu bauxitu od prvotnej ťažby do výroby, cez procesy elektrolýzy, obrábanie až po finálne spracovanie kovu, cez technologické postupy ukazuje činnosť hlinikárenských závodov, vyzdvihuje prácu konštruktérov, prostredníctvom modelov a makiet názorne predstavujúcich maďarský export. Expozíciu dopĺňa bauxitová technológia. Oboznamuje návštevníka s pôvodom suroviny – bauxitom,

miestami jeho výskytu, ako aj s jeho špecifickými vlastnosťami.

Krátkodobé výstavy múzea spájajú dve hladiská – jedny sa viažu na niektoré výročia a druhé majú umelecký charakter. Výstavy umeleckého zamerania predstavujú diela umelcov spojené s hlinikárenským priemyslom. Pri príležitosti Drégelyho výročia poctili umelca veľkolepou výstavou. Počas otvorenia vyzdvihli mnohostrannosť Drégelya ako výtvarníka, ktorý sa cez scénografiu dostal až k monumentalistike. Svoje pocity sa snažil vyjadriť aj na hliníkových platniach, čím dal umeniu nové rozmery.

Archív

Archív múzea je žiaľ fragmentárny. Počas privatizácie viacerých podnikov archívy neodovzdalo na archíváciu alebo ich odovzdalo len čiastočne. Väčšinou ich skartovali, a tak sa nenávratne zničili. Do múzea sa dostali písomnosti zo 43 podnikov, ktoré sú dnes usporiadané a sprístupnené (cca 250 m archiválií). Túto archíváciu má uľahčiť aj počítačový program, čo v budúcnosti zjednoduší vyhľadávanie informácií a výskumnú prácu.

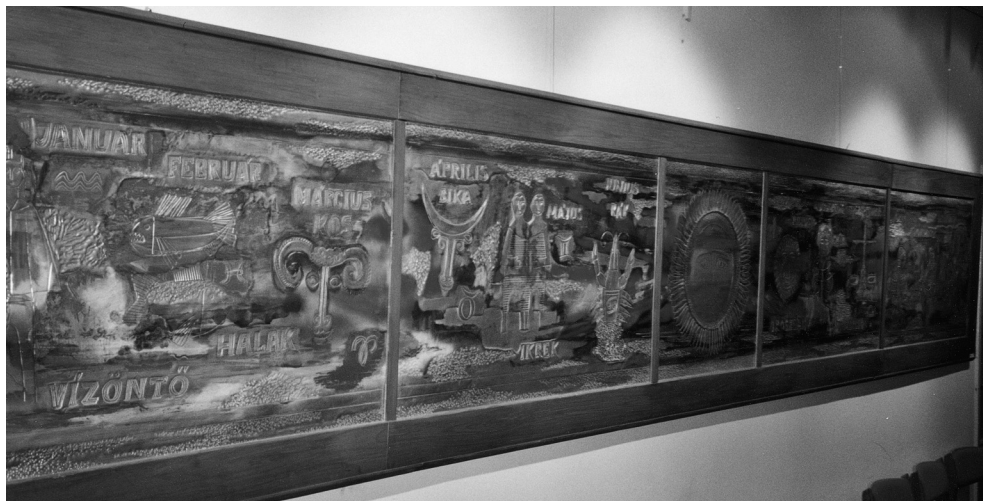
Fotoarchív

Archív fotografií a negatívov obsahuje 147 albumov a približne 32 000 diapozitívov. Medzi nimi najväčšiu hodnotu majú tie negatívy, ktoré vyhotovil ešte fotograf Tivadar Kozelka v r. 1935–1937, na ktorých sú zdokumentované bombardovaním zničená hlinikáreň na elektrolýzu a Zlievareň Manfreda Weissa. Pre potreby záujemcov sú v archíve fotografie a ich negatívy o všetkých hlinikárňach, ich prevádzkach a pracovných procesoch.

Knižnica

Osobitnú pozornosť si zasluhuje aj knižnica múzea. Vo fonde dokumentuje približne 4036 zväzkov a jej počet sa rozrastá. Popri tejto najväčšej

Galéria
László
Drégelya

existujúcej maďarskej zbierke kníh o hliníku a hlinikárenskom priemysle sa tu nachádza aj najrozsiahlejšia zbierka odborných kníh na túto tému v ruskom jazyku, a to 2050 zväzkov. Popri knižnici je tu aj bohatá zbierka odborných časopisov: 158 kusov cudzojazyčných a 67 kusov časopisov v maďarskom jazyku, spolu 2272 zväzkov.

Výskumná práca

Múzejnú knižnicu, fotografický a dokumentačný archív navštevuje veľa bádateľov. Len za posledné tri roky tu strávili odborníci 100 až 150 dní. Výsledky ich práce obohatili verejnosť v mnohých časopisoch. Historická veda prispela aj k vydaniu dvoch monografií o hlinikárenskom priemysle. V roku 1984 vydali monografiu *Päťdesiat rokov maďarského hliníka* (A magyar alumínium 50 éve), dokumentujúcu búrlivý vývoj tohto odvetvia priemyslu od počiatku až po rok 1983. Monografia je aj dnes vyhľadávaným prameňom odborného výskumu.

Po útlme maďarského hlinikárenského priemyslu v r. 1997 vyšla aj druhá monografia pod názvom *História maďarského striebra* (A magyar ezüst története). Táto publikácia zahŕňa päť decénií medzi rokmi 1948–1997 a odzrkadľuje výsledky hlinikárenského priemyslu. Predstavuje štruktúru búrlivo sa vyvíjajúceho hlinikárenského priemyslu, dlhodobú maďarsko-sovietsku dohodu a rozvoj oxidu hlinitého – hliníka na nasledujúcich dvadsať rokov a s ním súvisiace investície a odvetvia. V krátkosti mapuje podnikovú privatizáciu a ukazuje perspektívnu budúcnosť tohto odvetvia v Maďarsku.

Múzeum už dlhé roky vydáva štúdie o významných osobnostiach, o ich pracovnej činnosti a niektorých technologických procesoch. Doteraz vyšlo už 39 publikácií. Medzi nimi aj publikácia *História maďarského hlinikárenského priemyslu v životopisoch*, ktorá dokumentuje toto priemyselné odvetvie aj prostredníctvom zaujímavých životných osudov.

Periodiká múzea

Múzeum hlinikárenského priemyslu v spolupráci s nadáciou od r. 1999 päťkrát ročne vydáva časopis *Naše múzeum*, slúžiaci na viaceré účely: jednak informuje bývalých zamestnancov, pozýva na opätovné návštevy do múzea a zároveň propaguje výskumnú činnosť odborných pracovníkov tak, aby jej výsledky boli dostupné aj širokej čitateľskej verejnosti.

Týmto krátkym prehľadom by sme radi oboznámili múzejnú obec, ale aj slovenských čitateľov, že popri nevšedných historických zaujímavostiach starého maďarského kráľovského mesta Székesfehérváru (po slovensky Stoličného Belehradu) si môžu pozrieť aj múzeum s výsostne modernou zaujímavou technickou problematikou, ktoré každému návštevníkovi dá niečo nového a nečakaného.

Preklad: Magdaléna Semanová

Fotoarchív: Múzea hlinikárenského priemyslu v Székesfehérvári

Terakotová armáda – ôsmy div sveta

Ol'ga Kuchtová

Každá krajina má svoje špecifiká, kultúrne dedičstvo, ktoré netvorí len historické pamiatky, umelecké diela a literatúra, ale aj ľudové tradície, jedinečná hudba a tanec, povesti, legendy, či uznávaná kuchyňa a krásna príroda. Teda všetko, čo sa podieľa na jej jedinečnosti, bez ktorej sa kultúrna krajina mení na anonymné prostredie, nepodnecujúce hlbší kontakt, neoslovujúce, ani neinšpirujúce našu fantáziu. Starobylá Čína, ktorú som mala šťastie navštíviť a zane-

chala vo mne hlboké stopy, je nielen Veľký čínsky múr a Zakázané mesto v Pekingu, ale aj bývalé hlavné mesto Číny Xi'an (Si-an, dnes hlavné mesto provincie Šan-si s vyše dvaštvrt miliónom obyvateľov) so známou „terakotovou armádou“, ktorú francúzsky prezident Jacques Chirac označil za ôsmy div sveta.

Ide o jedinečný archeologický nález artefaktov z čias dynastie Qin (Chin), t. j. z 3. stor. pred n. l. Prvý čínsky cisár zjednotiteľ Čchin-Š'-chuang-ti

nastúpil v roku 246 pred n.l. ako trinásťročný chlapec a volal sa Čeng. Prvých osem rokov až do dosiahnutia plnoletosti vládla zaňho matka. Celých pätnásť rokov trvali krvavé boje, ktorými dosiahol zjednotenie čínskeho sveta. Až vtedy sa vyhlásil za zvrchovaného cisára a prijal uvedené meno, ktoré sa nezmazateľne zapísalo do histórie hneď dvojako. Je symbolom zjednotiteľa, ale i krutovládca, ktorý vládol tvrdou rukou a vyslúžil si povest najväčšieho tyrana medzi čínskymi cisármi. Riadil sa učením tzv. legalistov, podľa ktorých bol princípom najvyššej sily zákon, postavený na tvrdých pravidlách a proti vôli ľudí aj nebies. Na rozdiel od konfucianizmu, preferujúceho harmóniu ľudského správania so zákonmi vesmíru, ktorý bol dovtedy vo veľkej obľube. Nechal preto spáliť všet-

Variácie terakotových figurí odhalených a čiastočne odhalených vojska

ky nájdené konfuciánske knihy a zažíva pochovať popredných konfuciánskych učencov. Faktom však ostáva, že zjednotil nielen ríšu, ale aj menu či písmo a zahájil grandiózne práce na stavbách opevnených palácov, miest a predovšetkým ríše v podobe Veľkého čínskeho múru ako aj dielo, ktoré objavili úplnou náhodou v roku 1974 miestni roľníci pri kopaní studne.

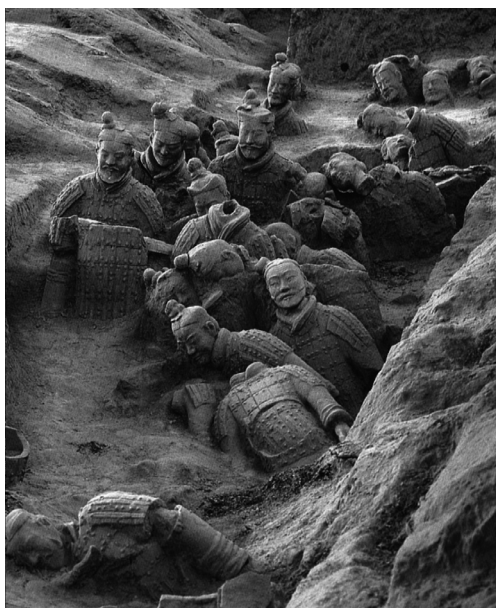
Keď archeológovia začali výskumné práce, hneď v jame č. 1 napočítali vyše 6 000 postáv. O dva roky neskôr vzrušil archeológov objav dvoch menších jám neďaleko. Tie vyniesli na svetlo ďalších hlinených vojakov so

zbraňami, koňmi a vojenskými vozmi. Aký účel mala táto početná armáda ukrytá pod zemou? Odpoveď na hádanku sa ukrýva v mierne sa dvíhajúcim pahorku s priemerom asi 1 400 m, vzdialenom od jamy č. 1 približne 1 600 m. Táto vyvýšenina bola v skutočnosti mohylou, ukrývajúcou hrob prvého čínskeho cisára, ktorý vládol zjednotenej Číne v rokoch 221–210 pred n. l. Vedci sú presvedčení, že ide o pohrebný sprievod a hlinení vojaci predstavovali magickú alebo symbolickú ochranu cisárovej hrobky. Podstatná je rovnako skutočnosť, že vojaci sú obrátení tvármi smerom na východ, odkiaľ sa zvyčajne blížili nepriatelia.

Toto posmrtné sídlo cisár nariadil začať budovať krátko po nastúpení na trón a jeho výstavba trvala približne 35 rokov. Ako som sa dozvedela a neskôršie dočítala, pracovalo na ňom vyše 700 000 robotníkov, remeselníkov a umelcov. Výsledkom bol nielen dva km dlhý sprievod, ale najmä podzemný palác s rozlohou vyše 56 km², postavený podľa vzoru skutočného paláca, aký cisár obýval za svojho života. Doboví historici ho popisujú ako obrovský komplex palácov, vybudovaných z precízne opracovaných kameňov. Stropy vraj boli vyzdobené pravými perlamy, sochy zhotovené zo zlata a striebra. Hradby,

ktoré paláce obklopovali, boli dlhé šesť km. Toto všetko však nemožno vidieť, lebo je to ukryté v už spomenutom pahorku. Stred areálu tvorí vlastná hrobka pod umelo navrhnutou mohylou – dnes nenápadným terénnym útvarom, zarasteným vegetáciou. Pred hrobku vytvorili doboví umelci sprievod, pozostávajúci z vojakov a dvorných hodnostárov, merajúci dva km, ktorého časť je dnes sprístupnená verejnosti. Hlinené sochy vznikli zrejme podľa vzoru skutočnej cisárovej armády, a preto vrhajú fascinujúce svetlo na spôsob organizácie starovekého čínskeho vojska. V prvej sekcii v obdĺžnikovej komore s rozmermi 310 x 60 m, obsahujúcej úctyhodných vyše 6 000 postáv, je pechota zostavená do jedenástich dlhých radov v bojových šíkoch. V druhej sekcii s vyše 1 000 postavami stoja vojaci v štvorstupe v deviatich hlavných šíkoch. Tretia sekcia so 68 postavami obsahuje jedinečné bojové vozy. Napriek tomu, že do všetkých sekcií prenikli v roku 206 pred n. l. nepriateľskí vojaci a odniesli si z nich zbrane, ktoré boli pravé, našlo sa tu značné množstvo bronzových hrotov šípov, ostrých mečov, spúšťí z kuší a množstvo dýk. Tieto nálezy, ktoré má návštevník múzea možnosť vidieť, poskytli vedcom dôkazy o širokej škále smrtiacich zbraní, ktorými disponovala vtedajšia cisárska armáda.

Telá bojovníkov sú zhotovené z miestnej hlíny. Zdá sa, že remeselníci si s pomocou foriem pripravili základné podoby postáv a ich jednotlivé detaily potom vypracovali pri každej z nich osobitne ručne. Hlavy a ruky zhotovovali zvlášť a dodatočne ich pripevnili k telám. Pri pohľade na terakotové figúry v životnej veľkosti v dobovom oblečení so zbraňami a odznakmi hodnosti, na kone v dobových postrojoch, vozy a ďalšie autentické predmety používané v Číne pred dvetisíc rokmi, človeku až naskakuje husia koža. Každá z postáv

je spracovaná do posledného detailu účesu, má špecifické rysy a predpokladá sa, že je verným spodobením konkrétnej osoby. Celé toto obrovské divadlo je dnes zabudované do moderných hál, postavených priamo nad pôvodným stanovištom vojska a tvorí jedinečné múzeum, kde má človek možnosť vidieť nielen celok,

ale aj archeológov a reštaurátorov priamo v akcii.

Dojem zo stoviek vyrovnaných radov vojakov v životnej veľkosti je ohromujúci. S odkrytím celého dvojkilometrového úseku sa však váha, pretože odkryté terakotové sochy začínajú rýchlo strácať polychrómiu a šedivieť. Obavy z ďalších možných devastácií

spôsobených zmenou dovtedajších prirodzených podmienok, sa prihovárajú za definitívne zastavenie odkryvu.

Foto: O. Kuchtová

Literatúra

Die unterirdische Tonarmee von Qin Shi Huang. Beijing, Yhaohua Verlag, 2002. 127 s.
Encyklopedie starovekých civilizácií. Dobřežovice, 2004, s. 135–136.

Ovčiarске múzeum

Galéria ľudového výtvarného prejavu

Iveta Zuskinová

Liptovské múzeum Ružomberok

To je názov novej špecializovanej expozície v Národopisnom múzeu v Liptovskom Hrádku, sprístupnenej 26. 10. 2005 – na Mitra – deň v tradičnom chove oviec spojený s ukončením sezóny. Jej vernisáž bola naozaj sviatkom ovčiarov a pokračovaním programu medzinárodnej odbornej konferencie pri príležitosti 10. výročia založenia Zväzu chovateľov oviec. Vznik expozície je výsledkom vedeckeho i prirodzeného záujmu a cieľnej akvizičnej činnosti múzea, ktoré od začiatku kovalo víziu prezentácie a popularizácie významného fenoménu akým ovčiarstvo na Slovensku nesporne je.

Už v r. 1978 bola do plánu vedecovskému úloh LM zaradená úloha *Tradičné ovčiarstvo a salašníctvo v Liptove*, neskôr rozšírená o *Zmeny v tradičnom salašníctve po kolektivizácii pôdy v Liptove*. Výsledky boli spracované aj v publikácii *Ovčiarstvo a salašníctvo v Liptove*, vydanej OZ Spoločnosť priateľov Múzea liptovskej dediny v roku 1999.

Úlohu inšpirovala osobnosť baču-rezbára a aktívneho priekopníka moderného ovčiarstva, Petra Slosiara z Liptovskej Porúbky, ktorý sa stal blízkym spolupracovníkom múzea.

Bol prvým, kto spoločne s Výskumným ústavom ovčiarstvom v Trenčíne ešte začiatkom 60. rokov zavádzal strojnú dojenie oviec na Slovensku. Na dôchodku sa jeho záľubou stalo rezbárstvo. Kým za aktívneho pôsobenia na salaši zhotovoval črpáky a salašnícky riad predovšetkým s praktickým cieľom, na odpočinku sa stala dominantnou funkciou estetická. Venoval sa aj figurálnej plastike a ešte pred r. 1960 zhotovil betlehem – salaš, patriaci medzi prvé zbierky Národopisného múzea. Pod jeho odborným dohľadom rástol zbierkový fond múzea. Neboli to len predmety spojené s tradičným chovom, ale aj osobné veci ovčiarov, ktorí už prestali pracovať alebo rodina po ich smrti nemala záujem ich opatrovať. Množstvo črpákov, na ktorých každý z rezbárov zachoval svoje typické umenie predovšetkým v tvare a výzdobe ucha, ale aj iných predmetov, (variech, črpačiek, foriem na oštiepky) tvorí bohatú kolekciu múzea. Od utenzílií je veľmi blízko aj k duchovnej kultúre pastierov a ovčiarov, k hudobným a tanečným folklórnym prejavom. Najvhodnejšou formou ich živej prezentácie sa stala *Ovčiarška nedela – Ovenálie* v Múzeu liptovskej dedi-

ny v Pribyline. Do kalendária pravidelných aktivizačno – prezentačných podujatí sme ju zaradili začiatkom 90. rokov a hneď sa stala návštevnícky atraktívnym programom. Keď prerástla do nadregionálnych rozmerov, pripravuje sa po roku 2000 už ako celoslovenské podujatie. Početnými spoluorganizátormi a podporovateľmi sa stali zástupcovia jednotlivých historických regiónov, chovatelia a spracovatelia produktov chovu oviec.

Všetky tieto aktivity a predovšetkým záujem verejnosti o ovčiarstvo a pastiersku kultúru, podpora odborných a profesijných inštitúcií utvrdzovali pracovníkov múzea v presvedčení, že treba vybudovať špecializovanú expozíciu. Ako naznačuje už jej názov, ide o dve časti, spojené základným určujúcim motívom.

Prirodzené rozdelenie na dve časti vytvára aj sám expozičný priestor podkrovia historickej budovy. Pôvodné drevené prvky strešnej konštrukcie a historické komínové telesá ho delia po dĺžke na dve časti. Prvý priestor prezentuje tradičné formy ovčiarstva kultúry. Už pri vstupe do expozície návštevníka upútajú typické salašné stavby, pohľad do koliby, nielen výrobné produkty ovčieho mlieka, ale aj priestoru na denný a nočný odpočinok baču a ovčiarov. V centre je ohnisko s kumharom, nesúcim kotol so žinčicou, okolo rozložené drevené debnárské nádoby – putera, šaflíky, obone na žinčicu, varechy, trepáky a ostatné pomôcky. Oproti ohnisku je jednoduché lôžko

Pohľad do novootvorenej expozície Ovčiarkeho múzea – Galérie ľudového výtvarného prejavu v Liptovskom Hrádku

z dosák, pričňa, prikrýté dekou z ovčej vlny. V povalovom priestore nad vstupom do koliby sú drevené vojenské kufre s osobnými vecami valachov. Pri vonkajšej stene sú uložené gelety na dojenie. Vedľa koliby je ďalšia stavba, typická pre Liptov a známa pod názvom komarník. Prístrešok so šindľovou strechou slúžil bačovi na odkladanie syra, ale aj ďalších vzácných predmetov, napríklad zvoncov. Komunikačný priestor pre návštevníkov ohraničuje zábradlie – v podobe typickej košiarnej ohrady pre ovce.

Múzejnú expozičnú časť vymedzujú inštalčné priestory po vonkajšom obvode priestoru, oddelené plochami z kaleného bezpečnostného skla, vsadeného do estetických funkčných konzol. Takéto riešenie dotvára tzv. živú expozíciu, v protiklade so statickými a nemennými klasickými inštaláciami. Cez otvárateľnú kovovú sieť sa do expozičného priestoru dostane odborný pracovník aj výtvarník, a môže zmeniť prezentáciu, doplniť predmety, inovovať expozíciu. Za sklenenými plochami prvej časti expozície sú inštalované predmety spojené s tradičnými formami salašného spôsobu chovu oviec. Sú to predovšetkým bohato zdobené črpáky, drevené nádoby na pitie žinčice

z rôznych regiónov Slovenska. Okrem pracovných nástrojov a pomôcok dominujú predmety úzko spojené so samotnými ovčiarimi – odevné súčiastky, charakteristické doplnky, ku ktorým patria bohato zdobené pastierske kapsy, široké viacprackové opasky, ale aj šperky a ozdoby. V Liptove nosili bačovia široké mosadzné prstene, spony – bľanciare na košeľe, ozdobné puklice, pracky a iné spínadlá. Súčasťou výstroja ovčiara boli nielen valašky, v staršom období slúžiace ako sekerky, či ako zbraň napríklad v súboji s dravou zverou, ale aj rôzne palice. V priestore je aj päť figurín v odevu ovčiara z rôznych historických regiónov: bača z Liptova, Dolnej Oravy a Horehronia. Pozornosť návštevníkov pútajú najmä juhás z Hontu v dlhej súkennej huni, zdobenej aplikáciou koženými remienkami a ovčiar zo Zamağuria v gube z ovčej vlny.

Druhú časť špecializovanej expozície ani netreba označiť názvom Galéria ľudového výtvarného prejavu, lebo návštevník do nej pomaly prechádza popri výstave maľovaných salašov zo zbierok Slovenského banského múzea z Banskej Štiavnice a reliéfoch a plastikách starého umenia zo zbierok Slovenského poľnohospodárskeho múzea v Nitre. Voľne

na podstavcoch, ale aj vo vitrínach sú drevené plastiky, zobrazujúce valachov, pastierov, celé kompozície salašov aj so stavbami, ovečkami, strážnymi psami ba aj s na salaši chovanými prasiatkami. V ľudovej kultúre sa narodenie Spasiteľa spája s prostredím salaša, a tak sú tu drevené vyrezávané betlehemy od súčasných tvorcov. V ich stvárnení je Mária s Ježiškom a Jozefom pred pastierskou kolibkou, darovníkmi sú pastieri, jeden nesie ovečku, ďalší hrudu syra, oštiepky, pišťalôčku, atď.

Expozícia pokračuje prezentáciou bačovského riadu – varech, črpákov, črpačiek a rozličných iných úžitkových nádob a predmetov. Všetky sú precízne vyhotovené z kvalitných drevín, dominuje ušľachtilý tvar, výzdoba len vkusne dotvára celé dielo. Hoci tvorcovia ich vyhotovovali ako umelecké dielo, na prvý pohľad je dominantná účelová funkcia a krása. Pri tvorbe sa inšpirovali tvarom a výzdobou pôvodných artefaktov a ich diela predstavujú vrchol pastierskeho rezbárskeho umenia. Predmety z umelecky zdobenej kože a kovu vychádzajú z pôvodných tvarov a výzdoby. Sú to široké kožené opasky, vyhotovené rovnakým výrobným postupom ako kedysi, vyzdobené podobnými vtlačanými alebo vybiňanými motívami. Opasky sa spínajú bohato zdobenými mosadznými prackami lodkového tvaru. K opaskom patria pastierske kapsy, špeciálne šité z kravskej či volskej kože, bohato zdobené prešivaním, koženými remienkami a vybiňaním mosadznými gombíkmi magôčkami, aké mohli nosiť len ovčiari. Kapsa má široký remeň pripnutý na jednej strane pomocou okrúhlejšej spony puklice a na druhej strane veľkou mosadznou prackou. Valašky, v minulosti skutočná zbraň ovčiara sa v súčasnosti stali predmetom umeleckej výzdoby, sústredenej na porisko, ako aj kovovú sekerku.

Osobitnejšou skupinou pastierskeho výtvarného prejavu – hudobným nástro-

jom sa v expozícii venuje náležitý priestor, a síce od archaických signálnych trúb a rohov rôznych dĺžok, cez písťalky koncovky, viacdierkové až po unikátne fujary, zaujímavú návštevníka predovšetkým umeleckou výzdobou. Ovčiarci boli v minulosti nerozlučne spätí nielen s písťalkou, ale aj s gajdami a gajdicami. Osobitnú skupinu hudobných nástrojov predstavujú archaické korýtkové husličky a basičky.

Fotoarchív Liptovského múzea

The Museum of Shepherd Culture and Folk Art

Summary

In October 2005, a new permanent exhibition of traditional shepherd culture and folk art was opened in the Liptov Museum in Liptovský Hrádok. Housed in the newly reconstructed Salt and Copper Chamber built in 1725, it is based upon a thorough research of traditional and modern shepherd culture in Liptov County and shows characteristic examples of wooden architecture, tools, utensils and ways of

processing sheep milk into traditional food products. Also on display are exhibits of woolen cloth manufacture and traditional folk costumes together with other artifacts representing the shepherds' typical way of life. In addition, a new Gallery of Liptov Shepherds' Folk Art includes carved wooden creches, shepherds' chalets painted on paper and typical Slovak shepherds' wooden musical instruments.

Nová expozícia Záhorského múzea v Skalici

Mária Zajíčková

Záhorské múzeum, Skalica

Jedným z hlavných podujatí počas osláv storočnice múzea (1905) bolo otvorenie novej expozície múzea v pôvodných priestoroch Spolkového domu (dnes Domu kultúry). Koncepcia novej expozície, otvorenej po tridsiatich rokoch od poslednej rekonštalácie 16. 9. 2005, je postavená na tematickom a výberovom princípe. Približuje charakteristické a špecifické témy záhorskeho regiónu, ako aj témy a udalostí významom presahujúce rámec regiónu, ktoré zasiahli do národných dejín a z hľadiska kontaktu s Moravou a Dolným Rakúskom boli aj súčasťou dejín a kultúry strednej Európy.

Pri jej tvorbe sme sa usilovali zúročiť výsledky zbierkotvornej a dokumentačnej činnosti z archeológie, histórie, etnológie a folkloristiky, od 70. rokov v múzeu systematicky budované kvalifikovanými odborníkmi. Akvizície v posledných rokoch sa spájali aj so získavaním informácií o fungovaní zbierkového predmetu v autentickom prostredí, o jeho vzťahoch v štruktúre hmotnej a du-

chovnej kultúry regiónu Záhorie. Zároveň akvizície doplnil obrazový materiál, textové a zvukové záznamy, archívne dokumenty, literatúra. Tieto skutočnosti determinovali aj ďalší cieľ – zmysluplne prepojiť sprievodné texty, dobové citácie, folklórne útvary so zbierkovými predmetmi a obrazovými dokumentmi do jednoliateho celku tak, aby pôsobivo interpretovali danú tému v kontexte materiálnej i duchovnej kultúry, sociálnych vzťahov a uviedli ju vo svetle originálnych prameňov v presných miestnych a časových súvislostiach.

Expozícia sa delí na päť častí, rozčlenených do tém, spätých hlavnou myšlienkou – podať hodnotný obraz progresívnych tradícií, ktoré formovali súčasný život a kultúru obyvateľstva Záhoria. Mapa Záhoria pri vstupe dáva informácie o geografickom členení regiónu a jeho kultúrno-historických hraniciach. Mestské a obecné znaky 85 obcí, historické pohľadnice miest a obcí sprostredkujú obraz o konkrétnom sídle a jeho historických súvislostiach.

Národopisná časť expozície na úvod približuje zberateľské úsilie na Záhorí a jeho vyvrcholenie v založení múzea, v činnosti Družstva pre speňaženie domáceho ľudového priemyslu (1910) a usporadúvaní roľníckych zjazdov v novovybudovanom Spolkovom dome (1905–1922). Prevažne plošný materiál zachytáva aj osobnosti, zapojené v 19. storočí do aktivít MS, Živeny, Muzeálnej slovenskej spoločnosti na zbieranie starožitností, ľudoumeleckých a umeleckých predmetov, folklóru, ale aj nárečových javov (F. V. Sasínek, D. Jurkovič, P. Beblavý, Š. Janšák, C. Gallay, J. Damborský, D. Sloboda, O. Mocková, J. Mocko, A. Hurbánová, M. Braxatoris, F. Dúbravský, K. Plicka, H. Bím, P. Straka, J. Blaho). Vznik múzea prezentuje busta Dr. P. Blahu a tzv. blahovská izba. D. Jurkovič, architekt Spolkového domu, ju poňal ako ľudovú izbu z obcí Kúty a Gbely s dominantným zdobeným roštom a podporným stĺpom. Tu je umiestnená aj Blahova zbierka západoslovenských džbánkarských výrobkov z konca 17. až 19. storočia, kolekcia holičskej fajansy a kameniny z 18. a začiatku 19. storočia, podmalieb na skle a drevených vyrezávaných výrobkov z 19. a začiatku 20. storočia.

Nasledujúca časť expozície je zariadená ako salón domu sestier Jur-

Blahovská izba, časť pôvodnej expozície múzea
Foto: Jakub Drahoš

kovičových, kde v rokoch 1910–1919 sídlilo Družstvo pre speňaženie domáceho ľudového priemyslu (skalické výšivkárske družstvo). V obrazovej časti sú zakladateľské osobnosti i podporovatelia družstva (manželia Blahovci, J. Novák, sestry Jurkovičové, L. Markovičová, R.W. Seton-Watson, D. Jurkovič, K. Smieskolová), ľudové vyšivačky, mapa so zbernými oblasťami a miestami výstav, reklamné plagáty.

Tretia časť je venovaná roľníckemu hospodáreniu na Záhorí, ktoré P. Blaho st. chápal ako základ hospodárskej stability, umeleckej tvorivosti, národnej identity, ale aj objekt koncentrovaných snáh v záujme hospodárskeho, spoločenského a politického povznesenia Slovenska. Vinohradníctvo v regióne dokladajú archívne materiály o vinohradníckych spolkoch, špecifické stavby, sochy patrónov, piesne a zbierkové predmety, ako sú vinohradnícke nástroje, džbány, drevorezby a výšivky s vinohradníckymi znakmi a motívami, skalický svadobný odev, nástroje na pečenie skalického trdelníka.

Polné hospodárstvo dokladajú poľnohospodárske nástroje, náradie, odev pastiera, odev hrabáčky sena, dožinkový veniec. Obrazový materiál zachytáva roľnícke usadlosti, stodoly,

tradičný spôsob žatvy a mlatby, roľníckeho výrobného slávnosti. Domácku výrobu konopného plátna dokumentuje trlica, hachľa, praslice, kolovraty, motovidlá, cievky, vretienka, model tkáčskeho stavu, cechový tkáčsky džbán so znakom. Výrobu povrazov a lán dokladá povraznícky nástroj z roku 1814 a cechová truhlica zo Šaštína, lisovanie konopného oleja model horizontálneho vretenového lisu z Borského Mikuláša a nádoby na uchovávanie oleja. Obraz o domáckej výrobe dopĺňajú pradená konopných nití, plátno, zdobené konopné odevné súčiastky a obrazové reprodukcie.

Archeologická časť expozície spracováva štyri témy. Prvá sa zaoberá archeologickým výskumom regiónu. Druhá časť je venovaná dobe kamennej. Paleolit je doložený nálezmi kostí fosílnych zvierat a kamennou industriou, neolit dokladá súbor štiepanej a hladenej kamennej industrie a keramika. Eneolit je prezentovaný najnovším nálezom kultúry zvoncovitých pohárov, získaných v roku 2003 archeologickým výskumom v katastri mesta Skalice pri budovaní obvodu mesta.

Obdobia spracovávanie kovov prezentuje keramický depot z Kopčian, doba halštatská a doba laténska je doložená depotom železných pred-

metov z keltského hradiska Pohanská v Plaveckom Podhradí. Téma *Na úsvite dejín* má dve dominanty: rímske susedstvo v pohraničnej oblasti *Limes romanus* (bronzové spony a mince z Dojča, Lábu, Čáčova a ďalších lokalít), slovanské osídlenie reprezentované nálezmi zo Skalice a z Dojča.

Historická časť expozície rieši témy s dosahom na národné dejiny. Úvod približuje historický obraz Záhoria, pričom sa pozornosť venuje najmä Skalici ako slobodnému kráľovskému mestu (1372). Popri plošných dokladoch prezentujú stredoveké keramické nádoby z Holíča, kachlice s figurálnymi a zoomorfnými motívami z hradu Branč, zbrane, pečatidlá, atribúty mestskej samosprávy zo Skalice a jej správnej a súdnej právomoci (insígnie skalického richtára, šabľa mestského kapitána, odev drába, dereš, rozsudok smrti). Habánov na Záhorí približuje obrazový materiál a nehnuteľné pamiatky v Habánskom dvore v Sobotišti a Veľkých Levároch, ako aj posledná džbánkarská dielňa v Malackách a Stupave. Hospodárske aktivity habánov sú doložené exponátmi (tehly, keramické a fajansové kachlice a nádoby, kovania, kožené obaly na knihy, kováčske a nožiarske výrobky), spoločenský a náboženský život dokladá Armáles Martina Danterritera z Malaciez z roku 1666, kamenný náhrobok z roku 1732. Dominantou je vývesný štít z Hornovej džbánkarskej dielne vo Veľkých Levároch z roku 1781.

Vstupom do témy *Náboženský život* je mapka s rozšírením reholí a vyznačením pútnických miest (Marianka, Šaštín-Stráže). Dominuje tu baroková plastika sv. Jána Evanjelistu a tlačaná Biblia zo 16. storočia. Náboženské púte dokladajú džbánky na svätenú vodu s mariánskymi motívami, púťové obrázky, púťové tlačky zo skalickej Škarniclovej tlačiarne, spevníky a plastiky mariazellskej Madony s dieťaťom. Expozícia nevynecháva ani prítomnosť Židov na Záhorí

od 15. storočia a dokladá ju obradovými tkaninami a časťou židovského náboženského textu na pergamente.

Remeslá a spoločenstvá remeselníkov – cechy sú na Záhorí písomne doložené už od 17. storočia. V 18. a 19. storočí zaznamenalo rozvoj mäsiarstvo, kováčstvo a zámočníctvo, obuvníctvo, stolárstvo, tesárstvo, kolárstvo a debnárstvo, krajčírstvo, gombičkárstvo a súkenníctvo. Obrázový materiál dokumentuje organizáciu (výučné listy, cechové znaky, tovarišské listy), spoločenský a duchovný život cechov (patróni, symboly na cechových džbánoch, tanieroch a zástavách), ale aj produkciu po zrušení cechov prostredníctvom reklamy z regionálnych kalendárov a výstavných katalógov. Mimoriadne cenné sú cechové knihy zo Skalice, Senice, Šaštína, doplnené cechovými truhlicami a zvolávacími tabuľkami z 18. storočia, nástrojmi a výrobkami remeselníkov. Zvýšená pozornosť sa venuje skalickej rodine Vrchovských, zakladateľov súkenky – manufaktúry v Skalici, čo dokumentujú notársky overené pečate kvality súkna.

Región Záhoria svojim významom prekračujú Podnikateľské aktivity šľachty na Záhorí, najmä Františka Štefana Lotrinského, ktorý v 18. storočí založil manufaktúry v Šaštíne na výrobu kartúnu, v Holíči na výrobu fajansy, žrebčinec a zariadenie na odchyt divých kačíc v Kopčanoch. V oblasti ťažby nerastov, lesného hospodárstva, chovu koní a rýb sa angažovali aj Pálffyovci. Bohatý obrazový materiál dokumentuje jednotlivé aktivity a zbierkové predmety prezentujú výrobu a produkciu.

Záhorie svojou produkciou, ale aj dĺžkou pôsobenia preslávila škarniclovská tlačiareň v Skalici, a to najmä prostredníctvom vydávanie diel najvýznamnejších osobností a priekopníkov spisovnej slovenčiny. Nájdeme tu portréty majiteľov, vydavateľov a

redaktorov, napr. D. G. Licharda, prvého slovenského profesionálneho redaktora a novinára. Z produkcie tlačiarne sú tu *Pamětná celému světu tragoedia* Augustína Doležala, *Domová pokladnica*, almanach *Nitra*, almanach *Napřed*, *Slovenske pohľadi na vedi umeňja a literatúru*, hospodársky časopis *Obzor*, časopis *Hlas*, noviny *Pokrok*. Obraz o činnosti tlačiarne dopĺňajú tlačiarenské pomôcky, štočky, grafický a kníhviazačský lis.

Celoeurópsky význam a dosah malo družstevníctvo, ktorého otcom bol sobotištský učiteľ, rodák z Brezovej pod Bradlom, Samuel Jurkovič, zakladateľ prvej vzájomnej pomocnej pokladnice Spolok gazdovský v Sobotišti (1845). Expozícia prostredníctvom najmä textových a obrazových dokumentov sleduje pokračovanie tejto myšlienky pri zakladaní výrobných a obchodných družstiev, pomocných pokladníc, úverových spolkov, bánk a kultúrnych spolkov a ukazuje aj pokračovateľov družstevníctva (P. Blaho, st., P. Príhoda, K. Nečasák, MUDr. P. Blaho).

Záver tvorí Galéria Júliusa Koreszku, maliara, jedného zo zakladateľov slovenskej krajinomalby, rodáka z Dojča. Predstavuje tú časť tvorby, ktorá vznikla počas jeho života v Skalici a odráža atmosféru mesta s jeho prírodným zázemím v polovici 20. storočia. Expozícia vznikla v spolupráci so Záhorskou galériou v Senici a pri storočnici ju múzeum reinstalovalo.

Nová expozícia vznikla zo zbierok múzea, niektoré exponáty venovali pri storočnici múzea zberatelia z regiónu (MUDr. A. Nečas, P. Macháček). Scenár expozície vytvoril kolektív múzea pod vedením M. Zajíčkovej – P. Michalovič, M. Hoferka a V. Drahošová. Galériu Júliusa Koreszku kurátorsky pripravila B. Juríčková. Dokumentáciu spracovala A. Hyžová, zbierkové predmety konzervátorsky pripravil J. Hyža a reštauroval akad. soch. M. Flajžík.

Podľa prvých ohlasov má expozícia Záhorskeho múzea v autentickom prostredí unikátnej slohovej stavby v historickom jadre Skalice nezameniteľnú atmosféru a nezastupiteľný výchovný i prezentačný význam pre zahraničných i domácich návštevníkov a všetkých záujemcov o históriu a kultúru regiónu Záhorie.

Pohľad do národopisnej časti expozície venovanej domácej výrobe
Foto: Alexander Jiroušek

New permanent exhibition of the "Záhorie Museum in Skalica"

Summary

On the occasion of its centenary in September 2005, the Záhorie Regional Museum opened a new permanent exhibition consisting of ethnographic, archaeological and historical sections (including the history of literature, religious life, noble entrepreneurs in Záhorie). Installed in the former Community House designed in 1905 by the famous architect Dušan Jurkovič, the Záhorie Museum exhibition includes a fine art gallery featuring the work of local Skalica painter Július Koreszka (1895–1958) as well as other masterpieces depicting the history of Skalica, the natural beauty of its surroundings and its social life.

Vôňa starých škôl

Klára Mészárosová

Univerzitná knižnica, Bratislava

Múzeum školstva a pedagogiky na Slovensku existuje už vyše 35 rokov. Za toto obdobie sústredilo okolo 40 000 zbierkových predmetov. Napriek stiesnenému životnému priestoru a trom sťahovaniam za posledných desať rokov malý kolektív nadšených odborníkov plne zastal poslanie múzejnej práce: získaval a uchoval dokumenty minulosti a vytvoril aj vedeckovýskumnú bázu ich špecializovaného odboru. Je to u nás jediné múzeum svojho druhu a má nezastupiteľné miesto na mape múzeí Slovenska. Kultúrna verejnosť múzeum síce eviduje, ale vie o ňom veľmi málo. Dôvodom je pravdepodobne aj to, že unikátny fond sa nateraz prezentoval len na malých príležitostných výstavách. Múzeum sa pre nedostatok vhodných priestorov nemohlo predstaviť expozíciou, približujúcou verejnosti širokospektrálnu skladbu zbierkového fondu s hlbším pohľadom do problematiky dejín výchovy a školstva.

Pracovníci múzea 16. 11. 2005 sprístupnili časť svojich zbierok pod názvom *Pilotná expozícia dejín škol-*

stva a pedagogiky na Slovensku, a tým predstavili zárodok budúcej reprezentatívnej expozície.

Výstava sa nachádza na Hálovej č. 16 v Bratislave, v priestoroch suterénu, kde na tento účel uvoľnili časť depozitárov. Autormi expozície sú pracovníci múzea PhDr. D. Vaněková, PhDr. V. Michalička, CS., Mgr. E. Zacharová. Výtvarný návrh a realizácia pochádza z dielne D&D Studio Bratislava. Ich prácu chválili architektonické riešenie interiéru a v úvodnej časti výstavy jednoduché, ale elegantné zariadenie, funkčné panely a stolové vitríny.

Charakter úvodnej expozície múzea je didakticko-populárny a pripravili ho pre širokú verejnosť, ale najviac informácií a zážitkov poskytnie pedagogickým pracovníkom, historikom a v neposlednom rade školskej mládeži. Výstavu tvorí 1 500 exponátov z vlastných fondov múzea, ktoré reprezentujú zberateľský okruh, štruktúru a charakter zbierkového fondu.

Výstava sa člení na dva okruhy. Úvodná časť obsahuje chronologický

prehľad dejín školstva na Slovensku v 9.–20. storočí. Toto časové obdobie je rozdelené na deväť etáp a každú z nich charakterizuje textom na paneloch a doplnia trojrozmernými dokumentmi obdobia. Prvý panel obsahuje informácie o školstve 9.–15. storočia. Druhý sa venuje školstvu 16.–18. storočia a vo vitríne sú knihy, používané pri vyučovaní: Istvánfyho *Regni Hungarici Historia* z roku 1685, *Compendium Hungariae Geographicum* Mateja Bela z roku 1777 a *Donatus latino-bohemicus* od Johanna Rhenia z roku 1777.

Tretím tematickým okruhom je druhá polovica 18. storočia. Medzi exponátmi sú bridlicová tabuľka s písacími potrebami, tabuľka kohútik – symbolická postava starých šlabikárov, Panklov rukopis *Historia naturalis*, Česká a slovenská gramatika od Šramka, základný dokument organizácie školstva *Ratio educationis* v dvoch exemplároch z roku 1777 a 1805. Štvrtá etapa mapuje prvú polovicu 19. storočia do roku 1867. Toto obdobie reprezentuje skladacia kožená školská taška, vysvedčenie z roku 1840, *Slovenská mluvnica* z roku 1864, časopisy *Slovenský národný učiteľ* a *Listy národných učiteľov*, čítanky, *Krátky návod telocviku*, rukopisy a učebnice významného vedca-pedagóga I. B. Zocha (1843–1921). Piaty panel sa venuje obdobiu maďarizácie. Je doplnený školskou mapou z roku 1878 a technickými učebnými pomôckami na vyučovanie fyziky, optiky a chémie.

Šiesta sekvencia, roky 1918–1938 sú dokumentované v susednej miestnosti. Siedmy panel predstavuje roky 1939–1945 doplnené dobovou technikou, školskými filmami podniku ŠKOLFILM, kde pôsobil aj Viktor Kubala, ktorého ilustrácie časový úsek uzatvárajú. Ďalšiu etapu, roky 1945–1948, reprezentujú dokumenty boja o jednotné školstvo a pamiatky niektorých predstaviteľov školskej politiky, napr. hodinky a ukážka mi-

Rekonštrukcia triedy ľudovej školy z 20. rokov

neralogickej zbierky Antona Pavlíka (1912–1968). Obdobie 1948–1989 sa predstavuje prostredníctvom vysokých škôl, ktoré vznikali na území Slovenska, dokumentovaných pamätnými medailami a toto obdobie končí študentským hnutím v novembri 1989, symbolizované neodmysliteľnými kľúčmi.

V druhej časti výstavy sa predstavujú zariadenia pôvodných interiérov. V samostatnej kóji sa nachádza vari najpôsobivejšia časť expozície – rekonštrukcia triedy ľudovej školy, kompletne zariadená podľa zachovaného inventárneho súpisu zo školského roku 1923/24.

Medzi lavicami s počítadlami, učebnicami, taškou, tradičným veľkým počítadlom s drevenými guľami, visiacimi nástennými názornými pomôckami, pri starých kachliach takmer cítime vôňu starej školy. V skrini sú trojrozmerné pomôcky na vyučovanie matematiky, fyziky, prírodovedy. Väčšina týchto exponátov je funkčných a použiteľných, pre návštevníkov by bolo aktivizujúcim zážitkom, keby sa ich smeli dotknúť, vziať ich

do ruky. Na katedre leží autentická otvorená triedna kniha, zvonček, kalamár, ale aj palica. Interiér dotvárajú husle, na stene štátny znak, Masarykov portrét a čierna tabuľa na stojane.

Ďalšia kója sa symbolicky delí na tri časti. V prvej je rekonštrukcia kabinetu s tradičnými vysokými skriňami. V jednej skrini sú glóbusy, pomôcky na demonštráciu rôznych javov hlavne vo fyzike. V ďalšej vitríne sú demonštračné materiály na vyučovanie biológie, preparované zvieratá, hlavne vtáci, poskytujúce možnosť oboznámiť sa s nimi z bezprostrednej blízkosti. Na stojanoch visia celé série závesných pomôcok, často s veľmi detailnými farebnými kresbami. V kúte kabinetu je skromný pracovný kútik učiteľa. V opticky oddelenej časti je autentická pracovňa vysokoškolského učiteľa Jozefa Schuberta (1904–2000), bývalého dekana Pedagogickej fakulty v Trnave, historika školstva, ktorý odkázal pozostalosť múzeu. Napokon v tejto miestnosti je školská klubovňa na mimoškolskú činnosť s atribútmi pionierskeho hnu-

tia a so zariadeniami k zábave mládeže v desaťročiach pred rokom 1989.

Múzeum vystavilo len zlomok zbierok. Autori predstavili vizuálne, emocionálne a didakticky efektne celky, umožňujúce kognitívne aj afektívne poučenie. Výstava oživa prítomnosťou návštevníkov len dva dni v týždni (pondelok, utorok), okrem týchto dní sa treba vopred telefonicky ohlásiť. Ku komfortu návštevníkov prispievajú aj služby, ktoré v múzeách na Slovensku ešte nie sú bežné: textová časť výstavy je preložená do Braillovhovho písma a výstavné priestory sú bezbariérové.

Táto prvá expozícia je príslubom, že so záujmom môžeme očakávať stálu expozíciu, kde sa bude dať systematicky predstaviť to, čo autorsko-realizačný tím teraz len načrtol. Dúfajme, že hodnotné zbierky Múzea školstva a pedagogiky uzrú svetlo sveta, nielen obrazne v povedomí verejnosti, ale sa aj prakticky dostanú zo suterénu do primeraných priestorov, vhodných na splnenie spoločenského poslania a prezentáciu práce a zbierok múzea.

Foto: Martina Kočí

Na návšteve u Kálmána Mikszátha

Sylvia Siposová

Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku, Bratislava

Najväčším ocenením pre spisovateľa nie sú vyznamenania, vence a oslavy, ale záujem a snaha ostatných spoznať ho cez jeho diela.

Týmito slovami odpovedal Mikszáth na zdravice pri príležitosti osláv štyridsiatich rokov jeho literárnej činnosti 16. mája 1910 v Budapešti. A tieto slová sa stali aj mottom novej stálej expozície, sprístupnenej 21. 1.

2006 v réžii SNM-Múzea kultúry Maďarov na Slovensku v Sklabinej, v dome, v ktorom spisovateľ prežil detstvo a študentské roky. Mikszáth ani na vrchole slávy nezabudol, že za svoje prvé literárne úspechy vďačí rodnej zemi. Charakteristickí obyvatelia „krivej krajiny“ – Polovci a Slováci – ako aj typické črty ľudového prostredia sa často objavujú v jeho dielach. Tomuto prostrediu, kraju a svojim

koreňom ostal verný do konca života. Na to nezabudli ani pracovníci múzea, ani obyvatelia jeho rodnej obce, keď spolu s pozvanými hosťami slávnostne otvorili obnovené priestory rodinného domu Kálmána Mikszátha v Sklabinej.

V tejto dedine, ležiacej na polceste medzi Veľkým Krtíšom a Slovenskými Ďarmotami, a tým vlastne aj Balašskými Ďarmotami, sa veľký ma-

ďarský spisovateľ, Kálmán Mikszáth 16. januára 1847 narodil. V jeho rodostrome medzi predkami nachádzame väčšinou evanjelických farárov, ktorí pôsobili v zboroch a dedinách so zmiešaným obyvateľstvom v severnom Novohrade. Až starý otec spisovateľa – Samuel III., nepokračoval v povolani svojich predkov, usadil sa vo Veľkom Krtíši, kde sa mu narodil syn Ján, spisovateľov otec. Ten z Veľkého Krtíša prešiel do neďalekej Sklabinej, kde mal malý poľnohospodársky majetok a obchod a za ženu si vzal Máriu Veresovú, pochádzajúcu zo susedného Obeckova. Rodný dom K. Mikszátha už nestojí, po druhej svetovej vojne ho zbúrali a na jeho mieste dnes nájdeme nový poschodový dom. Na kraji obce oproti cintorínu stojí však dom, kam sa rodičia spisovateľa presťahovali v roku 1852, keď mal päť rokov. Pamätná tabuľa na ňom prezrádza, že tu románopisec prežil svoju mladosť do roku 1872.

V tomto objekte sa teraz nachádza jeho pamätný dom. Je pomerne rozsiahly a má niekoľko obytných a hospodárskych miestností. Tu žil Mikszáth vlastne až do roku 1873, keď po smrti jeho matky dom predali na dražbe, ale naďalej zostal vo vlastníctve príbuzných. Neskôr tu bola aj pošta. V druhej polovici 20. storočia z iniciatívy MNV dom obnovili a v roku 1978 v ňom otvorili pamätnú výstavu, pri zrode ktorej stálo vtedajšie Vlastivedné múzeum v Modrom Kameni. Ako samotný dom, tak aj táto výstava až na niekoľko menších úprav zostali v nezmenej podobe do roku 2003, keď objekt prešiel pod patronát SNM-Múzea kultúry Maďarov na Slovensku, ktoré v záujme zachovania tejto významnej literárnohistorickej pamiatky v roku 2004 začalo rozsiahlu rekonštrukciu budovy a s ňou paralelne prípravu novej expozície. Pomerne skoro sa ukázala potreba celkovej obnovy schátranej budovy, ako aj výmeny expozície. Súviselo to s novými

múzejnými a muzeologickými hľadiskami, ktoré pracovníci múzea aplikovali pri svojej práci. Múzeu sa tak dostala neľahká, ale neobyčajne dôležitá úloha: vypracovať novú koncepciu expozície a podriadiť jej celú jeho akvizíciu a dokumentačnú i stavebnú rekonštrukciu budovy a zabezpečiť tvorivé práce pre pripravovanú expozíciu a jej realizáciu. Prvú etapu múzeum zabezpečovalo v každodennom zápase s veľkými ťažkosťami a problémami počnúc od projektovej prípravy, cez zdĺhavé a nákladné stavebné práce až po zabezpečovanie materiálu a výrobkov.

Našťastie do úsilia na záchranu domu, ktorý je aj v zozname kultúrnohistorických pamiatok Slovenska, sa vedľa SNM zapojili viaceré inštitúcie. MK SR ju podporilo účelovým transferom, prispela aj kancelária podpredsedu vlády SR Pála Csákyho. Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva Maďarskej republiky prispelo na vybudovanie novej expozície, ktorá napokon vznikla vďaka príkladnej spolupráci slovenských a maďarských odborníkov, muzeológov ako aj rôznych vedeckých inštitúcií počnúc od Maďarskej akadémie vied až po Slovenskú národnú knižnicu.

Samotná rekonštrukcia budovy trvala dva roky. V prvej fáze opráv vzhľadom na finančné možnosti bol vymenený krov a krytina ešte v roku 2004. V roku 2005 sa v rekonštrukcii pokračovalo: zámerom bolo obnoviť dom na základe poznania pôvodného stavu v čase, keď v ňom žil spisovateľ a pripraviť ho na inštaláciu novej stálej expozície o jeho živote a diele. Na objekte sa uskutočnili stavebné úpravy, zachovávajúce vonkajšie pôdorysné aj výškové ohraničenie stavby a boli vykonané obnovovacie práce so zachovaním jestvujúceho stavu s výnimkou odstránenia niektorých necitlivých zásahov v minulosti. V rámci obnovovacích prác bola vymenená elektrická prípojka, uskutočnila sa rekonštrukcia odpa-

dového systému, oprava poškodených omietky, obnova sokla, doplneného v častiach kde nebol zhotovený, obnova poškodených ozdobných prvkov podľa pôvodnej predlohy, výmena častí okien a dverí a obnova zostávajúcích, vyhotovenie nových podláh, terénne úpravy – odkvapový chodník, zosilnenie základov stavby, plynoinštalácia a vykurovanie, zdravotníka, kanalizačná prípojka a žumpa. Do stavebných prác sa ochotne zapojili aj miestni ľudia – celú obnovu od vypracovania projektového zámeru až po finálne zrealizovanie robili rodáci z Novohradu a Hontu. Obecný úrad v Sklabinej tiež všemožne podporoval úsilie Múzea kultúry Maďarov na Slovensku obnoviť pamätný dom ich slávneho rodáka.

Priaznivejšia situácia bola v príprave vlastnej expozície. Scenár vypracoval pracovník múzea, architektonický návrh, výtvarné riešenie a realizačné práce boli zabezpečené externe, takže literárna expozícia múzea sa mohla verejnosti slávnostne sprístupniť 21. januára 2006 v obnovenej budove. Expozícia je tiež výsledkom spoločného úsilia pracovníkov múzea, odborníkov a laických nadšencov, ktorí sa snažili maximálne využiť autentické milieum a vytvoriť expozíciu, približujúcu návštevníkom to, čo Mikszáth najviac charakterizuje: jeho nekonečná láska k rodnej obci.

Spisovateľ – ako je známe aj z jeho tvorby – prekypoval veľkou láskou k novohradskému ľudu, ktorého vlastnosti a charakterové črty preniesol do svojho literárneho diela. Z maďarskej literatúry sa dozvedáme, že majster pera bol strojom nehynúceho pamätníka svojím obľúbeným „statočným Palócom“ i „slovenským kmotrom“. A práve tento úzky vzťah spisovateľa k jeho rodisku je hlavnou témou novej výstavy, ktorá sa nachádza v štyroch miestnostiach pamätného domu a jednak pripomína históriu pamätného domu, približuje históriu dediny a oživuje prostredie,

v ktorom Mikszáthovci žili v druhej polovici 19. storočia a na druhej strane zdôrazňuje určujúcu úlohu rodiska v súvislosti so životom a dielami K. Mikszátha. Zbierkové predmety vo vitrínach, ktoré pripomínajú každodenný život miestneho ľudu, dobový nábytok, ktorý pomáha vytvárať atmosféru života Mikszáthovej rodiny, Mikszáthove diela, ktoré vznikli práve na základe tých skúseností a poznatkov, ktoré si Mikszáth

osvojil počas svojho života v Sklabinej a blízkom okolí dopĺňa klasická panelová inštalácia a multimedialna prezentácia, ktorá obsahuje pôvodné dokumenty, dobové fotografie, ako aj dnešné obrazy miest z okolia, ktoré sú dôverne známe z jeho diel.

Pamätný dom K. Mikszátha je v regióne jednou z najvýznamnejších literárnohistorických pamiatok. Možno ju považovať za kľúčový komponent poznávania regionálnych i národných

kultúrnohistorických tradícií. Jeho celkový kultúrny a v užšom chápaní literárnohistorický kontext s dosahom na dokumentovanie vývoja národných literatúr Maďarska a Slovenska, je jednoznačne nadregionálny. Tak ako bol aj sám Mikszáth, ktorý – ako to pri otvorení výstavy povedal Karol Wlachovský – právom patrí Maďarom aj Slovákom, tým včerajším aj dnešným.

Foto: Tibor Somogyi

Výstava „Architektúra nového veku“ – mesta Žiliny

Spolok architektov Slovenska a Ing. arch. Dušan Mellner v spolupráci s Považským múzeom v Žiline pripravili výstavu *Architektúra nového veku* – mesta Žiliny, verejnosti prístupnú od 6. 4. do 24. 5. 2006 v areáli Budatínskeho zámku. Priblížila návštevníkom architektúru a mesto Žilinu najmä v období Prvej ČSR, ale časovo zahŕňa aj 40. roky 20. storočia.

Dobové fotografie predstavili modernú architektúru mesta s dôrazom na progresívny architektonický smer – funkcionalizmus. Funkcionalistické poňatie architektúry sa na Slovensko rozšírilo po prvej svetovej vojne a oslovilo mladých architektov, začínajúcich projektovať diela, akcentujúce účelnosť, čisté geometrické tvary a funkčnosť. Popredné miesto na výstave zaujali zábery synagógy na rohu ulíc J. M. Hurbana a Kuzmányho, diela realizovaného podľa projektu berlínskeho architekta Petra Behrensa (1868–1940). Ten patril k najvýznamnejším priekopníkmi modernej architektúry a učiteľom učiteľov funkcionalistickej architektúry. Uňho pracovali napr. Walter Gropius, Meis van de Rohe a Le Corbusier. V súťaži na žilinskú synagógu r. 1928 Behrens získal prvú cenu a v tom istom roku začal s jej výstav-

bou. Pri tejto príležitosti Žilinu aj navštívil.

Bohato zastúpený svojimi prácami je na výstave architekt Michal Maximilián Scheer, ktorý prvky funkcionalizmu zakomponoval do svojej architektonickej tvorby. V jeho tvorbe 20.–30. roky 20. storočia predstavujú najproduktívnejšie obdobie, keď realizoval podstatnú časť svojej tvorby. Podľa jeho projektov vyrástla budova Finančného paláca, funkcionalistické tvaroslovie rozvinul v obytných domoch družstva Svojomov realizovaných v lokalite Na Šefranici, na Stárkovej a Krmanovej ulici. K ďalším realizovaným projektom patrí napr. Štátna ľudová škola Na Závaží, Saleziánsky dom, po roku 1945 obchodný dom Hustý na Masarykovej, dnešnej Národnej ulici.

Na výstave sú tvorbou zastúpení aj ďalší významní architekti. M. M. Harminc, významný slovenský architekt, realizoval desiatky diel po celom Slovensku. V Žiline v roku 1935 projektuje areál Evanjelického kostola s farou, ktorý sa upravený realizuje v roku 1936 a podľa jeho návrhu sa stavia aj Infekčný pavilón v areáli žilinskej nemocnice (projekt 1934). Podľa projektu architektov Friedricha Weinwurma a Ignáca Vécseiho bola postavená Považská agrárna a prie-

myselná banka na dnešnom Mariánskom námestí, ktorú na jar roku 1996 asanovali a na jej mieste vyrástla nová budova. Mikuláš Šesták a Ferdinand Čapka stoja pri zrode Mestskej tržnice na Hornom Vale. Ferdinand Čapka spolu s Františkom Eduardom Bednárikom navrhujú modernú budovu Spojených elektrární severozápadného Slovenska na rohu dnešnej Kukučínovej a Ulice Republiky a ich spoločným dielom je aj budova železničnej stanice.

Návštevníkov súčasnej Žiliny však pri prechádzke mestom istotne oslovia aj ďalšie pamiatky, napr. Kaviareň Astorka, bývalý hotel Astória na dnešnej Národnej ulici od architektov Wertheimera a Vavrína (výstavba sa začala 1927), alebo budova Sokolovne pražského architekta Jozefa Franců na Veľkej Okružnej ulici. Neďaleko nej potom vyrástla aj štátna ľudová škola podľa projektu Júliusa Steina.

Okrem vymenovaných architektov boli na výstave zastúpené aj ďalšie významné objekty modernej architektúry mesta od významných autorov. Dobové zábery sú doplnené šikami, projektmi a ukázkami prospektov nábytku z 30. rokov 20. storočia.

Výstava odhalila zaujímavý pohľad na architektúru Prvej republiky, *Architektúru nového veku*, na funkcionalistické stavby, ako umelecké diela, radiace medzi architektonické pamiatky európskeho významu.

JAROSLAVA MRVOVÁ

Špirhač – gacek – trúlelek

Málovravný názov, pod ktorým Východoslovenské múzeum v Košiciach predstavilo verejnosti výstavu zameranú na problematiku výskytu a ochrany netopierov

na Slovensku pripravil Miroslav Fulín, jeho odborný pracovník. Výrobu výstavných panelov finančne podporila Skupina pre ochranu netopierov, za čo im Východoslovenské múzeum vyslovuje vďaka. Zvláštna vďaka patrí aj členom tejto skupiny, Štefanovi Matišovi, Petrovi Pjenčákovi a Petrovi Kaňuchovi, ktorí nezištne poskytli fotodokumentáciu.

Na jedenástich paneloch podáva výstava základné informácie o výnimčnosti a spôsobe života 27 druhov netopierov, ktoré sa v našej prírode vyskytujú. Výstavu dopĺňa propagačný materiál, literatúra a múzejné

preparáty jednotlivých druhov a jej názov tvoria ľudové pomenovania týchto cicavcov, pod ktorým ich v jednotlivých regiónoch Slovenska pozná verejnosť.

Azda každý z nás si pri slove netopier spomenie na predsudok o zamotávaní sa netopierov do vlasov. Nevedno ako toto spojenie vzniklo, ale často je to aj to jediné, čo ľudia vedia o netopieroch povedať, aj keď z praxe podobný prípad vôbec nepoznáme. Ešte smutnejšia je pre netopiere je skutočnosť, že ľudia ich vzhľad a tajuplnosť života zneužívajú na prirovnanie tých najhorších ľudských vlastností, ako je krvilačnosť, rasizmus, xenofóbia a iné. Tieto spojenia naprogramujú v ľuďoch od ranného detstva strach či nenávisť k nim.

Pritom je netopier živočích, o ktorom môžeme aj v súčasnosti povedať, že ho ešte stále málo poznáme. Vo vývoji, v snahe prežiť prekonal prevratné zmeny organizmu. Ako jediný cicavec využíva kožovitú blanu medzi predĺženými článkami prstov prednej končatiny na aktívne lietanie. Na orientáciu na nočnej oblohe využíva zmyslové orgány na princípe echolokácie – vysielajú hlasové signály a ich odraz od predmetov spätne prijíma a analyzuje. Oddychuje v zavesení dolu hlavou a tomu prispôbil aj orientáciu prstov zadnej končatiny, ktoré sú obrátené k telu. Samičky rodia ročne jedno mláďa a živia ho materinským mliekom. Zimu prežíva v hlbokom spánku, keď sa mu takmer zastaví metabolizmus, aby so zásobnou energiou vydržal do jari. Čo mu môžeme my ľudia závidieť je to, že si nemôže dovoliť prežrať sa a priať, lebo by ho neuniesli „krídla“ či neudržali nohy visieť.

Od jari do jesene, od súmraku do svitania, u nás žijúce netopiere lovia nočný hmyz, prevažne komáre. Cez deň oddychujú v podkrovných pries-

toroch starších budov, v dutinách stromov, v jaskyniach, v opustených baniach a najnovšie aj v štrbinách panelových blokov. Tu privádzajú na svet aj potomstvo. Na zimný spánok sa ukrývajú do podzemných priestorov a dutín búrľavých stromov. Cesta z letoviska na zimovisko predstavuje vzdialenosť aj 400 km.

Na Slovensku máme v súčasnosti potvrdený výskyt 27 druhov netopierov. Niektoré z nich sú rozšírené takmer všade, iné naopak ojedinelé. Len v máloktorom múzeu sa stretnete s ich preparátmi. Preparáciou strácajú sviežosť a pôvodný vzhľad.

Ak sa dostanete do kontaktu s netopierom, verte, že sa vás bojí oveľa viac, ako vy jeho. Umožnite mu preto, aby mohol voľne odletieť. Nechytajte ho do rúk, život si bude brániť hryzením. Ak vám svojou prítomnosťou spôsobujú netopiere trvalé problémy skontaktujte sa s členmi Skupiny pre ochranu netopierov (www.netopiere.sk), s pracovníkmi štátnej ochrany prírody alebo zoológmi múzeí, ktorí ochotne nájdu riešenia vašej situácie. Sú to výnimočné a vzácne lietajúce cicavce, preto sú celoeurópsky chránené v najvyšších kategóriách ochrany. Chráňme ich pre budúcnosť.

Toto sú podstatné myšlienky, s ktorými výstava oboznamuje verejnosť. Aktuálnosťou, spracovaním tematiky, fotografiami jednotlivých druhov a grafickou úpravou výstava zaujala nielen bežných návštevníkov, ale aj odborníkov. O výstavu, od októbra 2005 inštalovanú vo Vlastivednom múzeu v Trebišove a od novembra 2005 prístupnú v Zemplínskom múzeu v Michalovciach prejavili záujem ďalšie regionálne múzeá a informačné strediská chránených území na Slovensku.

MIROSLAV FULÍN

Foto: Eva Sitášová

Pohľad na inštaláciu výstavy vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach

Výstava „Chvála Bohu“ v Taliansku

Slovenské národné múzeum v Martine prístupilo v talianskom meste Città di Castello premiérovú výstavu *Chvála Bohu*. Stalo sa tak na prelome rokov 2005 a 2006 na požiadanie talianskeho partnera – radnice mesta Città di Castello. Výstava sa stala súčasťou v poradí už 6. ročníka pôvodného talianskeho projektu, realizovaného pod názvom Neapolské betlehemy, s každoročnou účasťou množstva výrobcov betlehemov a ďalších žánrových výjavov v duchu tradičnej neapolskej školy. Diela vystavujú v imponantných priestoroch miestnej katedrály. Na zatriktívne celého podujatia zaradili organizátori do pôvodného talianskeho projektu aj vianočnú prezentáciu z iných európskych krajín, oslavujúcu narodenie Ježiša Krista.

Slovenská výstava Sláva Bohu organicky nadviazala na poľskú prezentáciu z decembra 2004 a pozostávala zo štyroch okruhov. Talianskemu divákovi podrobne predstavila predovšetkým základné typy tradičných slovenských z dreva vyrezaných betlehemov, nielen stabilných interiérových, ale aj prenosných, používaných pri pochádzkach či betlehemských hrách. Ich základným poslaním bolo zvestovať narodenie Ježiška anjelom, oferovanie Troch kráľov a pastierov pri jaslíčkach. Biblický dej sa pritom pôsobivo preplietal so svetskou problematikou. Medzi betlehemami nechýbali ani zaujímavé pohyblivé figúrky, rozšírené najmä na Orave. Na dokreslenie atmosféry slúžili veľkoplošné fotografie slovenských betlehemcov, ako aj figuríny oblečené do ľudového odevu, betlehemské čiapky, hviezdy ap.

Okrem toho sa vianočná tematika v tradičnom prostredí na Slovensku vyskytovala aj na sakrálnych soškách, nástennej grafike a obrázkoch maľovaných na skle, na výstave pre-

zentovaných vzácnymi exponátmi z 18.–20. storočia. Na tých dominovali témy narodenia, klaňania Troch kráľov, madony s dieťaťom či madony lactans, Svätej rodiny, úteku do Egypta, Ježiška so svätým Jánom Krstiteľom, pražského jezuita, patrónov kostola atď. Talianskeho návštevníka zaujali predovšetkým úprimnosťou autorskej výpovede a výrazným insitným prejavom. Súčasťou tvorbu reprezentovala Valéria Benáčková, spodobujúca tradičné sakrálne témy neopakovateľným svojším spôsobom.

Na drevených štočkoch, pochádzajúcich z 18.–19. storočia sme návštevníkom predstavili obľúbený výjav madony s dieťaťom, Svätej rodiny i známeho pražského jezuita. V záujme názornosti a komplexnosti boli vedľa štočkov vyinštalované tlačiarenské čierno-biele odtačky v podobe nástennej grafiky. Pri drevených soškách madony s dieťaťom udivovalo ich rozmanité stvárnenie, determinované odlišnými predlohami. Popri Madone Starohorskej alebo Madone z Mariánky sme vystavovali tiež kompozične zaujímavú Immaculatu či Assumptu, ale aj – a práve to bolo pre talianskeho návštevníka osobitne zaujímavé – taliansku Madonu Loretánsku, ktorá prenikla až do tradičnej kultúry Slovenska. K neobyčajne sugestívnym patrili madony s dieťaťom vytvorené neznámymi tvorcami podľa vlastných, vnútorných precítených predstáv. Prezentáciu polychrómovaných súsoší dopĺňala dekoratívna sakrálna kaplnka.

Súčasťou výstavy Sláva Bohu boli popri predstavení SNM v Martine predovšetkým vysvetľujúce texty k prezentovaným tematickým okruhom, t. j. tradičným Vianociam na Slovensku, slovenským betlehemom, sakrálnym soškám, obrazom na skle a grafike s vianočným zameraním

dostupné aj v podobe skladačky. Podobne zameraný reprezentatívny katalóg vyšiel z iniciatívy miestnej radnice pod patronátom Asociácie talianskych priateľov betlehemov a za výdatnej pomoci rôznych sponzorov. Slovenskú výstavu propagovali mnohé veľkoplošné plagáty v mieste prezentácie i v jeho okolí. Účinná reklama, no najmä veľmi intenzívny vzťah Talianov k betlehemom a kresťanským hodnotám spôsobili, že podľa organizátorov výstavu v rámci 6. ročníka Neapolských betlehemov navštívilo neuveriteľných takmer 40 tisíc návštevníkov, chodiacich do baziliky-katedrály doslova ako na procesiu. V regióne Umbria, kde sa Città di Castello nachádza, majú betlehemy zvlášť silnú tradíciu, veď v neďalekom Assisi a Gubbio pôsobil svätý František – iniciátor prvých skutočných jaslí z roku 1223. Ich postavením v skalnej jaskyni Greccio chcel zdôrazniť jednu z podstatných črt betlehemskej udalosti, že totiž „chudobný prišiel k chudobným“.

Výstavu uvádzala talianska lektorka, podávajúca bližšie informácie o slovenských betlehemoch, tradičnej slovenskej kultúre i súčasnom vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu na našom území. Cena usporiadateľa, ktorú výstava získala, svedčí o tom, že jej exponáty talianskych návštevníkov naozaj zaujali. Skutočnosť, že ju videl taký vysoký počet ľudí, je pritom neobyčajne potešiteľná. A to najmä v súvislosti s poznaním, že v mnohých európskych múzeách a galériách v posledných rokoch počet návštevníkov klesá. K vysokej návštevnosti v Taliansku samozrejme do veľkej miery prispelo najmä netradičné prostredie baziliky.

Škoda, že výstavu nemáme podrobne zdokumentovanú, SNM v Martine totiž nemá kvalitný digitálny fotoaparát. Nemá ani automobil s väčším odkladacím priestorom. Pri transporte výstavy nám však ochotne pomohlo partnerské múzeum SNM

z Bojníc. Prevoz exponátov i scenáristov (E. Pančuhová, M. Pastieriková), ako aj ubytovanie v Città di Castello hradila talianska strana.

Do budúcnosti by bolo na prospech vecí, keby sa do našich výkazov do-

stal aj údaj o návštevnosti našich výstav v zahraničí, samozrejme oficiálne potvrdený zahraničným partnerom. Ide o dôležitý ukazovateľ ekonomického, ale hlavne kultúrno-spoločenského hľadiska. Veď prostredníctvom

prezentácie nášho vysoko kvalitného a originálneho kultúrneho dedičstva širíme dobré meno Slovenska v zahraničí, kde o nás majú minimálne alebo veľmi skreslené informácie.

MARTA PASTIERIKOVÁ

Muž, ktorý si nedal pokoj

Pod takýmto sugestívnym názvom prezentuje výstava jednu z najvýraznejších osobností múzejníctva na Slovensku v rokoch 1918-1938, Josefa Poláka, človeka, ktorý šírkou svojich kultúrnych a spoločenských aktivít a ich dosahom na život mesta udivuje doteraz.

Polák, rodák z Prahy, sa odmladi zaujímal o umenie – divadelné, výtvarné, literárne. Nebol aktívnym tvorcom, no do dejín kultúry a umenia v medzivojnovom období zasahoval veľmi výrazne. A vždy v prospech umeleckého a kultúrneho života. Tesne po vzniku ČSR sa už v roku 1918 ocitol na Slovensku. Záujem o kultúrne dianie však hneď spojil so záujmom o uchovávanie umeleckých zbierok v múzeách. V službách mladej republiky na prelome rokov 1918-19 cestoval po východnom Slovensku. Dostal sa aj do Košíc, kde zistil, že štátne Hornouhorské Rákocziho múzeum nie je dostatočne chránené a je bez správcu, čo preňho ako človeka milujúceho umelecké zbierky bolo nepredstaviteľné. Už marci 1919 je poverený správcovstvom múzea v Košiciach. Časť vzácnych zbierok múzea žiaľ už bola odvezená do Budapešti. Polák, ktorému bol záujem o umenie a umelecké zbierky vlastný, sa s nadšením a vervou pustil do práce. Svoje aktivity na Slovensku a v Košiciach rozvinul v dvoch základných smeroch – v rámci Slovenska sa aktivoval v oblasti ochrany pamiatok a umeleckých zbierok (robil aj súpisy

umeleckých zbierok v bývalých cisárskych zámkoch, poštátnených po roku 1918), bojoval za záchranu umeleckých pamiatok in situ. Významnou mierou sa zapájal aj do rozvoja múzejníctva a múzejných zbierok na Slovensku – celé medzivojnové obdobie pôsobil v Košiciach ako riaditeľ jediného štátneho múzea na Slovensku v tomto období. Budoval ho ako historické a umelecko-historické múzeum, ale bol aj pri vzniku Múzea Dionýza Štúra v Banskej Štiavnici a spoluvytváral spolu s Ing. E. Barkánym židovské múzeum v Prešove. V záujme rozšírenia múzejných zbierok v Košiciach sledoval aukčné katalógy, navštevoval starožitnosti, komunikoval s majiteľmi umeleckých zbierok a presviedčal ich o potrebe darovať či predať ich múzeu, čím výrazne rozširoval múzejné zbierky. Ako uznávaný znalec umenia a umeleckých zbierok organizoval napr. aukcie pozostalosti J. Pálffyho z jeho zámkov v Bojniciach, Pezinku a Bratislave. V čase, keď už ČSR prestávala jestvovať na politickej mape Európy a do Košíc sa blížila maďarská okupačná armáda, sa s nasadením vlastného života postaral o zabalenie a expedíciu zbierok múzea z Košíc do Martina, čím zabránil ich opätovnému odvozu do Maďarska.

Druhou líniou, po ktorej J. Polák rozvíjal svoje všestranné aktivity, bolo organizovanie kultúrneho života v Košiciach – spolupracoval s divadlom v Košiciach, podporoval našťudovanie českej dramatickej tvorby v

divadle, ba niektoré hry aj sám prekladal. Už v roku 1921 výrazne zasiahol aj do dejín výtvarného umenia na Slovensku – umožnil E. Krónovi viesť grafickú školu v múzeu, z ktorej vyšli významné osobnosti výtvarného života na Slovensku. Diela z ich tvorby sa potom dostali aj do zbierok múzea v Košiciach. Veľkú pozornosť kultúrnej obce vzbudzovali ním pripravované výstavy výtvarného umenia na pôde múzea – zorganizoval ich vyše 220. Pozornosť aj z hľadiska dejín grafickej tvorby, špeciálne plagátov, si zaslúžia aj plagáty k pripravovaným výstavám, často z dielne významných osobností výtvarnej tvorby na Slovensku. K jeho najväčším a najúspešnejším výstavným projektom patrí výstava Staré umenie na Slovensku, ktorú kurátorsky spolu pripravoval pre Umeleckú besedu slovenskú a bolo sprístupnená v roku 1936 v Prahe.

Polák v Košiciach prežil najplodnejšie roky svojho života a koncom roka 1938 ich musel nedobrovoľne a náhle opustiť. Vrátil sa do protektorátnej Prahy a aj tu pokračoval v práci na poli ochrany pamiatok a múzejníctva. V Židovskom múzeu pripravil expozíciu v Klausovej synagóge, katalogizoval zbierky múzea. Jeho nepokojný duch mu nedovolil odpočívať, aktívne sa zapojil aj do odbojového hnutia, čo sa mu stalo osudným. Posledné správy o ňom sú z januára 1945 z Osvienčimu.

Výstavu *Muž, ktorý si nedal pokoj* pripravilo Židovské múzeum v Prahe v rámci Roku so židovskou kultúrou, venovaného jeho 100. výročiu. Na jej príprave sa zúčastnilo aj Východo-

slovenské múzeum v Košiciach, ktoré pre výstavu požičalo zbierky. Premiéru mala v Prahe, reprízovala sa v SNM v Bratislave a v Košiciach a prezentuje osobné dokumenty a fotografie k životu Josefa Poláka, citácie z jeho korešpondencie a publikovaných statí. Obraz osobnosti J. Poláka pomáhajú dotvárať fotografie jeho rodiny, priateľov a spolupracovníkov z Košíc i Prahy. Výstave na dokumentárnej hodnote výrazne pridávajú zbierkové predmety z VM v Košiciach, ktoré získal pre múzeum,

ale aj doklady o jeho múzejnej práci v ŽM v Prahe. Pozoruhodné sú aj originály plagátov výstav, uskutočnených v múzeu, či portréty medzivojnových osobností verejného života v Košiciach z tvorby A. Groszovej pri príležitosti jej výstavy v múzeu v roku 1936. Samotná výstava prezentovaná v Bratislave len stručne, avšak výstižne približuje životné osudy a záujmy Josefa Poláka. Viac o ňom povie katalóg, ktorý vydalo ŽM v Prahe. Pre široký okruh záujemcov je k dispozícii aj skladačka, krátky

sprievodca životných osudov človeka, ktorý presadzovaniu ideí masarykovskej demokracie do praxe zasvätil celý svoj život. Bol skutočným bojovníkom a spolutvorcom kultúrneho povznesenia Slovenska na poli takom špecifickom, ako je múzejníctvo. Aj vďaka jeho úsiliu sa VM v Košiciach etablovalo ako múzeum s mimoriadne hodnotným zbierkovým fondom, ktorému aj v súčasnosti prináleží jedno z popredných miest v múzejnej sieti na Slovensku.

GABRIELA PODUŠELOVÁ

Výstava *Lod' a ohnivý kameň*

Slovenské národné literárne múzeum Slovenskej národnej knižnice v Martine v spolupráci s autorom ilustrácií Michalom Hudákom pripravilo v priestoroch prvej historickej budovy Matice slovenskej medzinárodnú slovensko-švédsku výstavu, nazvanú podľa jednej z jeho knižiek pre deti. Verejnosti ju slávnostne sprístupnili 2. 3. 2006. Punc európskosti jej dodali aj vystúpenia žiakov Základnej umeleckej školy v Martine, ktorí spestrili vernisáž hrou na flaute, gitare a zborovým spevom originálnych kompozícií ich pedagogičky Otílie Moravčíkovej. Následne Jozef Beňovský, riaditeľ SNLM SNK, priblížil prítomným životnú púť a dielo vystavujúceho autora a pozval na prehliadku výstavy. Aby neostalo len pri slovenčine, Michal Hudák predniesol ukážku zo svojej tvorby vo švédčine a v skratke definoval svoju tvorivú metódu, ako aj historickú genézu jeho ilustrácií vychádzajúcich z kresťanských tradícií.

Výstava prezentuje 13 ilustrácií ku knihe *Môj dobrý pastier*, 4 ilustrácie ku knihe *Pastier a jeho sto ovečiek*, 5 ilustrácií ku knihe *Trma-vrma v Betleheme*, 4 ilustrácie ku knihe *Lod' nad starým mestom* a 4 ilustrácie ku kni-

he *Lod' a ohnivý kameň*. Spolu 30 ilustrácií piatich knižiek pre deti, ktorých je Hudák aj literárnym autorom. Zasklené originály ilustrácií v rámoch s rozmermi 50x70 cm pôsobia pútavo a majestätne. Katalógom výstavy je samotná knižka *Môj dobrý pastier*, ktorú na Slovensku vydalo Vydavateľstvo Polárka vo Vavrišove, a ktorú si mohli prípadní záujemcovia zakúpiť na výstave aj s venovaním na vernisáži osobne prítomného autora. Vo vitrínach sú vystavené aj ostatné spomínané knižky paralelne v švédčine i slovenčine.

Michal Hudák, slovenský autor ilustrácií a knižných diel sa narodil v roku 1956 v Žiline a od roku 1978 žije a tvorí vo Švédsku. Študoval na SVŠT v Bratislave a potom na dvoch vysokých školách technického a výtvarného zamerania v Štokholme. V Grafickom štúdiu v Nacke sa sústredil na tvorbu filmov a animáciu. Uskutočnil množstvo individuálnych výstav po celej Škandinávii, Dánsku, Japonsku, Anglicku a Poľsku a zúčastnil sa na deviatich spoločných výstavných projektoch. Okrem ilustračnej a literárnej tvorby sa venuje aj pedagogickej činnosti (viedol napr. kurzy grafiky na Kráľovskej vysokej

škole technickej v Štokholme), tvorbe výtvarných projektov (Projekt „Stopy“ – Európa po páde berlínskeho múru, Projekt vystavený v Krajskom múzeu mesta Štokholm a v Múzeu železníc Gävle, Aarvo Pärt Passio – výtvarná inštalácia v chráme Márie Magdalény v Štokholme) a výzdobe spoločenských a cirkevných budov na Slovensku a vo Švédsku (Batizovce, Svit, Gerlachov, Dudince, Hanušovce, štokholmské metro, knižnica v Tollarpe atď.).

Výstava, venovaná hlavne mladšej generácii zaujímavými pestrofarebnými dielami isto ulahodila nielen oči detských návštevníkov a v Galérii literatúry a umenia trvala do 20. 4. 2006. Sme presvedčení, že takéto významné slovaciká z dielne popredného predstaviteľa zahraničných Slovákov oslovia širokú verejnosť a nájdu si miesto nielen v zbierkovom fonde SNK, ale aj v ďalších knižniciach a literárnych múzeách.

LUBOMÍR KIANIČKA

Kým nevesta povedala áno

Rodinu ako špecifickú a neopakovateľnú inštitúciu, zaručujúcu reprodukciu spoločnosti a kultúry ani v budúcnosti nič nenahradí. Prezentovať ju ako samostatnú tému by bolo nezmyselné, hoci múzeá a iné pamäťové inštitúcie ukrývajú k nej netušené množstvo materiálu. Kurátorka výstavy Magdaléna M. Zuberová, keď sa pustila do dlhej a poctivej prípravy výstavy odevu, textílií a bytovej kultúry novoveku zo zbierok HM SNM v Bratislave, ktoré sú prevažne jej vlastnou akvizíciou, stála pred zložitou úlohou: akým spôsobom verejnosti predložiť dejiny materiálnej kultúry tak, aby artefakty ožili a oslovili návštevníka. Keďže všetko, čo sa týka textílií bolo v našich zemepisných šírkach bez ohľadu na spoločenskú vrstvu bytostne spojené so ženami (hoci na ich výrobe sa do značnej miery podieľali chlapi), a textílie boli navyše zároveň aj ženskou srdcovou záležitosťou, treba zámer kurátorky prezentovať ich cez prizmu ich vzťahu k životnej role ženy z vyšších vrstiev, a tým aj k celej materiálnej kultúre, cez ich funkciu v predsvadobných a svadobných obyčajoch, pokladať za šťastný a svedčiaci o premyslenom uchopení témy.

Jej otvoreniu 21. 6. 2005 (trvala do 19. 3. 2006) predchádzalo aj vydanie monotematického čísla časopisu Pamiatky a múzeá (č. 4/2004), voľne chápaného aj ako kvalitný katalóg k výstave, doplnujúci poznatky k téme (materiálna kultúra vyšších vrstiev a spôsob ich života na Slovensku v 16.–20. storočí, odzrkadľujúci sa v svadobných obyčajoch, „budovaní“ rodiny a jej zázemia) hlavne z pozícií etnológie, jazykovedy, histórie, dejín literatúry, stavebnej kultúry, matrimoniálneho práva, ale aj z hľadiska konkrétnych faktov o spôsobe života týchto vrstiev na Slovensku. Šťastnou myšlienkou bolo aj publikovať v

tom istom súbore dva články o reštaurovaní textílií, ktoré návštevníkovi výstavy pomohli utvoriť si predstavu o všetkej tej drine pred jej otvorením.

Na ploche 460 m² bolo na druhom poschodí Bratislavského hradu vyinštalované široké spektrum doslova exkvizitných artefaktov (počtom okolo 500) nielen zo zbierok HM SNM, ale aj z ďalších 19 slovenských múzeí a galérií. Jadro výstavy tvorilo, ako inak, dámske oblečenie a bytové textílie predmetných dejinných úsekov, už len vzhľadom na časovú vzdialenosť od ich vzniku (a kvalitu zreštaurovania textílií) veľmi atraktívne.

Rozčlenená chronologicko-funkčne na štyri časti priniesla výstava v každej z nich to podstatné pre danú dobu a možno povedať, že v takej miere a konštelácii, ako žiadna iná doteraz. Zobrazila totiž spôsob života a v ňom to, čo bolo predmetom dlhoročnej prípravy každej devy z vyšších vrstiev v minulosti v bytových textíliách či dámskom svadobnom, ale aj sviatočnom odevu, šperkoch, a hlavne v početných svadobných doplnkoch, ale aj nábytkovom zariadení (poveštný *Einrichtung* a *Einstaffierung*). To výstava predložila nielen v podobe artefaktu samého, ale aj v jeho zobrazení, akoby potvrdzujúcim jeho kultúrny, sociálny/stavovský či reprezentačný význam, rozšírenie v časovom a geografickom zmysle a jeho funkciu v reálnom živote.

A práve preto bola časť výstavy venovaná aj výchove nevesty (tanec, hudba, spev, jazyky, pobožnosť, príprava na výchovu detí či vedenie domácnosti) a jej účasti na príprave odevu textílií do vena či zariadenia domácnosti, popisom prípravy svadby, ale aj priebehu svadby samotnej, aspoň do tej miery, akou bolo zachytené v ikonografických a písomných prameňoch a neskôr aj na fotogra-

fiách svadobného páru či hostí. To, čo azda mohlo vyzeráť ako bočný produkt výpovede výstavy – mapovanie, čo všetko si muselo dievča alebo mladá žena v rámci socializácie osvojiť a napokon tradičné vedomosti i praktické zručnosti ako žena-matka, pestúnka či stará matka odovzdať ďalej – je skľubujúcim prvkom hmotnej i duchovnej kultúry spoločnosti a urobilo výstavu nielen pochopiteľnejšou, ale hlavne pútavejšou. Že túto návradu bežný návštevník prehltol a pracovala v ňom bolo možno postrehnúť aj z rozhovorov či otázok najmä detí v čase zvýšenej návštevnosti (napr. pri derniére výstavy, spojenej spojenej s vystúpením súboru Bratislava Hot Serenaders, ktoré sa tiež stalo šťastným magnetom návštevnosti, hoci len na záver).

Výstavu videlo 99 438 návštevníkov a ostáva len dúfať, že aj v budúcnosti sa v HM SNM nájde priestor pre trvalú expozíciu tohto druhu. To najpodstatnejšie na jej realizáciu, neopakovateľné zbierkové predmety a vedomosti o nich, sú tu. M. M. Zuberová tak zúročila svoju erudíciu v oblasti dejín materiálnej kultúry, životných potrieb a spôsobu života v neobyčajne veľkom časovom diapazóne a podala dávno očakávaný, zaujímavý, kvalitný a pútavý doklad o živote vyšších vrstiev spoločnosti na Slovensku v novoveku, ktorého hiát sa dávno pociťoval. Tým zaplnila medzeru v poznaní našej vlastnej minulosti (neodškriepiteľne spoločnej s inými etnikami) a cez mnohoraké funkcie duchovnej a materiálnej kultúry ukázala vývoj našej sociálnej a etnickej identity, čím sa iste stane podnetom pre podrobnejšie štúdium z ďalších porovnávacích hľadísk. Treba len dúfať, že tým priaznivo ovplyvní nielen akvizičnú prácu, ale aj urýchlí spracovanie a následné využitie existujúcich zbierok tohto druhu v múzeách na Slovensku na základe oživenia ich funkčných vzťahov.

LUBICA CHORVÁTHOVÁ

Z výstavnej činnosti múzeí a galérií

ŠVK-Literárne a hudobné múzeum

v Banskej Bystrici *Priestor pre všetkých*

20. 4. – 10. 5. 2006
Výstava prác tvorivých dielní projektu Nadácie SPP, v roku 2005.

Stredoslovenské múzeum

v Banskej Bystrici *Veľká noc v múzeu*

9. 3. – 19. 4. 2006
Prehliadka kraslíc z celého Slovenska.

Mestské múzeum Bratislava

Deň otvorených dverí

22. – 23. 4. 2006
od 10,00 do 18 – 20,00 hod
Bezplatná návšteva expozícií, otvorenie výstav Bratislavský umelecký spolok 1885–1945 a *Dávno nájdené* a koncertov bratislavských ZUŠ v rámci podujatia samosprávy hlavného mesta Bratislava pre všetkých.

Galéria mesta Bratislavy

Deň otvorených dverí

22. – 23. 4. 2006
Bezplatný vstup do expozícií a na výstavu Bratislavský umelecký spolok 1885–1945 v rámci podujatia samosprávy hlavného mesta Bratislava pre všetkých.

Slovenská národná galéria v Bratislave

Medzi sci fi, medzi slasťou a Zenom

24. 3. – 4. 6. 2006
Tvorba Vladimíra Havrillu v oblasti sochárstva, filmu, maľby, kresby a počítačovej grafiky.

Chefs-d'oeuvres zo zbierok Múzea moderného umenia v Saint-Étienne-Metropole

12. 4. – 29. 5. 2006
Výber z druhej najväčšej svetovej zbierky moderného umenia prezentuje diela dvoch posledných desaťročí.

SNM-Prírodovedné múzeum Bratislava

Objavovňa

Od 4. 4. 2006 projekt *Škola v múzeu* ponúka poznatky a exponáty na názornejšie vzdelávanie predovšetkým z oblasti prírodných vied, ale aj mimo nej.

SNM-Historické múzeum Bratislava

Kalvárie a krížové cesty na Slovensku

11. 4. – 30. 5. 2006
V spolupráci s Pamiatkovým ústavom Bratislava dokumentuje záchranu tohto žánru sakrálneho umenia na Slovensku.

SNM-Hudobné múzeum Bratislava

Fontes musicae hymnicae / Zo živých prameňov načierať

28. 3. – 31. 12. 2006
Hymnologické pramene (pri výročí vydania Cithary Sanctorum 1636 a Cantus Catholici 1655).

SNM-Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku

Fotofakty. Fotoreportéri maďarsky písaných médií na Slovensku.

10. 3. – 2. 4. 2006
Výstava 14 fotoreportérov od 50. rokov po súčasnosť.

Maďarskí ilustrátori kníh na Slovensku (1990–2005)

11. 4. – 11. 6. 2006

Ilustrácie detských kníh vydaných v maďarčine, na Slovensku.

SNM-Historické múzeum, Múzeum chorvátskej kultúry na Slovensku v Bratislave-Devínskej Novej Vsi

Slávnostné otvorenie múzea
1. 5. 2006 o 15,00 hod.
Istrijská 68, Devínska Nová Ves
Otvorenie novej účelovej budovy samostatného múzea kultúry Chorvátov na Slovensku.

Kysucké múzeum v Čadci

Vítanie Jarí

16. 3. – 17. 4. 2006
Výstava kraslíc, medovníkov a dekoratívnych predmetov.

Podpolianske múzeum v Detve

Pekný svet...

na pohľadniciach z prvej polovice 20. storočia
7. 2. – 7. 3. 2006

Športovci v školských laviciach

22. 3. – 20. 4. 2006
Dokumenty 13 úspešných slovenských športovcov, pripravená v spolupráci s Múzeom školsťva a pedagogiky v Bratislave.

Vlastivedné múzeum v Hlohovci

Pohľad do šatníka ľudstva

6. 4. – 6. 5. 2006
Rekonštrukcie historických odevov v podaní študentov Združenej strednej školy v Hlohovci.

Metamorfózy priestoru

7. 4. – 6. 5. 2006
Vnímanie a myšlienka v dielach mladých výtvarníkov.

Hilna v živote našich predkov

18. 5. – 23. 8. 2006
Stredoveká keramika z hrnčiarskych dielní a tehelní Hlohovca.

SNM-Spišské múzeum v Levoči

Bibandlo

2. 3. – 30. 6. 2006
Výstava divadelných bábok a histórie, spojená so zábavou.

Historický význam unikátneho objavu z doby rímskej pod Spišským hradom

16. 3. 2006
Prednáška Mgr. Mariána Sojáka, PhD. (cyklus *Pohľady do minulosti*).

Novohradské múzeum a galéria v Lučenci

Podajme si ruku a kráčajme spolu

11. 4. – 30. 4. 2006
Vernisáž Tvorivých dielní nevidiacich a slabozrakých občanov a žiakov ZUŠ v Lučenci.

Múzeum Janka Kráľa

v Liptovskom Mikuláši

Slovenskí tolstojovci
6. 3. – 30. 4. 2006
Výstava o živote a diele Alberta Škarvana a Dušana Makovického.

Múzeum Slovenského Červeného kríža Martin

Mosty humanity
29. 3. – 12. 5. 2006
Unikátne zábery záchranárov dvoch svetových vojen zo zbierok významných svetových inštitúcií.

Mestské múzeum v Pezinku

Kelti

17. 2. – 30. 4. 2006
Výstava pripravená v spolupráci so SNM-Archéologickým múzeom v Bratislave.

Tatranská galéria v Poprade

Ondrej Ivan – Jubilejná

23. 2. – 18. 4. 2006
Výstava diel známeho maliara a reštaurátora.

Izrael – krajina pre všetkých

26. 3. – 6. 5. 2006
Výstava fotografií A. Ondrušekovej (pri 44. výročí prvého transportu dievčat z Popradu do Osvienčimu).

Krajské múzeum v Prešove

Šarišská krajina v diele východoslovenských umelcov

23. 2. – 13. 4. 2006
Výstava diel J. Jordána, E. Rákosiho, M. Kurtha, M. Čabalu, M. Dubaya, J. Daňu a iných.

Divaldovci. Prešovský rod fotografov, tlačiarov a vydavateľov

8. 3. – 29. 5. 2006
Dokumenty o živote význačných fotografov, tlačiarov a vydavateľov Divaldovcov v Prešove.

Antonio Protto

4. 4. – 10. 5. 2006
Medzinárodný výber insitného umenia.

Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote

Svetlá a posolstvá archanjelov

1. 3. – 30. 4. 2006
Vernisáž spojená s krstom knihy.

Záhorské múzeum v Skalici

Alexander Jiroušek. Od Tatler k Dunaju

24. 3. – 22. 4. 2006
Výstava tvorby známeho fotografa, spojená s autogramiádou.

Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi

Tajomný Jednorožec

4. 4. 2006
Výstava skamenelín ako hračiek prírody a magických predmetov, pripravené Moravským zemským múzeom v Brne.

Život zaklady v kameni.

Tajomná sila skamenelín

1. 3. – 30. 6. 2006
Tvorivá dielňa so súťažou *Stratený svet*. Víťazné práce odmenené jednoduchým výletom po stopách vyhynutého života na Spiši.

SNM-Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry Svidník

Kraslice 2006

17. 3. – 15. 5. 2006
Výstava výsledkov súťaže v zdobení veľkonočných kraslíc, spojená s praktickým ukazovaním techník.

Vlastivedné múzeum v Trebišove

Veľkonočná krása

10. 3. – 24. 4. 2006
Sedemnásť ročník súťažnej výstavy v zdobení kraslíc.

Múzeá na Slovensku v roku 2005

Múzeá na Slovensku v roku 2005 rozvíjali svoje aktivity v stabilizovanom prostredí. Do ich činnosti nezasahovali rušivo žiadne zmeny v reorganizácii verejnej správy, podobne aj legislatívne prostredie sa výrazne nezmenilo. Uplatňovanie novely Vyhlášky MK SR č. 342/1998 o odbornej správe múzejných zbierkových predmetov a galerijných zbierkových predmetov v znení Vyhlášky č. 557/2004, ktorá nadobudla účinnosť v januári 2005, však položilo dôraz na elektronizáciu dát o zbierkach múzeí a galérií. Spolupráca múzeí so zriaďovateľmi a zakladateľmi vychádzala zo vzájomného sebapoznania, možnosti a potrieb oboch strán.

Sieť múzeí na Slovensku neznamenala výraznejšie zmeny. Register múzeí bol rozšírený o novovzniknuté múzeá, ktorých územná pôsobnosť je len lokálna. K 31. decembru 2005 bolo zapísaných v Registri múzeí a galérií MK SR 91 múzeí. Takto sa zmenil aj počet múzeí, ktoré dodávali údaje do výročných správ. Celkový počet múzeí – štatistických jednotiek je 91, pričom niektoré špecializované múzeá SNM sú vykazované ako samostatné štatistické jednotky. SNM – Muzeologický kabinet sa usiloval dôsledne a v plnej šírke zosúladiť štatistické výkazy o činnosti múzeí (KULT 09), spracovávané pre Štatistický úrad SR, s údajmi vo výročnej správe spracovávanej v software AMSIS, predovšetkým rovnakým počtom vykazovaných štatistických jednotiek – múzeí. Keďže výročnú správu o činnosti v programe AMSIS dodalo len 81, boli zo štatistického výkazu o činnosti múzeí KULT 09, ktoré pre potreby MK SR a Štatistického úradu SR,

Celkový počet prírastkov za rok 2005

Akvizčná činnosť	Prírastky		Spôsob nadobudnutia							
			Vlastný zber		Kúpa		Dar		Výmena – prevod	
Odbor	prír. č.	ks	prír. č.	ks	prír. č.	ks	prír. č.	ks	prír. č.	ks
Archeológia	2 594	14 912	2 020	5 462	39	42	21	534	514	8 874
História	11 633	21 448	1 817	3 328	2 303	8 594	4 403	6 140	3 110	3 380
Národopis	5 236	6 691	251	309	1 981	2 485	2 533	3 409	471	488
Dejiny umenia	1 152	1 516	75	91	518	816	228	269	331	340
Dejiny hudby	122	2 122	1	1	116	1 993	5	128	0	0
Numizmatika	1 584	2 039	831	840	434	622	317	576	1	1
Iné	5 287	72 796	722	872	794	2 410	1 468	1 468	2 354	68 046
Spoločenské vedy spolu	27 608	121 524	5 717	10 903	6 185	16 962	8 924	12 530	6 781	81 129
Dejiny techniky	764	879	300	320	167	227	290	325	7	7
Geológia	433	726	114	178	49	49	85	87	185	412
Mineralógia-petrografia	276	464	49	92	211	304	13	68	0	0
Paleontológia	601	4 730	34	503	245	3 853	322	374	0	0
Botanika	1 026	5 865	552	3 616	465	1 411	9	838	0	0
Zoológia	423	34 076	282	30 190	134	3 832	2	47	5	7
Antropológia	57	94	57	94	0	0	0	0	0	0
Prírodné vedy spolu	2 816	45 955	1 088	34 673	1 104	9 449	431	1 414	190	419
Prírastky spolu	31 188	168 358	7 105	45 896	7 456	26 638	9 645	14 269	6 978	81 555

Katalogizácia zbierkových predmetov

Názov múzea	Celkový počet kusov zbierkových predmetov	Celkový počet kusov skatalogizovaných zbierkových predmetov	Celkový počet kusov neskatalogizovaných zbierkových predmetov
Múzeum SNP, Banská Bystrica	220 955	217 344	3 611
Poštové múzeum, Banská Bystrica	6 465 204	3 469 830	2 995 374
Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica	166 695	147 768	18 927
ŠVK – Literárne a hudobné múzeum, Banská Bystrica	52 069	39 939	12 130
Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica	86 981	83 158	3 823
Sašské múzeum, Bardejov	781 616	781 616	0
SNM			
Múzeum Betliar	25 586	25 459	127
Múzeum Bojnice	5 650	5 650	0
Archeologické múzeum, Bratislava	149 282	146 239	3 043
Historické múzeum, Bratislava	205 808	230 876	0 (-25 068)
Hudobné múzeum, Bratislava	103 223	101 555	1 668
Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Bratislava	5 240	5 078	162
Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku, Bratislava	702	215	487
Múzeum židovskej kultúry, Bratislava	2 676	2 025	651
Prírodovedné múzeum, Bratislava	2 454 031	2 431 711	22 320
Múzeum Červený Kameň, Častá	13 795	13 416	379
Spíšské múzeum, Levoča	11 379	11 186	193
Múzeá v Martine, Martin	466 197	430 712	35 485
Múzeum bábkarských kultúr a hračiek, Modry Kameň	15 534	9 663	5 871
Múzeum Slovenských národných rád, Myjava	7 110	7 110	0
Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry, Svidník	66 736	48 438	18 298
Mestské múzeum, Bratislava	105 939	105 012	927
Múzejno-dokumentačné centrum železníc SR, Bratislava	11 280	11 029	251
Múzeum Jána Cikkeru, Bratislava	0	0	0
Múzeum obchodu, Bratislava *	60 086	–	60 086
Múzeum polície SR, Bratislava *	17 890	–	17 890
Múzeum školstva a pedagogiky, Bratislava	22 020	1 283	20 737
Múzeum telesnej kultúry, Bratislava	24 508	2 797	21 711
Plynárenské múzeum, Bratislava *	339	–	339
Horehronské múzeum, Brezno	27 964	23 351	4 613
SNK – Slovenské múzeum A.S. Puškina, Brodzany	12 743	0	12 743
Kysucké múzeum, Čadca	21 173	19 450	1 723
Podpolianske múzeum, Detva	4 990	1 550	3 440
Oravské múzeum P.O. Hviezdoslava, Dolný Kubín	74 457	69 300	5 157
Žitnoostrovské múzeum, Dunajská Streda	9 607	9 607	0
Mestské múzeum Filakovo*	4 124	–	4 124
Vlastivedné múzeum v Galante	18 130	16 219	1 911
Mesto Gelnica – Banické múzeum*	2 986	–	2 986
Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou	17 239	17 154	85
Vlastivedné múzeum v Hlohovci	118 948	116 504	2 444
Vihorlatské múzeum, Humenné	147 973	147 210	763
Múzeum v Kežmarku	25 403	23 992	1 411
Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska, Komárno	135 985	134 155	1 830

Slovenské technické múzeum, Košice	32 001	31 802	199
Východoslovenské múzeum, Košice	451 706	451 706	0
NBS-Múzeum minci a medailí, Kremnica	95 554	45 345	50 209
Slovenské sklárske múzeum, Lednické Rovne	3 856	3 856	0
Tekovské múzeum, Levice	97 924	49 850	48 074
Múzeum Janka Kráľa, Liptovský Mikuláš	33 114	23 186	9 928
Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš	104 639	99 725	4 914
Novohradské múzeum, Lučenec	23 030	11 796	11 234
Múzeum Slovenského Červeného kríža, Martin	4 118	0	4 118
SNK – Slovenské národné literárne múzeum, Martin	77 562	73 916	3 646
Zemplínske múzeum, Michalovce	71 583	57 365	14 218
SNK – Múzeum Ludovíta Štúra, Modra	5 565	4 762	803
Múzeum národov a kultúr, Nitra*	1 600	–	1 600
Ponitrianske múzeum, Nitra	80 478	36 164	44 314
Slovenské poľnohospodárske múzeum, Nitra	28 311	135	28 176
Obecné Myšianske múzeum, Nižná Myšľa	560	–	560
Pohronské múzeum, Nová Baňa	11 907	4 209	7 698
Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky	21 905	20 051	1 854
Malokarpatské múzeum, Pezínok	55 058	48 296	6 762
Mestské múzeum Pezínok*	1 491	–	1 491
Balneologické múzeum, Piešťany	47 960	47 960	0
VHÚ – Vojenské historické múzeum, Piešťany	39 929	39 929	0
Hutnícke múzeum Železiarni Podbrezová	207	207	0
Podtatranské múzeum, Poprad	46 855	38 477	8 378
Vlastivedné múzeum, Považská Bystrica	27 411	23 333	4 078
Krajské múzeum, Prešov	98 870	87 729	11 141
Hornitrianske múzeum, Prievidza	275 440	260 244	15 196
Múzeum kolies ETOP, Púchov	506	0	506
Mestské múzeum, Rajec	4 653	4 113	540
Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota	62 032	48 220	13 812
Banické múzeum, Rožňava	48 384	46 594	1 790
Liptovské múzeum, Ružomberok	176 596	173 067	3 529
Záhorské múzeum v Skalici, Skalica	48 879	41 149	7 730
Múzeum Spiša, Spišská Nová Ves	130 393	126 451	3 942
Lubovnianske múzeum, Stará Lubovňa	20 131	19 672	459
Múzeum vo Svätom Antone	13 557	13 157	400
Hontianske múzeum a galéria Ludovíta Simonyiho, Šahy	9 302	446	8 856
Mestské múzeum Štúrovo	490	0	490
Múzeum TANAPu, Tatranská Lomnica	37 515	12 566	24 949
Tribečské múzeum, Topoľčany	80 396	79 998	398
Vlastivedné múzeum, Trebišov	145 143	145 143	0
Trenčianske múzeum, Trenčín	167 033	109 265	57 768
Západoslovenské múzeum, Trnava	154 618	150 705	3 913
Miestne múzeum Turany*	354	–	354
Uhrovske múzeum, Uhrovec*	824	–	824
Mestské múzeum a galéria Veľký Šariš*	102	–	102
Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen	46 628	35 900	10 728
Považské múzeum, Žilina	134 029	133 231	798
Celkom:	15 190 452	11 507 321	3 658 063

* Údaje sú doplnené zo štatistického výkazu KULT 9 – 01 o činnosti múzeí za rok 2005

Celkový počet spracovaných zbierkových predmetov za rok 2005

Evidencia zbierok	V knihe prírast. zaevidované		Skatalogizované		Úbytok v danom roku	
	prír. č.	ks	evid. č.	ks	evid. č.	ks
Archeológia	237 171	682 260	298 371	627 726	0	0
História	583 048	1 442 466	720 212	1 314 050	2 112	2 639
Národopis	345 693	455 906	342 426	408 363	276	480
Dejiny umenia	186 516	266 781	226 246	253 562	301	358
Dejiny hudby	6 333	114 171	101 877	107 782	0	0
Numizmatika	153 372	440 526	302 988	395 130	10	1 538
Iné	187 972	6 932 531	131 574	3 750 562	25	101
Spoločenské vedy spolu	1 700 105	10 334 641	2 123 694	6 857 175	2 724	5 116
Dejiny techniky	65 681	94 196	64 790	89 434	7	16
Geológia	18 821	41 760	34 677	40 494	0	0
Mineralógia-petrografia	47 501	92 051	70 942	89 248	0	0
Paleontológia	7 636	415 632	34 087	393 615	0	0
Botanika	47 019	748 387	66 907	703 862	1	628
Zoológia	88 563	3 455 035	117 053	3 323 287	1	203
Antropológia	582	8 750	9 205	10 206	0	0
Prírodné vedy spolu	210 122	4 761 615	332 871	4 560 712	2	831
Zbierky spolu k 31. 12. 2005	1 975 908	15 190 452	2 521 355	11 507 321	2 733	5 963

Elektronické spracovanie zbierok	Prírastok v danom roku (ks)	243 762
	Celkový počet spracovaných kusov (ks)	4 669 588

spracováva takisto Muzeologický kabinet, dopĺňané údaje do softwaru AMSIS. Takto dosiahol Muzeologický kabinet zhodu údajov z výročných správ o činnosti múzeí s oficiálnymi štatistickými údajmi. V konečných sumároch k jednotlivým múzejným činnostiam sú zahrnuté údaje zo všetkých múzeí – štatistických jednotiek, pričom štatistickou jednotkou je múzeum, zapísané v Registri múzeí a galérií MK SR.

Vzhľadom na skutočnosť, že software AMSIS je v praxi už 10 rokov, neobsahoval niektoré základné údaje o múzeu a prax ukázala aj potrebu doplniť nové údaje z činnosti múzeí, ako aj ich sumáre, boli v minulom roku v AMSIS-e urobené drobné úpravy. Pribudla nové údaje o počte elektronicky spracovaných zbierkových predmetov, o ochrane zbierkového fondu, o fotodokumentácii zbierkového fondu, zmeny sú aj v tabuľkách o hospodárení múzeí. Cieľom úprav bolo skvalitniť obraz o činnosti múzea, ale aj múzejnej siete SR ako celku.

Štatistické údaje o činnosti múzeí potvrdzujú niektoré pozitívne trendy v činnosti múzeí – došlo k miernemu rastu príspevku na činnosť múzeí (pomerne veľký rozdiel s minulým rokom – temer 80 mil. Sk – je daný aj väčším počtom započítaných štatistických jednotiek). Zvýšil sa aj objem finančných prostriedkov použitých na nákup zbierkových predmetov. K miernemu rastu došlo vo všetkých základných ukazovateľoch v činnosti múzeí – k rastu zbierkových fondov, zväčšil sa objem skatalogizovaných zbierkových predmetov, pozitívne sú aj ukazovatele o elektronickom spracovaní evidencie zbierkových predmetov, rastu počtu nových expozícií, ale aj vlastných výstav. Návštevnosť múzeí môžeme považovať

Stav zbierkového fondu v múzeách v rokoch 1998–2005

Celkový počet zbierkových predmetov

Rok	Celkový počet kusov	Spoločenské vedy	Prírodné vedy
1998	7 735 000	3 280 294	4 379 014
1999	7 853 597	3 390 095	4 387 414
2000	8 044 628	3 467 339	4 492 459
2001	8 132 111	3 523 475	4 532 743
2002	8 497 106	3 808 080	4 598 341
2003	8 973 072	4 266 079	4 618 707
2004	14 971 566	10 251 333	4 720 233
2005	15 190 452	10 334 641	4 761 615

Počet prírastkov zbierkových predmetov

Rok	Počet kusov
1998	149 005
1999	92 295
2000	188 294
2001	174 762
2002	242 521
2003	214 124
2004	170 216
2005	168 358

Počet nespracovaných zbierkových predmetov

Rok	Počet kusov
1998	501 267
1999	500 308
2000	578 068
2001	555 257
2002	678 121
2003	977 782
2004	4 368 862
2005	3 658 063

Náklady na nákup zbierkových predmetov

Rok	Náklady v tis. Sk
1998	3 868
1999	3 153
2000	4 466
2001	9 290
2002	9 781
2003	9 232
2004	5 701
2005	11 791

Expozície

Rok	Celkom	z toho nové
1998	385	22
1999	394	17
2000	399	24
2001	397	20
2002	400	19
2003	404	26
2004	402	14
2005	458	33

Výstavy

Rok	Celkom	z toho vlastné
1998	973	523
1999	994	571
2000	1 024	571
2001	1 029	528
2002	1 013	542
2003	1 079	546
2004	1 142	622
2005	1 234*	663

Celkový počet pracovníkov

Rok	Spolu	z toho VŠ
1998	1 779	562
1999	1 815	573
2000	1 792	549
2001	1 750	570
2002	1 840	618
2003	1 781	565
2004	1 753	583
2005	1 912	658

* V sumári je započítaných aj 92 reprízovaných výstav

za stabilizovanú v konečných číslach, no v návštevnosti sa objavujú niektoré negatívne javy – zvyšujú sa rozdiely v návštevnosti medzi tzv. hradnými múzeami a múzeami v prírode, ktoré každoročne tvoria TOP 20, a medzi múzeami v mestách, kde je pri porovnaní s minulými rokmi mierny, no trvalý pokles návštevnosti.

Za precedens vo formovaní a fungovaní múzejnej siete možno považovať zrušenie – začlenenie Lesníckeho a drevárskeho múzea vo Zvolene, ktoré k 31. 12. 2005 stratilo právnu subjektivitu a bolo začlenené ako oddelenie do Múzea vo Svätom Antone.

Návštevnosť v múzeách a vybrané vstupné za rok 2005

Názov múzea	Platiaci	Neplatiaci	Celkom	Vstupné v tis. Sk
Múzeum SNP, Banská Bystrica	44 151	227 328	271 479	815
Poštové múzeum, Banská Bystrica	695	12 814	13 509	6
Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica	18 030	2 383	20 413	179
ŠVK – Literárne a hudobné múzeum, Banská Bystrica	8 798	10 149	18 947	137
Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica	88 572	14 258	102 830	3 009
Šarišské múzeum, Bardejov	50 491	11 600	62 091	752
SNM				
Múzeum Betliar	178 758	10 963	189 721	10 612
Múzeum Bojnice	162 665	79 777	242 442	17 043
Archeologické múzeum, Bratislava	1 619	1 378	2 997	21
Historické múzeum, Bratislava	92 568	21 172	113 740	3 931
Hudobné múzeum, Bratislava	5 687	59 751	65 438	271
Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Bratislava	1 250	666	1 916	18
Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku, Bratislava	3 323	2 554	5 877	74
Múzeum židovskej kultúry, Bratislava	3 442	7 293	10 735	122
Prírodovedné múzeum, Bratislava	63 970	22 963	86 933	3 650
Múzeum Červený Kameň, Častá	119 145	58 880	178 025	6 858
Spíšské múzeum, Levoča	157 074	10 967	168 041	10 740
Múzea v Martine, Martin	39 320	10 196	49 516	1 232
Múzeum bábkarských kultúr a hračiek, Modrý Kameň	13 695	1 217	14 912	367
Múzeum Slovenských národných rád, Myjava	21 602	16 579	38 181	249
Múzeum ukrajinsko-rusínskej kultúry, Svidník	13 371	11 215	24 586	210
Generálne riaditeľstvo SNM	9 334	0	9 334	1 521
Mestské múzeum, Bratislava	129 991	19 139	149 130	4 847
Múzejno-dokumentačné centrum železníc SR, Bratislava	0	3 780	3 780	0
Múzeum Jána Cikkeru, Bratislava	0	0	0	0
Múzeum obchodu, Bratislava *	8 362	147	8 509	45
Múzeum polície SR, Bratislava *	0	10 300	10 300	0
Múzeum školstva a pedagogiky, Bratislava	0	447	447	0
Múzeum telesnej kultúry, Bratislava	0	3 458	3 458	0
Plynárenské múzeum, Bratislava *	0	1 657	1 657	0
Horehronské múzeum, Brezno	9 285	3 791	13 076	46
SNK – Slovenské múzeum A.S. Puškina, Brodzany	2 514	1 321	3 835	27
Kysucké múzeum, Čadca	55 740	11 075	66 815	1 603
Podpolianske múzeum, Detva	0	2 700	2 700	0
Oravské múzeum P.O. Hviezdoslava, Dolný Kubín	171 945	16 410	188 355	13 433
Žitnoostrovské múzeum, Dunajská Streda	12 148	0	12 148	23
Mestské múzeum Filakovo*	1 448	1 216	2 664	26
Vlastivedné múzeum v Galante	14 763	1 805	16 568	46
Mesto Gelnica – Baňičke múzeum*	1 731	998	2 729	14
Vlastivedné múzeum, Hanušovce n/Toplou	5 132	0	5 132	31
Vlastivedné múzeum v Hlohovci	22 176	560	22 736	55
Vihorlatské múzeum, Humenné	29 547	5 534	35 081	346
Múzeum v Kežmarku	35 352	2 721	38 073	1 479
Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska, Komárno	12 517	2 644	15 161	187
Slovenské technické múzeum, Košice	34 216	9 121	43 337	761
Východoslovenské múzeum, Košice	37 119	9 601	46 720	525
SNB-Múzeum mincí a medailí, Kremnica	38 944	5 855	44 799	1 470
Slovenské sklárske múzeum, Lednické Rovne	1 249	1 988	3 237	12
Tekovské múzeum, Levice	16 167	9 410	25 577	201
Múzeum Janka Kráľa, Liptovský Mikuláš	28 906	1 524	30 430	220
Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš	66 676	99 314	165 990	286
Novohradské múzeum a galéria, Lučenec	10 285	4 819	15 104	35
Múzeum Slovenského červeného kríža, Martin	0	878	878	0
SNK – Slovenské národné literárne múzeum, Martin	9 257	43 318	52 575	129
Zemplínske múzeum, Michalovce	6 086	3 992	10 078	51
SNK – Múzeum Ľudovíta Štúra, Modra	10 289	2 938	13 227	97
Múzeum národov a kultúr, Nitra*	0	1 500	1 500	0
Ponitrianske múzeum, Nitra	16 170	1 106	17 276	75
Slovenské poľnohospodárske múzeum, Nitra	41 880	2 320	44 200	1 126
Obecné Myšlanské múzeum, Nižná Myšľa	834	400	1 234	5
Pohronské múzeum, Nová Baňa	2 669	5 036	7 705	9
Múzeum Jána Thaina, Nové Zámky	3 229	1 785	5 014	33
Malokarpatské múzeum, Pezínok	5 507	2 211	7 718	149
Mestské múzeum Pezínok*	1 141	506	1 647	14
Balneologické múzeum, Piešťany	17 868	1 856	19 724	110
VHÚ – Vojenské historické múzeum, Piešťany	25 059	48 173	73 232	179
Hutnícke múzeum Železiarni Podbrezová	0	792	792	0
Podtatranské múzeum, Poprad	10 300	2 024	12 324	110
Vlastivedné múzeum, Považská Bystrica	454	1 927	2 381	9
Krajské múzeum, Prešov	28 142	26 286	54 428	98
Homonitrianske múzeum, Prievidza	2 446	243	2 689	25
Múzeum kolies ETOP, Púchov	3 100	2 500	5 600	1
Mestské múzeum, Rajec	1 212	2 211	3 423	20
Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota	17 936	3 200	21 136	32
Bañičke múzeum, Rožňava	21 900	6 201	28 101	60
Liptovské múzeum, Ružomberok	105 389	30 602	135 991	3 636
Záhorské múzeum v Skalici, Skalica	5 545	17 650	23 195	6
Múzeum Spiša, Spišská Nová Ves	20 482	4 212	24 694	405

Lubovnianske múzeum, Stará Lubovňa	158 167	14 383	172 550	6 488
Múzeum vo Svätom Antone	51 679	748	52 427	3 667
Hontianske múzeum a galéria Ludovíta Simonyiho, Šahy	3 115	934	4 049	12
Mestské múzeum Stúrovo	0	2 260	2 260	0
Múzeum TANAPu, Tatranská Lomnica	38 820	1 874	40 694	577
Trábečské múzeum, Topoľčany	7 973	2 191	10 164	69
Vlastivedné múzeum, Trebišov	2 211	17 285	19 496	31
Trenčianske múzeum, Trenčín	99 388	93 285	192 673	4 199
Západoslovenské múzeum, Trnava	11 107	7 600	18 707	128
Miestne múzeum Turany*	0	350	350	0
Uhrovské múzeum, Uhrovec*	477	1 023	1 500	5
Mestské múzeum a galéria Veľký Šariš*	564	4 521	5 085	2
Lesnícke a drevárske múzeum, Zvolen	15 674	5 088	20 762	65
Považské múzeum, Žilina	97 280	11 720	109 000	2 564
Celkom:	2 687 123**	1 202 567	3 889 690**	111 721

* Údaje sú doplnené zo štatistického výkazu KULT 9 – 01 o činnosti múzeí za rok 2005

** Do sumára je započítaná aj návštevnosť výstav a podujatí organizovaných Generálnym riaditeľstvom SNM

Najnavštevovanejšie objekty za rok 2005

Múzeum	Objekt	Platiaci	Neplatiaci	Celkom
SNM-Múzeum Bojnice	Zámok Bojnice	162 665	79 777	242 442
SNM-Cervený Kameň, Častá	Hrad Červený Kameň	119 145	58 880	178 025
Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, Dolný Kubín	Oravský hrad	152 375	14 493	166 868
SNM-Spišské múzeum, Levoča	Spišský hrad	134 871	8 357	143 228
SNM-Historické múzeum, Bratislava	Bratislavský hrad	92 568	21 172	113 740
SNM-Múzeum Betliar	NKP Hrad Krásna Hôrka	87 245	4 513	91 758
SNM-Prírodovedné múzeum, Bratislava	Budova SNM na Vajanského nábr. 2, Bratislava	63 970	22 963	86 933
SNM-Múzeum Betliar	Kaštieľ Betliar	79 631	5 777	85 408
Mestské múzeum, Bratislava	NKP Hrad Devín	75 956	6 791	82 747
Lubovnianske múzeum, Stará Lubovňa	Hrad Stará Lubovňa	74 646	7 928	82 574
Trenčianske múzeum, Trenčín	Trenčiansky hrad	63 500	2 970	66 470
Liptovské múzeum, Ružomberok	Múzeum liptovskej dediny, Pribylina	49 165	5 801	54 966
Považské múzeum, Žilina	Hrad Strečno	45 220	6 228	51 448
Lubovnianske múzeum	Červený Kláštor	46 160	290	46 450
Múzeum Svätý Anton	Kaštieľ vo Sv. Antone	45 530	456	45 986
NBS-Múzeum mincí a medailí, Kremnica	Budova múzea	38 944	5 855	44 799
Slovenské poľnohospodárske múzeum, Nitra	Budova a areál múzea	41 880	2 320	44 200
Lubovnianske múzeum, Stará Lubovňa	Múzeum ľudovej architektúry	37 361	8 123	43 526
Múzeum TANAP-u, Tatranská Lomnica	Budova a areál múzea	38 820	1 874	40 694
Liptovské múzeum, Ružomberok	Rolnícky dom Vlkolínec	27 173	8 295	35 468

Sumár údajov o múzeách za rok 2005

	Rok	
	2004	2005
Počet nových prírastkových čísiel	22 304	31 188
Počet nových prírastkových kusov	170 216	168 358
Zaevidované (ks)	14 971 566	15 190 452
Skatalogizované (ks)	10 602 704	11 507 321
Počet nespracovaných zbierok (ks)	4 368 862	3 658 063
Počet knižničných jednotiek	939 861	1 126 674
Počet starých tlačí	239 361	240 037
Prírastok v knižnici	11 923	10 030
Príspevok na činnosť v tis. Sk	442 526	522 301
Kapitálové výdavky v tis. Sk	210 389	200 984
Počet expozícií	402	458
Počet nových expozícií	14	33
Počet výstav	1 142	1 234
z toho vlastných	622	663
Počet výskumných úloh	760	683
Počet vydaných titulov	260	242
Počet kultúrnych akcií	4 816	6 613
Počet návštevníkov expozícií a výstav	3 630 667	3 889 690
Celkový počet pracovníkov	1 753	1 912
Počet VŠ pracovníkov	583	658

Návštevnosť v múzeách v rokoch 1998–2005

Celkový počet návštevníkov

Príjem zo vstupného

Rok	Celkový počet návštevníkov
1998	3 247 275
1999	3 105 605
2000	3 485 402
2001	3 317 427
2002	3 915 584
2003	3 779 752
2004	3 630 667
2005	3 889 690

Rok	Vstupné v tis. Sk
1998	40 352
1999	51 231
2000	55 585
2001	64 460
2002	81 067
2003	83 741
2004	95 821
2005	111 721

Objekty s vysokou návštevnosťou a vysokým počtom neplatiacich návštevníkov

Múzeum	Objekt	Platiaci	Neplatiaci	Celkom
Múzeum SNP, Banská Bystrica	Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau, Osvienčim, Slovenská národná expozícia	0	95 640	95 640
Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš	Budova Ministerstva životného prostredia SR	0	91 822	91 822
Múzeum SNP, Banská Bystrica	Výstavná sieň	1 999	74 874	76 873
Vojenské historické múzeum, Piešťany	Expozícia múzejného oddelenia vo Svidniku	22 088	35 600	57 688
Múzeum SNP, Banská Bystrica	Pamätník SNP, areál bojovej techniky	0	54 555	54 555

Ochrana zbierkového fondu za rok 2005

Priestor	Plocha (m ²)
Expozičné priestory	302 861,10
Výstavné priestory	40 996,90
Depozitárne priestory	56 558,90
Pracovne	22 794,90
Prednáškové miestnosti	5 740,90
Dielne a laboratória	9 311,10
Iné priestory	81 174,10
Spolu	519 437,90

Reštaurovanie, konzervovanie a preparovanie zbierkových predmetov

	Počet kusov	Finančné náklady
Vlastnými prostriedkami	50 771	1 516 799 Sk
Dodávateľsky	1 020	8 371 172 Sk

Fotodokumentácia zbierkového fondu

Prírastok	56 486
Celkový stav	1 424 624

Transfer a rekonštrukcia dreveného kostolíka v Šarišskom múzeu

V sobotu 22. októbra 2005 sa v skanzene Šarišského múzea v Bardejovských Kúpeľoch uskutočnila slávnostná posviacka dreveného kostolíka z roku 1730. Týmto aktom sa širokej kultúrnej verejnosti, po niekoľkých rokoch a ojedinelom druhom transfere, opäť sprístupnila jedna vzácna architektonická a umelecko-historická pamiatka.

Obnovený gréckokatolícky kostolík, zasvätený Ochrane Presvätej Bohorodičky, stál pôvodne v obci Mikulášová (okr. Bardejov). Prvá písomná správa o obci pochádza z roku 1414, no jej vznik možno klásť už do druhej polovice 14. storočia. V písomnostiach z 15. storočia sa vyskytuje zväčša pod maďarským názvom Myklosvagasa (vo význame Mikulášova

Poruba), ale aj v slovenskom nárečovom názve Niklova. V 16. storočí patrila k slovenským dedinám na panstve Makovica, no už na začiatku 17. storočia ju zachované historické pramene zaraďujú k rusínskym dedinám panstva. Až do roku 1948 mala úradný názov Niklová.

Kostol v obci existoval už prinajmenšom v 17. storočí, pretože na tráme v lodi tohto dreveného kostolíka sa zachoval nápis, podľa ktorého v júni 1729 bol starší kostol zničený v dôsledku požiaru. Ten istý nápis zároveň prezrádza, že dodnes existujúci mikulášovský drevený kostol bol postavený v roku 1730 „starostlivosťou i nákladom pána Fedora Kohúta Niklovského, makovického komisára a v čase, keď bol presbyterom v obci Simeon Andrijovský“. Ďalší nápis namaľovaný čiernou farbou na jeden z trémov babinca dokumentuje výraznú prestavbu kostolíka v rokoch 1837 – 1838, keď bol gréckokatolíckym farárom v Mikulášovej Pantelejmon Balaščák. Pôvodný babinec kostolíka bol vtedy predĺžený a rozšírený na šírku lode. Koniec prestavby dokumentuje letopočet 1838, zachovaný na vnútorných dverách do babinca.

Pôvodne trojdielny kostolík predstavuje po prestavbe babinca prakticky dvojdielnu zrubovú stavbu so štvorcovou svätyňou a loďou s predĺženým babincom, nad ktorým je postavená veža. Vonkajšie steny zrubu sú ošalované doskami. Stanové strechy nad jednotlivými zrubmi sú stupňovité, prikryté šindľom a ukončené makovičkami s kovovými krížmi. Je to jeden z nemnohých kostolov s pomalovaným exteriérom. Z troch strán štvorhrannej veže sú namaľované hodiny, ktoré však majú

iba dekoratívnu a symbolickú funkciu.

Typologicky je tento objekt lemkovskou „cerkvou“ južného typu. Veľmi podobné sakrálne objekty stáli v tejto oblasti v obciach Ondavka a Nižný Orlík, ale až do súčasnosti sa nezachovali. Ondavský kostolík zhorel v roku 1949 a kostolík v Nižnom Orlíku bol zničený v roku 1944.

Vnútorne zariadenie kostolíka z Mikulášovej, ikonostas a ďalšie voľné ikony pochádzajú z čias výstavby objektu, teda z prvej polovice 18. storočia. Viaceré z nich (Pieta nad žertveníkom, oltárny obraz Ochrana Bohorodičky z roku 1734, apoštolský rad ikonostasu) sú významnými dokladmi o premene charakteru karpatskej ikony pod vplyvom miestnych etnických a náboženských pomerov na kultúrnej hranici medzi Východom a Západom.

Na svojom pôvodnom mieste a pre potreby gréckokatolíckej cirkvi slúžil kostolík minimálne do roku 1926, keď si obyvatelia Mikulášovej začali stavať nový, murovaný kostol. Novostavbu budovali v bezprostrednej blízkosti starého dreveného kostolíka, ktorý postupne začal stále viac prekážať a následne chátrať. Niekedy v tom období bolo niekoľko menších ikon – rad dvanástich „prazdnikov“ – odmontovaných z ikonostasu kostola a uložených vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach. Samotný kostolík, na ktorého kultúrnu a umelecko-historické hodnoty upozornila už staršia generácia pamiatkárskych odborníkov, bol v roku 1931 prevezený do Bardejovských Kúpeľov. Stalo sa to z iniciatívy vtedajšieho lekára kúpeľov Dr. Mikuláša Atlasa, správcu Šarišského múzea a starostu Bardejova Gejzu Žebráckeho a predovšetkým riaditeľa Východoslovenského múzea v Košiciach Dr. Josefa Poláka. Premiestnenie kostolíka z Mikulášovej do kúpeľného areálu v Bardejovských Kúpeľoch predstavovalo

Kostolík v Mikulášovej pred prvým transferom, 1926
Foto: Archív múzea

popri záchrane kostolíka z Kožucho-
viec (presun do múzea v Košiciach)
jednu z najväčších pamiatkarských
aktivít na Slovensku v 30. rokoch
20. storočia.

Kostolík vydržal na svojom mieste
v blízkosti tenisových kurtov ďalších
takmer 75 rokov. No v roku 2003
bol v dôsledku dlhodobých nepriaz-
nivých vplyvov už v takom havarij-
nom stave, že hrozila jeho úplná
deštrukcia. Šarišské múzeum, ktoré
kostolík ako majetok Prešovského
samosprávneho kraja spravuje, mu-
selo urýchlene konať.

V auguste 2003 bol kostolík rozo-
bratý a jeho jednotlivé časti uložené
v priestoroch skanzenu Šarišského
múzea. Financie, ktoré múzeu po-
skytol jeho zriaďovateľ, však stačili
iba na spomínané práce a kostolík
zostal „odložený“ až do apríla 2005.

V tomto rozhodujúcom medziob-
dobí sa múzeum zameralo nielen na
získanie ďalších financií na dokon-
čenie rekonštrukcie kostolíka, ale aj
na jeho premiestnenie do inej, vhod-
nejšej lokality v Bardejovských Kúpe-
loch. Husto zastavané územie skan-
zenu neprichádzalo do úvahy, po-
mohlo však vedenie akciovej spoloč-
nosti Bardejovské Kúpele, ktoré pre
kostolík ponúklo parcelu v bezprost-
rednom susedstve skanzenu. Hneď
nato sa ozvala gréckokatolícka cirkev,
ktorá prejavila záujem o využívanie
kostolíka po jeho obnove opäť ako
sakrálného objektu s pravidelnou
gréckokatolíckou liturgiou. A nako-
niec vďaka osobnej iniciatíve predse-
du Prešovského samosprávneho kra-
ja MUDr. Petra Chudíka boli v kraj-
skom zastupiteľstve schválené finan-
čné prostriedky na druhú etapu re-
konštrukcie kostolíka.

Po dohode zainteresovaných strán
sa okamžite rozbehli práce, ktoré za-
bezpečovala osvedčená stavebná fir-
ma Jozefa Harčára z Hervartova.
Celý kostolík, vrátane štýlovej dreve-
nej ohrady s dvomi bránkami, bol do-
končený koncom septembra 2005.

Do interiéru kostolíka sa znovu vrá-
til aj pôvodný ikonostas z 18. sto-
ročia. Na zabezpečenie ochrany ob-
jektu bola inštalovaná bezpečnostná
signalizácia.

Rekonštrukcia dreveného kosto-
líka z Mikulášovej, spojená s jeho
premiestnením na iné, vhodnejšie
miesto, sa uskutočnila s dôrazom na
dodržanie zásad pamiatkovej ochra-
ny a odborných postupov. Postupo-
valo sa pri nej podľa pripravenej pro-
jektovej dokumentácie, všetky etapy
prác boli kresobne, resp. fotograficky
zdokumentované.

Realizáciu tohto záchranného
projektu sa pre budúce generácie
uchoval sakrálny objekt, ktorý pat-
rí medzi najvýznamnejšie pamiatky
svojho druhu nielen na Slovensku,
ale v celej oblasti Karpát, zahrnujú-
cej aj štáty Poľsko, Ukrajinu, Ma-
ďarsko a Rumunsko. Jeho historické
a kultúrne hodnoty, ako hmotného
dokladu z prvej polovice 18. storo-
čia, sú nesporné.

Kostolík z Mikulášovej získal vďaka
projektu aj svoju primárnu, už
takmer stratenú náboženskú funkciu
oživením prostredníctvom grécko-
katolíckej liturgie, vznikol tiež priestor
na organizovanie kultúrno-spo-
ločenských akcií, napríklad kon-
certov. V neposlednom rade projekt
umožnil aj oveľa efektívnejšie využí-
vanie tohto dreveného pamiatkového
objektu na múzejné expozičné účely
priamym napojením na Múzeum ľud-
dovej architektúry.

V súvislosti s transferom a rekon-
štrukciou kostolíka vystupuje výraz-
ne do popredia aj jeho európska pri-
daná hodnota, najmä v kontexte sú-
časných snáh Slovenska vypracovať
a predložiť nominačný protokol na
zápis niektorých drevených kostolí-
kov Slovenska do Zoznamu svetové-
ho kultúrneho dedičstva UNESCO.

Kostolík
v Barde-
jovských
Kúpeľoch
pred druhým
transferom,
2002
Foto:
O. Nováková

FRANTIŠEK GUTEK

Prvé múzeum zrekonštruované za peniaze Európskej únie

Začiatkom roka 2003 Liptovské múzeum získalo pre Národopisné múzeum v Liptovskom Hrádku cennú budovu. Objekt bývalého Solného a meďného úradu z roku 1725, koncom 18. storočia sídlo prefekta lesného komorského úradu likavsko-hrádockého panstva, sa stal náhradou za pôvodné sídlo múzea, kaštieľ pri vodnom hrade, predaný súkromnému vlastníkovi. Keďže najväčším problémom od začiatku bola otázka financovania rekonštrukcie, ešte v predstihu bol vypracovaný projekt získania prostriedkov zo zdrojov Európskej únie v rámci grantovej schémy základná infraštruktúra, ktorý bol podaný na Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR. Situácia v Liptovskom Hrádku prinútila múzeum uvoľniť dovtedajší objekt pracoviska múzea, patriaci mestu a padlo rozhodnutie okamžite začať rekonštrukciu jedného podlažia objektu pre pracovisko a prvé expozičné priestory. Zámer sa podaril a začiatkom roka 2004 sa Národopisné múzeum začalo sťahovať. Pri príležitosti Medzinárodného dňa múzeí v tom istom roku bola slávnostná vernisáž expozície sídla Lesného komorského úradu v priestoroch so zachovanými pôvodnými stavebnými prvkami – klenbami, štukovými prvkami a stropnými maľbami. Zároveň sa sprístupňovali priestory pre krátkodobé tematické výstavy.

Aj napriek podanému projektu bolo zrejme, že získať finančné prostriedky z fondov Európskej únie nebude jednoduché. Zároveň sa začala práca na tvorbe celkovej koncepcie využitia novej budovy ako aj úvahy o tom, aby objekt bol využitý čo najlepšie a vznikli v ňom atraktívne expozície, ktoré pritiahnu záujem verejnosti. Budova má aj suterénne priestory s kamennými klenbovými pivnicami,

ktoré sa budú využívať ako klubové a spoločenské priestory. Na prízemí bude expozícia dejín mesta a Horného Liptova, národopisné expozície, depozitáre a veľká múzejná predajňa. V prvom nadzemnom podlaží vznikli pracovne, expozičné a výstavné priestory.

Od začiatku všetkých zaujal veľký podkrovný priestor s pôvodnou drevenou konštrukciou krovu a zachovanými obrovskými komínovými telesami, vyžadujúci osobitné riešenie a využitie. Práve v ňom sa Liptovské múzeum rozhodlo vybudovať špecializovanú expozíciu ovčiarskej a pastierskej kultúry. Bol vypracovaný projekt a predložený v rámci grantovej schémy rozvoja cestovného ruchu Ministerstva hospodárstva SR. Projekt bol úspešný a už v auguste 2004 Liptovské múzeum podpísalo zmluvu s Národnou agentúrou pre rozvoj malého a stredného podnikania a získalo maximálnu čiastku 50 000 eur.

Samozrejme, že to bol obrovský úspech, keďže podmienky zmluvy boli tvrdé: projekt ukončiť v dobe do jedného roka, múzeum ho malo spolufinancovať na 38 %, agentúra poskytla na začiatku realizácie len 50 % sumy (25 000 eur) a zvyšok poskytne až po úspešnom ukončení projektu, taktiež DPH vyplatí až po vyúčtovaní a schválení, najskôr v roku 2006. Ešte koncom roka 2004 sa podarilo zrekonštruovať strechu a vymeniť krytinu. Stavebné práce sa z finančných dôvodov museli na istý čas prerušiť a pokračovať v nich bolo možno až po začatí letnej turistického sezóny, keď múzeum začalo zarábať. Ba dokonca, grantová agentúra zaradila projekt medzi rizikové, keďže práca nepostupovalo v súlade s harmonogramom. Múzeum prežilo náročné leto, pripravovalo v Múzeu liptovskej dediny množstvo programových po-

dujatí na objednávku, aby získalo potrebné peniaze a zároveň finišovalo s projektom. Ani sami pracovníci sa neopovažovali veriť, že sa projekt vôbec podarí ukončiť v termíne a splniť všetky jeho plánované aktivity. Okrem dodávateľskej firmy aj zamestnanci múzea, ako aj pracovníci vykonávajúci v múzeu aktivačné práce sa podieľali na jednoduchších, predovšetkým čistiacich prácach. Samozrejme, že všetky náklady spojené s kompletnou rekonštrukciou podkrovného priestoru s kapacitou do 500 m² a vybudovaním expozície ani nemohli byť súčasťou rozpočtu projektu, predstavujúceho vyše troch miliónov korún. Múzeum oslovilo viaceré miestne firmy a svojich pravidelných podporovateľov a podarilo sa získať drevo na podlahu a konštrukčné prvky, náterové hmoty, expozičné osvetlenie, ako aj vykurovacie telesá – krásne pece na drevo. Občianske združenie Spoločnosť priateľov Múzea liptovskej dediny, ktoré už vyše desať rokov finančne aj materiálne podporuje viaceré aktivity múzea, vypracovalo úspešné projekty a v priebehu dvoch rokov získalo od Ministerstva pôdohospodárstva 750 000 Sk na nákup zbierkových predmetov, vitrín a prezentačnej techniky. Čiastkou 48 000 Sk na zbierkové predmety v rámci úspešného projektu prispelo aj Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky. Od svojho otvorenia na Mitra 2005 sa múzeum teší zvýšenému záujmu návštevníkov.

IVETA ZUSKINOVÁ

Konferencia Keramika včera a dnes

Začiatkom decembra 2005 Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote pripravilo s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR prvú medzinárodnú konferenciu pod názvom *Keramika včera a dnes*. Tematikou nadviazala na úspešnú siedmu konferenciu z cyklu *Etnograf a múzeum*, usporiadanú agilnou národopisnou komisiou Zväzu múzeí na Slovensku v spolupráci s týmto múzeom ešte v októbri 2003 (na tému Remeselná výroba s akcentom na hrnčiarstvu, džbankárstvu, kachliarstvu a kameninovú produkciu). Zaujímavé príspevky z nej vydalo Gemersko-malohontské múzeum v samostatnom zborníku v roku 2004. Konferencia *Keramika včera a dnes* sa konala za účasti viacerých kolegov z Maďarska, čím sa stala medzinárodnou. Zaujímavosťou príspevky maďarských kolegov, zamerané najmä na vzťahy tradičnej gemerskej hrnčiarkej produkcie v minulosti k centráram hrnčiarkej výroby v Maďarsku. V tejto tematickej línii zazneli príspevky Dr. Anikó Fűvessy z Kiss Pál Múzeum v Tiszafürede pod názvom *Kontakty hrnčiarstva strednej Tisy s územím Gemera*, Dr. Moniky Bodnár z Gömöri Múzeum v Putnoku, ktorá sa zaoberala Hrnčiarstvom z južného Gemera v dnešnom Maďarsku i príspevok Miklósa Nagy-Molnára z Győrffy István Nagykun Múzeum v Karcagu, ktorý sa venoval hrnčiarstvu v Mezőtúre. V jeho príspevku rezonovali aj historické údaje o vplyve na sortiment i obchodnoprávne reakcie mezőtúrskeho hrnčiarov na kvalitu, výzdobu i tvary gemerskej hrnčiny, i na obchodné a výrobné aktivity hrnčiarov z gemerských obcí.

Ďalšou skupinou boli príspevky, ktoré sa venovali analýze zbierkových fondov keramiky v múzeách. Takto svoje fondy priblížila PhDr. Dita

Zimáčková-Nociarová z Novohradského múzea a galérie v Lučenci, PhDr. Katrína Holbová z Tekovského múzea v Laviciach, ktorá ju efektne a pútavo prezentovala nielen vlastnými slovami a komentárom, ale aj textom a obrazmi v počítačovom formáte Power Point. Hrnčine 18. storočia získanej z Boršódskej župy v zbierkach Néprajzi múzeum v Budapešti sa venovala PhDr. Gabriela Vida z tohto múzea. Rovnako na charakteristiku zbierkového fondu keramiky bol zameraný príspevok Mgr. Eriky Kulášovej z Oravského múzea P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne. Šivetickému hrnčiarstvu od minulosti až po dnešok sa venovala vo svojom príspevku hostiteľka konferencie, riaditeľka GMM, PhDr. Olga Bodorová. Kamenine v zbierkovom fonde Banického múzea v Rožňave sa venovala Mgr. Angela Cintelová. Súčasnému hrnčiarstvu, alebo výrobcem či múzejným podujatiam zameraným na šírenie informácií a propagácii hrnčiarstva sa venovali Annabella Gecse z Damjanich János Múzeum v Szolnoku v príspevku *Výsledky výskumu keramiky v praxi súčasných hrnčiarov v Maďarsku*. Mgr. Ági Kovács z Banického múzea v Rožňave hovorila o medzinárodnom podujatí, na ktorom sa zúčastňuje toto múzeum, pozostávajúcom z výstav a série prezentácií pod názvom *Majstri hrnčiarkeho kruhu bez hraníc*. Autor týchto slov Dr. Martin Mešša z Ústredia ľudovej umeleckej výroby z Bratislavy, ktorý viedol aj rokovanie konferencie, sa zaoberal točenou a modelovanou plastikou a jej vzájomnosťami s figurálnou tvorbou bardejovského hrnčiara Jána Frankoviča v tvorbe súčasného hrnčiara Jána Kolbasu z Osikova. Hrnčiarstvu na Slovensku ako remeslu i ako kultúrne-mu fenoménu bol venovaný príspe-

vok významnej pracovníčky v oblasti slovenskej ľudovej keramiky Dr. Ester Plickovej, CSc.

Možno povedať, že na konferencii boli príspevky zo Slovenska a Maďarska zastúpené takmer rovnomerne a okrem dvoch (Plicková, Kulášová, kde autorky ospravedlnili neúčast zdravotnými dôvodmi) všetky predniesli priamo autori, ktorí ich sprevádzali bohatým ilustračným materiálom dobových fotografií, ale najmä farebných zväčša digitálnych fotografií, kresieb celkov i podstatných detailov, čo pri poznávaní i identifikácii pôvodu či výrobcu zohráva významnú úlohu. Obrazové príspevky sa premietali z počítača cez dataprojektor na rozmerne plátno čo výrazne obohacovalo zážitok a získané poznatky. Práve tento moment priamej účasti, prítomnosti a možnosti interakcie v podobe otázok, doplňovania informácií v oficiálnej či kuloárovej diskusii, ktorej sa nevyrovná písaný a len sporo ilustrovaný text v zborníku či inej publikácii, by som vyzdvihol ako motiváciu pre širšiu účasť na podobných odborných podujatiach. Na konferenciách sa totiž často nájdu kolegovia, ktorí zabúdajú, že odborná konferencia je preto odborná, lebo sa na nej zúčastňujú kolegovia s vysokou odbornou prípravou, dlhoročnou praxou v odbore a sú skúsenými, a často celkom výnimčnými znalcami fondov nielen svojich múzeí, ale aj problematiky okolo nich. Príspevky akoby prezentované laikom, či študentom vedia zbrzdiť priebeh nejedného podobného podujatia. Na konferencii *Keramika včera a dnes* v Rimavskej Sobote časom referujúcich i poslucháčov, ktorých dohromady bolo takmer štyridsať nik nemrhal a prebiehala v skutočne kolegiálnej atmosfére, radostnej so získavania nových zaujímavých informácií až do neskorých večerných hodín. Organizátori, aj keď vybrali dosť širokú tému konferencie, adresne oslovili viacerých zo zúčastne-

Na čo sú nám múzeá?

Anketa II.

PhDr. Klára Mészárosová

Univerzitná knižnica Bratislava

Múzeum pre každého z nás znamená niečo iného. Nie je to len budova, zbierky, pracovisko, ale je aj našou spoločnou duchovnou stavbou.

V tejto súvislosti ma zaujala myšlienka A. Malrauxa: múzeum je miestom stretnutia ľudstva, kolektívna pamäť, scénou prezentácie sa tej ktorej komunity, kde sa odzrkadľuje história každodenného a duchovného života danej komunity, jej kultúrna vitalita a tá schopnosť, ktorou je spôsobilá spájať vlastnú historickú minulosť s realitou svojej doby. Už to stačí na to, aby sme múzeum považovali za jedinečnú, neopakovateľnú a nezameniteľnú inštitúciu, ktorej opodstatnenie už potvrdila história troch storočí a nemôže ich zastúpiť žiadna iná ustanovizeň.

Ing. arch. Igor Thurzo

dôchodca, Bratislava

Múzeá sú jedným zo základných moderných pilierov udržiavania národnej kultúry i kultúry ľudstva. Je to pomerne najlepší spôsob, ako udržiavať hmotné hnutelné pamiatky. Myslím, že netreba zdôrazňovať význam hmotných dokumentov a pamiatok pre históriu národa, ľudstva, miest, obcí a oblastí. Je namieste pýtať sa, ako vôbec možno pochybovať o oprávnenosti existencie a rozvoja múzeí. O tom sa v kultúrnej krajine nepochybuje. Je to prirodzená súčasť našej kultúry. Z toho, čo prinášajú múzeá, možno čerpať množstvo vzdelania a poučenia. Iste viac, ako z dnešných povrchných médií. Múzeá sú prínosom aj pre cestovný ruch. Ak by sme však aj vylúčili akýkoľvek ich mimokultúrny prínos, možno ich označiť za jeden z prostriedkov zošľachtovania človeka. A šľachetný, vzdelaný človek je pre spoločnosť a jej budúcnosť dokonca potrebnější, ako bohatý a mocný, ale nevzdelaný a nešľachetný.

ných autorov. Účastníci konferencie poslali gratuláciu dlhoročnému múzejnému pracovníkovi, etnografovi PhDr. Jánovi Komovi, CSc. k jeho 85. narodeninám a k udeleniu najvyššieho vyznamenania Národopisného odboru Matice slovenskej medaily Jána Mjartana, ktoré sa udialo práve v čase konania konferencie.

V tejto správe som chcel upozorniť na témy, ktoré zarezonovali na konferencii. Mnohé z nich priniesli nové poznatky do problematiky spracovania zbierok keramiky, ale aj k hrnčiarскеj výrobe ako výrobnéj špecializácii viazanej určitými nárokmi spotreby na vhodné surovinné zdroje, hrnčiarскеho remesla ako kultúrno-spoločenského javu i etno-kultúrnych prvkov, prejavujúcich sa v oblube typov výrobkov, tvaru a výzdoby. Verím, že sa organizátorom podarí aj z tejto konferencie vydať zborník, alebo čo by bolo tiež zaujímavé s ohľadom na bohatosť doložených ilustrácií, aj CD ROM.

Konferencia prebiehala v slovenskom a maďarskom jazyku a príspevky i diskusia sa simultánne tlmočili

do slúchadiel, a čo je vzácné, bez väčších či menších odborných lapsusov slovenskom a vraj i v maďarskom jazyku čo svedčí o odbornej príprave tlmočníka na túto konferenciu. Pracovní, ale aj kolegiálnu a priateľskú atmosféru podporilo aj príjemné prostredie konferenčnej sály Mestského kultúrneho strediska, v ktorej sa konferencia uskutočnila a dobré technické i organizačné zabezpečenie priebehu konferencie zo strany GMM, v čom im určite pomohla aj finančná podpora Ministerstva kultúry SR.

Z hľadiska rozšírenia poznatkov o keramike a hrnčiarскеj výrobe bývalého Uhorska, vzájomných vplyvov a migrácie hrnčiarov by bolo zaujímavé aj pre kolegov, ktorí sa systematicky nevenujú keramike, pripraviť takto tematicky zameranú konferenciu s prizvaním kolegov z ďalších slovenských i maďarských múzeí ochraňujúcich významné fondy keramiky i kolegov z múzeí zo Zakarpatskej oblasti Ukrajiny a z Rumunska, Srbska i Chorvátska.

MARTIN MEŠŠA

Postavené roku Pána – malé sakrálné stavby v krajine

Monografia formátu A4, tvrdá väzba, počet strán 134, 200 farebných záberov, anglické, nemecké resumé a preklad textu do maďarčiny.

Vydalo Občianske združenie ASPRODECUS a Východoslovenské múzeum v Košiciach, 2005.

Do rúk záujemcov sa dostáva pozoruhodná publikácia autorskej dvojice PhDr. Kládie Buganovej a Mariána Šangalu, ktorú pod názvom *Postavené roku Pána* vydalo Východoslovenské múzeum v Košiciach a Občianske združenie ASPRODECUS. Vydanie knihy finančne podporili: zastupiteľstvo Košického samosprávneho kraja, Fond Pro Slovakia, Ministerstvo národného kultúrneho dedičstva v Maďarsku a Karpatská nadácia.

Dielo je výsledkom dlhoročného

výskumu v teréne, spojeného s fotodokumentáciou malých sakrálnych stavieb. Vyplňa medzeru spôsobenú malou pozornosťou, ktorá sa u nás venuje štúdiu tohto druhu architektonických pamiatok. Voľne nadväzuje na publikáciu Kríže Košíc a okolia, ktorá vyšla v roku 2002. Kniha je prvým súborným spracovaním neobvyčajnezaujímavej problematiky malých sakrálnych stavieb na východnom Slovensku a obohatením regionálnej histórie špecifického zamerania.

Monografia *Postavené roku Pána* obsahuje dve základné časti. Prvá charakterizuje a vymedzuje malé sakrálné stavby. Druhú tvorí katalóg všetkých existujúcich stavieb v Košiciach i celom regióne Abov ako aj v niektorých vybraných obciach regiónu Spiš a Šariš.

Prínos diela oceňuje prof. Pavol Dráb z Teologickej fakulty v Košiciach vo svojom *Slove na úvod*. Doceňuje v ňom význam i hodnotu sakrálnych stavieb, ich poslanie a odkaz pre budúce generácie. Samotná autorka v úvodnom slove konštatuje, že malé sakrálné stavby majú zaujímavú históriu a veľkú výpovednú hodnotu. Sú dokladom myslenia, predstáv a filozofických náhľadov spoločnosti i jednotlivca. Sú nielen nositeľmi umelecko-historických a estetických hodnôt, ale majú i zásadný krajnotvorný význam. Na mieste je autorkino tvrdenie, že malé sakrálné stavby sú pamiatkami, pre ktoré je charakteristický motív dlhého trvania v čase, rovnako ako krátky meditatívny okamih spočínutia a zamyslenia, spojený s dávnymi, udržiavanými a zažitými rituálmi. Na spomínaný úvod naväzuje podrobnejšie prvá časť publikácie, venovaná malým sakrálnym stavbám. Ich definície sa viažu na kaplnky, božie muky a kamenné plastiky svätcov. Ozrejmuje sa pôvod zvyku stavať tieto znamenia v krajine, miesta, kde sa najčastejšie stavali a zvyrazňuje fakt, že v mnohom poskytujú ojedinelý pohľad na spoločensko-historický a kultúrny vývoj regiónu. Treba sa stotožniť i s tvrdením, že každý región má svoje charakteristické typy. Rovnako i metropola Košice a priľahlý región sa vyznačuje rozmanitou vzorkou zachovalých objektov. Za prínos autorka považuje fakt, že pre toto územie je špecifická vzájomná zhoda, tolerancia a rešpektovanie sa obyvateľov rôznych etnických skupín. To sa odrazilo na kultúrnej mnohotvárnosti tohto územia. Viditeľným do-

kladom tejto viacvrstvnosti sú práve rozmanité druhy malých sakrálnych stavieb. Následne čitateľ nájde definíciu objektov, ich základné rozdelenie, rozbor architektonicko-slohového stvárňovania a informácie o rozšírení jednotlivých typov z regionálneho pohľadu. Prvú kapitolu obohacuje popis stromov a zelene pri malých sakrálnych stavbách, podrobnejší náčrt prejavov úcty a rozmanité príbehy.

Druhú časť publikácie obohacuje abecedne radený katalóg. Ide o súpis pamiatok drobnej sakrálnej architektúry. Sprístupňuje a sumarizuje doteraz zistené poznatky o objektoch, ktoré sa nachádzajú v Košiciach a priľahlom regióne. Stoja voľne zakomponované v krajine a mnohé pretrvali ako relikty zaniknutých osád, dávnych cintorínov či zbúraných mostov. Autori ich lokalizovali, opísali a fotograficky zdokumentovali, celkom 121 objektov. V prvej časti sú zoradené stavby, ktoré sa nachádzajú na území Košíc a ich mestských častí tak, ako zodpovedajú územno-správnejmu členeniu v čase zápisu. V abecednom poriadku nasledujú obce a mestčeka v Abovsko-turnianskom regióne a niektoré vybrané lokality Spišského a Šarišského regiónu, kde sa bádateľský terénny výskum uskutočnil. Celkovo to bolo v 58 lokalitách. Pri stanovení rozsahu a členenia hesiel autori prihliadali na to, aby objem zozbieraných informácií podali prehľadne, stručne a výstižne. Pri každom objekte sa okrem dôkladného opisu nachádzajú aj informácie jeho presného miesta. Dôsledne sú prepísané i všetky dostupné nápisy a ich voľné preklady do slovenčiny. Do poznámky autorka zahrнула údaje získané z historických prameňov, od kronikárov, kňazov, starostov a občanov. V krátkosti uvádza aj miestne legendy, povesti, rozprávania a nárečové pomenovania objektu.

Ku každému heslu autori diela pridali farebné zábery objektov, mnohé

Mgr. Jana Sedláčková

profesorka angličtiny, Košice

Na čo sú nám múzeá?

- aby sme uchovali pre ďalšie generácie bohatstvo národa vytvorené prírodou a našimi predkami
- aby naše deti mali byť na čo hrdé
- aby nikto nikdy nezabudol na príkoria spáchané na tomto a iných národoch
- aby naše deti nechceli spáchať krivdy na iných
- aby nás inšpirovali a hladili našu dušu, keď to potrebujeme
- aby celonárodné poklady neskončili v rukách niekoľkých zbohatlíkoch, ktorí zhrňajú umelecké diela, lebo im to odporučil ich bytový architekt alebo aby sa mohli pochváliť pred inými snobmi
- aby sme nikdy nedali ukradnúť hmotné a duchovné bohatstvo cudzími mocnosťami a jednotlivcami
- a to najprozaickejšie – aby bolo kam ísť s deťmi počas sychravých, chladných odpolední, keď ich už omrzeli vlastné hračky.

PhDr. Jana Kepplová

odborný referent, Národná ústredňa Interpol Bratislava

Múzeá sú vizitkou každého civilizovaného národa – podľa nich možno hodnotiť, do akej miery si národ váži svoju minulosť a do akej miery ju pozná. Pri svojich cestách v zahraničí som bola prekvapená, na akých „zastrčených“ miestach som našla múzeum. Často išlo o rýdzo lokálny predmet záujmu, ale miestni mu vedeli spraviť reklamu. Na druhej strane, treba povedať, že chod múzea bol zabezpečovaný veľmi ekonomicky – sprievodkyňou bola väčša pani/pán v dôchodkovom veku bez nároku na mzdu – každé múzeum malo okruh ľudí, ktorí sa takto podieľali na šírení dobrého mena ich regiónu. Striedali sa po dňoch a bolo vidno, že to robia s potešením. Múzeá majú veľkú úlohu vo vzdelávaní mladej generácie – majú možnosť pripraviť tematické výstavy, ktoré je možné využiť vo vyučovacom procese. Ale aj tu je nutné, aby bol výklad zaujímavý a prispôbený veku žiakov, či študentov.

Na čo sú nám múzeá?

Anketa II.

A nakoniec možno by neškodilo pritiahnúť niektorých mladých aj formou približovania kvalifikovanej starostlivosti o pamiatky – dať im nahliadnúť do procesu reštaurácie, klasifikácie a zbierania exponátov a takto získať budúcich priateľov múzeí. Je toľko mladých, ktorí v lete radi strávia zmysluplne prázdniny, len im to ponúknuť, napr. letáčikmi na školách. Myslím si, že v dnešnej dobe, kedy sú mladí zvyknutí, že zábava i všetky podnety im prídu priamo domov cez internet a televíziu, treba byť aktívnejším a prísť sa ponúknuť na školy. Čakať, že niekto príde sám je možné, niekto aj príde, ale nebude ich veľa.

PhDr. Ivan Melicherčík
publicista, Bratislava

Úloha a význam múzeí v súčasnej spoločnosti je zreteľne nedocenená, hoci tieto inštitúcie patria k pilierom vzdelanosti, výchovy a zachovania národného kultúrneho dedičstva. Ich fondový potenciál sa nerozširuje ako by sa mohol a mal – napríklad množstvo drobných, ale vzácnych a pozoruhodných súkromných zbierok sa väčšinou po smrti majiteľa rozptýli, rozpredá, namiesto toho, aby obohatili zbierky centrálnych múzeí. Je dostatočne zmapované súkromné zberateľstvo, dbajú veľké múzeá o to, aby sa tieto zbierky zachovali, zoštatnili alebo odkúpili?

Vážnym problémom je už chronický nedostatok financií na rozširovanie, ba samotné udržiavanie múzeí a ich zbierok. Múzeá u nás žijoria! Pritom koľko milionárov sa krúti okolo Vyvolených, Superstar, Mozejovcov a ďalších relácií s malou výchovnou a vzdelávacou hodnotou, ktoré patria do suterénu televíznej produkcie. Hierarchia hodnôt je obrátená naruby. Úroveň, bohatstvo, kvalita a vplyv múzeí je o kultúrnej vyspelosti krajiny, zachovaní historických odkazov i ochrane kultúrneho dedičstva. U nás ich ohrozuje diktát červených čísiel.

Záujem o múzeá poklesol. Kde sú

zaujímavé detaily vnútorných interiérov. Prínosom je aj fotodokumentácia pôvodných kamenných sôch, drevených plastiek, obrazov a devocionálií, ktoré sú v súčasnosti uložené na bezpečnejších miestach. V niektorých prípadoch sú objekty dokumentované historickými zábermi. Tieto fotografie pochádzajú zo zbierkového fondu Východoslovenského múzea v Košiciach.

Monografiu uzatvára súpis literatúry a máp, preklad do maďarčiny a rezumé.

Publikácia predstavuje hodnotný pramenný materiál pre budúcich regionálnych historikov, etnografov, sociológov, múzejníkov, historikov umeleckého remesla i pamiatkarov. Je pomôckou pre obecné samosprávy a kroniky pri evidencii pamätihodností obce – a je nasledovaniahodným príkladom pre ostatné regióny Slovenska pri výskume a dokumentácii drobnej sakrálnej architektúry – súčasť nášho kultúrneho dedičstva.

ANNA PAPIEŽOVÁ

L. KOŠNAR Německo-český archeologický slovník

Vyd. Universita Karlova, Praha 2005, 263 strán.

Napriek stále dominantnejšiemu postaveniu angličtiny ako základného komunikatívneho prostriedku medzinárodných kontaktov si v stredoeurópskej oblasti doteraz udržiava významné miesto nemčina. V archeológii dokonca takmer akoby ani neustupovala. Tento fakt je spôsobený tradične vysokou úrovňou archeológie v nemecky hovoriacich krajinách, rovnako ako ich dlhodobo kvalitnou a početnou publikačnou činnosťou. V dobe rastúcich medzinárodných kontaktov slovenských archeológov sa preto stala znalosť nemeckej odbornej terminológie z nášho hľadiska mimoriadne potrebnou a praktickou záležitosťou. V orientácii v nemeckej archeologickej terminologickej oblasti dlhé roky zohrával nezastupiteľnú úlohu slovník dnes už legendy slovenskej archeológie Prof. B. Novotného (Novotný, B.: *Průručný archeologický německo-slovenský slovník*, Bratislava 1967). Výrazným prínosom pre terminologické otázky je aj nedávno vydaná obsiahla monografia z poľskej produkcie (Kowalewska, B.: *Wörterbuch der Ur- und Frühgeschichte. Slownik terminologii pre-historycznej. Deutsch-Polnisch/Pol-*

nisch-Deutsch, Wien 2004), do ktorej boli zaradené popri inom termíny, zavedené v súvislosti s vývojom danej vednej disciplíny za posledné roky. Táto kniha však evidentne ostane prístupná len úzkemu kruhu odborníkov a treba preto privítať edičný čin renomovaného odborníka na západnú a severnú archeológiu L. Košnara z Univerzity Karlovej v Prahe.

V slovníku sú okrem základnej zásoby uvedené aj vyslovene špecifické výrazy, ktoré vznikli v posledných rokoch pod vplyvom rozrastajúcej sa medziorobovej spolupráce, ako aj vývojom nových spôsobov získavania nálezov, dokumentácie a prezentácie, predovšetkým v oblasti počítačov, pričom autor rešpektoval nové pracovné normy. Praktickú hodnotu slovníka zvýši napríklad aj skutočnosť, že pri konkrétnych slovách nájdeme odkaz na synonymá alebo slová nie totožné, ale obsahovo príbuzné. K slovníkovej časti je pripojený zoznam historických vybraných lokalít nemeckých názvov v Českej republike.

Stále chýbajúci archeologický slovník anglicko-slovenský pripravuje

do tlače už dlhšiu dobu pedagóg Komenského Univerzity v Bratislave Prof. E. Krekovič, a tak je nádej, že k archeologickým slovníkom, ktoré vydala Filozofická fakulta UK v Bratislave ešte v čase pôsobenia Prof. Novotného (okrem nemecké-

ho aj ruský, srbochorvátsky, poľský a maďarský slovník) pribudne ďalšia praktická pomôcka, potrebná pre vyššiu úroveň spracovávanía nášho archeologického fondu.

V. T.

Gotické a renesančné kachlice v Karpatoch

(zostavil Ján Chovanec)

Trebišov 2005, 264 strán, perovky a čiernobiele fotografie v texte, 8 strán farebnej prílohy.

Publikácia vyšla ako zborník príspevkov z kolokvia a výstavy *Gotické a renesančné kachliarske umenie v Karpatoch*. Na výstave predstavené nielen nálezy z Trebišova a okolia, teda zo zbernej oblasti múzea, ale aj z iných slovenských lokalít a dokonca z Maďarska, Poľska a Ukrajiny. Obidve akcie sa uskutočnili vo Vlastivednom múzeu v Trebišove. Projekt s podporou Karpatskej nadácie a MK SR pripravil spolok na ochranu kultúrnych pamiatok v Trebišove Arx Paris. Výstava bola verejnosti prístupná v marci 2002 a v októbri toho istého roku sa konalo rovnomené sympóziu za účasti dvadsiatich odborníkov zo šiestich európskych krajín. Namiesto úvodu bolo do publikácie netradične zaradené Vyhlásenie účastníkov kolokvia, v ktorom sú zosumarizované základné fakty o akcii. To isté, hoci v podrobnejšej verzii obsahuje aj príspevok organizátora, miestneho archeológa, špecialistu na stredovek, J. Chovanca. V monografii je ďalej publikovaných šesťnásť príspevkov o kachliarstve, väčšinou v kontexte realizovaných archeologických výskumov autorov. Príspevok z pera M. Slivku je veľmi stručnou sumarizáciou doterajšieho bádania o kachliarstve. V článkoch ostatných autorov sú buď spracované nálezy z konkrétnych archeologických výskumov alebo z problematiky ikonografie resp.

výzdoby kachlíc zo Slovenska (J. Chovanec, J. Hoššo, J. Labuda, M. Mácelová, I. Strakošová a M. Uličný), Poľska S. Czopek, M. Dąbrowska, A. Lubeczyk), Ukrajiny (V. Gupalo – M. Losik, G. Ivaškov), Českej republiky R. Krajíc), Nemecka (L. Döry) a Maďarska G. Tomka).

Za každou štúdiou je zaradený zoznam použitej literatúry spracovaný graficky síce zaujímavým, ale neštandardným spôsobom a pripojené cudzojazyčné resumé, v prípade príspevkov zahraničných účastníkov zasa po cudzojazyčnom texte skrátený slovenský preklad.

Všetky tri výstupy projektu (kolokvium, výstava a publikácia) bolo možno doviest do úspešného konca len vďaka organizátorskému úsiliu J. Chovanca, ktorý sa predmetnej téme dlhodobo a programovo venuje nielen terénnymi aktivitami, ale aj vedeckou a publikačnou činnosťou. Úspešná realizácia akcie ukázala, že podobné náročné výstupy možno realizovať aj bez rozsiahleho aparátu spolupracovníkov a že regionálne múzejné inštitúcie, ak disponujú dostatočne odborne fundovanými pracovníkmi a schopnými organizátormi, akým J. Chovanec nepochybné je, môžu sa medzi odbornou verejnosťou predstaviť podobnými profesionálne uskutočnenými medzinárodnými podujatiami.

V. T.

tie časy, keď sme sa pre svoje budúce povolanie rozhodovali práve pri návšteve v múzeu nad zbierkou minerálov či archeologických vykopávok. Zdá sa mi, že z vlastného záujmu chodí do múzeí menší počet ľudí ako kedysi. Mládež to ťahá skôr do diskoték alebo k obrazovkám televízorov a počítačov. Pritom múzeá dnes potrebujeme viac ako kedýkoľvek predtým. Veď čím – okrem športu – sa môže Slovensko v rámci Európskej únie lepšie zviditeľniť ako práve kultúrou – tradíciami, umením, múzejnými zbierkami, galériami či historickými pamiatkami?

Mgr. Peter Cabadaj, literárny a kultúrny historik, spisovateľ, publicista, scenárista a režisér dokumentárnych filmov, Slovenská národná knižnica, Martin

Slávny argentínsky spisovateľ Jorge Louis Borges sa kedysi vyjadril, že raj si predstavuje ako knižnicu. Vždy sa mi páčila takáto predstava, ale niečo mi v borgesovskej vízii predsa len chýbalo. Prišiel som na to až pri premýšľaní nad touto anketovou otázkou. Z môjho pohľadu by bolo ideálne, keby raj bol knižnicou aj múzeom zároveň...

Uvažovať komplexne a v širších súvislostiach nad otázkou *Na čo sú nám múzea?* znamená, aspoň pre mňa, uvažovať o takých principiálnych aspektoch, ako sú historická pamäť, dejinná skúsenosť, vedomie kontinuity, povedomie o sebe, užšom či širšom spoločenstve. Z tohto pohľadu múzea vždy plnili a musia plniť aj naďalej svoju nezastupiteľnú funkciu, v ktorej sa odrážali, odrážajú a budú odrážať konkrétne hmatateľné ľudské stopy v jednotlivých časopriestorových, resp. dejinných prúdeniach. Vzdať sa totiž akéhokoľvek múzea neznamená nič iného ako vzdať sa jedného článku pomyselného reťazce, ktorou je civilizovaný človek prirodzene spojený so svojimi predchodcami, tradíciami a fundamentom vlastného historického i osobnostného ukotvenia. Práve preto sú múzea také prepotrebne! Preto ich azda najviac potrebujeme práve dnes, keď je naša realita valcovaná všakovakými pahodnotami, úchylkami a bezbrehým primitivizmom.

GRATULUJEME...

V druhom štvrťroku 2006 sa dožívajú životných jubileí títo pracovníci múzeí na Slovensku:

- Mgr. Marta Bartová • 12. 6.
PhDr. Milan Chlebana • 25. 6.
Mgr. Elena Lehotská • 4. 5.
PhDr. József Liszka • 6. 4.
PhDr. Elena Minarovičová • 9. 6.
Ing Štefan Mráz • 22. 5.
Doc. PhDr. Ladislav Olexa, CSc.
• 25. 6.
Pavol Sás • 6. 6.
PhDr. Daniela Vaneková • 27. 4.
Mgr. Zuzana Vdoviaková • 19. 4.
Mgr. Katarína Zozuláková • 16. 4.

Srdečne blahoželáme a prajeme všetko najlepšie v pracovnom i osobnom živote!

Redakcia MÚZEA

Jubileum PhDr. Eleny Minarovičovej

Významné jubileum oslavuje v tomto roku PhDr. Elena Minarovičová (narodená v Prahe 9. júna 1936), bez ktorej si nemožno predstaviť slovenskú numizmatiku za viac ako tri desaťročia.

S numizmatikou sa jej cesta spája už od vysokoškolských štúdií klasickej archeológie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, ktoré ukončila diplomovou prácou z rímskej numizmatiky. Po ukončení štúdia nastúpila do vtedajšieho Slovenského múzea, v ktorom pracovala väčšiu polovicu svojho života.

Na mieste odbornej lektorky a vedúcej Osvetového oddelenia, ktoré sprvu zastávala, získala prípravu pre komunikáciu s návštevníkom, čo za roky svojho pôsobenia v múzeu bohato zúročila. V roku 1969 nastúpila na Oddelenie numizmatiky Historického ústavu SNM, kde pracovala v rôznych funkciách od odbornej pracovníčky po vedúcu oddelenia. Jej odborná činnosť však široko presahovala rámec Numizmatického oddelenia.

Systematická práca E. Minarovičovej so zbierkou antických mincí oddelenia i živý záujem o numizmatické bádanie na Slovensku sa premietali a premietajú do jej mimoriadne rozsiahlej publikačnej činnosti. Svoje poznatky sprostredkovala odbornej verejnosti v stovkách príspevkov na stránkach odborných periodík. Možno povedať, že do numizmatiky vniesla tak trochu „ženský princíp“. V duchu marxistickej historiografie sa minca chápala predovšetkým ako prameň hospodárskych dejín, no ona ju vo svojich publikáciách (Portrét na starovekých minciach a Portrét na minciach od stredoveku po súčasnosť) poňala ako prameň dejín umenia a vyzdvihla jej umeleckú a estetickú hodnotu.

Rada si spomínam na to, ako poskytovala návštevníkom Numizmatického oddelenia odborné poradenstvo. Jej nesporná erudícia a skúsenosti ako súdnej znalkyne sa spájali s úžasným ľudským prístupom. Podarilo sa jej utešiť aj takých, ktorí priniesli na ohodnotenie numizmaticky bezcenný materiál – dokázala ich presvedčiť, že z toho síce nezohatnú, ale majú krásnu mincu, ktorá bude jedinečnou pamiatkou.

Popri bohatej odbornej práci si vždy našla čas aj na popularizáciu numizmatiky v časopisoch, detských periodikách, v rozhlasoch či v televízii a vedela to robiť veľmi pôsobivo, s nadšením pre vec samu. Rovnako pristupovala aj k formácii mladších kolegov na oddelení – orientovala nás v literatúre, poskytovala informácie, návody, povzbudzovala k publikačnej činnosti a jej zánietenie bolo až nákazlivé.

Aj keď sa s ňou život poriadne zahral a nadelil jej ťažké choroby, vždy s nimi zabojovala a vrátila sa do práce s takou samozrejmou, akoby to boli len bežné prekážky na hrbolatej dráhe života. Pasivita rozhodne nepatrí k jej postojom a pri množstve aktivít vždy pôsobí ľahko a neunáhle, akoby si svojím šarmom dokázala podmaniť aj čas.

Kto pozná prácu Elenky Minarovičovej, iste ho neprekvapí, že rozsah jej aktivít sa nijako nezmenšil ani po odchode do dôchodku a aj dnes väčšinu svojho času venuje numizmatike. Pôsobí ako súdna znalkyňa, naďalej je členkou Národného numizmatického komitétu SR, kde okrem iného pripravuje bibliografie pre zborník Slovenská numizmatika. Je členkou autorského kolektívu, ktorý pripravil novú expozíciu Múzea mincí a medailí v Kremnici, sprístupnenú v roku 2002. Ako hlavná redaktorka časopisu Zberateľ preň okrem redigovania pripra-

vuje aj popularizačné príspevky z oblasti numizmatiky. Je členkou redakčnej rady časopisu Numizmatika a ako dlhoročná členka Ústredného výboru Slovenskej numizmatickej spoločnosti zastrešuje kultúrno-vzdelávaciu činnosť. V rámci členstva v Mestskom výbore bratislavskej pobočky spoločnosti zabezpečuje cyklus odborných prednášok.

Pri tejto príležitosti využijem možnosť poďakovať jubilanke za všetku prácu na poli slovenskej numizmatiky, za jej priateľstvo a kolegiálnu pomoc a zaželať jej zdravie, optimizmus, tvorivosť a dostatok času na naplnenie všetkých cieľov a predsavzatí.

MARIANNA JANOŠTÍNOVÁ

K osemdesiatinám Doc. PhDr. Ladislava Olexu, CSc.

Je ťažko uveriť, že vitálny, energický Doc. PhDr. Ladislav Olexa, CSc., ktorého často stretávame na akciách Východoslovenského múzea v Košiciach, kde strávil väčšinu svojho života, sa dožíva významného životného jubilea osemdesiat rokov.

Narodil sa 25. júna 1926 v Jelšave, kde získal základné vzdelanie. Keď sa jeho rodisko stalo po rozpade prvej ČSR súčasťou Maďarska, prešiel na evanjelické lýceum do Miškovca. Tak ako do dejín nášho štátu, i do jeho života zasahovali politické zmeny. Po skončení vojny sa dostáva do Lučenca, kde absolvoval učiteľskú akadémiu. Vzdelanie završil na Vysokej škole politických a sociálnych vied v Prahe v roku 1952, po jej absolvovaní sa vrátil na Slovensko na práve vznikajúcu Vysokú školu technickú v Košiciach. Po desiatich rokoch pedagogickej činnosti odchádza na nové pôsobisko – stal sa riaditeľom Východoslovenského múzea v Košiciach, kde potom pôsobil až do odchodu do dôchodku. Hoci sa L. Olexa predtým nevenoval múzejnej práci, rýchlo sa zorientoval a svoje organizačné schopnosti využil predovšetkým na to, aby dosiahol preradenie múzea medzi vedecké pracoviská. Na to potreboval predovšetkým spolupracovníkov s primeranou kvalifikáciou, čo sa mu aj podarilo zabezpečiť. Aj on sa roku 1963 habilitoval. Podarilo sa mu nadviazať kontakty s početnými múzeami a tematicky príbuznými pracoviskami doma i v zahra-

ničí, čo tiež značne prispelo k rozvoju košického múzea.

K zvratu v živote Doc. Olexu došlo v roku 1968, kedy sa v rámci dubčekovského demokratizačného procesu rozhodol prijať funkciu tajomníka Krajského výboru KSS v Košiciach. Po roku bol odvolaný a prevelený späť do múzea, kde ako radový pracovník pôsobil do 1986. Ďalšie tri roky – už ako dôchodca – pracoval v múzeu v Betliari.

Po novembri 1989 sa stal podpredsedom Východoslovenského krajského národného výboru, ale už v roku 1990 bol znovu menovaný za riaditeľa Východoslovenského múzea, kde zotrval do dovŕšenia 70. roku svojho života. V roku 1991 mu bola udelená medaila A. Kmeťa za prácu v múzeu.

Život Doc. L. Olexu, CSc. bol hektický, plný neočakávaných zvrátov, vojnových tragédií i nádejí – často nesplnených – ako celé 20. storočie. Bol to život bohatý, s množstvom problémov, ale aj úspechov a radostí. V mene tých, ktorí sme boli jeho spolupracovníci a priatelia mu prajem do ďalších rokov zdravie, pohodu a neutíchajúci životný elán.

MÁRIA LAMIOVÁ

Za Oľgou Gömöovou

Keď odíde človek, ostane po ňom prázdne miesto. Zvlášť, ak odíde niekto blízky. Dňa 27. augusta 2005 sme sa navzájom rozlúčili s dlhoročnou pracovníčkou SNM-Múzea Bojníc Oľgou Gömöovou.

Narodila sa 7. júna 1939 v Seredi. Po absolvovaní domácich škôl vyštudovala na Strednej umelecko-priemyselnej škole v Bratislave odbor Keramika. Krátko pracovala ako výtvarníčka – kašírka v bratislavskej Filmovej tvorbe a SND, a ako výtvarníčka – aranžérka v Dome odborov. Od 19. apríla 1960 vstúpila do služieb bojnického múzea.

Vo vtedajšom Krajskom vlastivednom múzeu prešla viacerými funkciami, začínala ako výtvarníčka – písmomaliarka, dokumentátorka a pomocná reštaurátorka v oddelení galérie. Počas prvých rokov svojho pôsobenia sa vlastnou kvalitnou prácou dobre zapísala do vedomia nadriadených. Vďaka jej zručnosti a zmyslu pre cit a krásu ju už v roku 1966 vedenie múzea odporučilo na vysokoškolské štúdium, aby ako kvalifikovaná reštaurátorka mohla spracúvať vzácne zbierky

starého umenia bojnickej galérie. Zároveň bola preradená ako odborný, zakrátko samostatný pracovník. Odboru, ktorý sa jej stal nielen zamestnaním, ale aj koníčkom, sa venovala i v rámci osobného voľna. Príkladom je pomoc pri reštaurovaní poškodených barokových plastiek na piaristickom kostole v Prievidzi.

Od roku 1972 viedla umelecko-historické oddelenie a oddelenie galérie. Zabezpečovala vedecko-výskumnú, vedecko-klasifikačnú a osvetovú činnosť. Sama skúmala pamiatky a výtvarné umenie v prostredí regiónu horná Nitra s osobitným zreteľom na staré umenie. Zároveň mala na starosti dokumentáciu a odborné spracovanie zbierkového fondu bojnického múzea. Aj jej pričinením vzrástla úroveň riadenia zverených oddelení, čo sa odrazilo na úspešnosti výstavnej a expozičnej činnosti múzea.

Oľga Gömöová bola v roku 1980 zaradená ako špecialista pre nábytok a umelecké remeslá, zakrátko na to sa vrátila k svojmu pôvodnému zameraniu a vykonávala náročné reštaurátorské a konzervátorské práce v keramike, skle a porceláne. Z tohto dôvodu absolvovala štúdium konzervácie múzejných a galerijných zbierok v Ústave výchovy a vzdelávania pracovníkov kultúry. Vzápätí jej boli zverené náročné špeciálne konzervátorské a náročné reštaurátorské práce historických zbierok a nálezov. Po zmene spoločenských pomerov pracovala v múzeu ako umelecká keramička a konzervátorka až do odchodu na zaslúžený odpočinok.

Z ľudskej stránky patrila Oľga Gömöová k vzorným pracovníkom. Vďaka neсеbeckej, družnej povahe a obetavosti sa u spolupracovníkov tešila obľube. Napriek tomu ostala skromná. To všetko sú cenné devízy, potrebné na úspešné zvládnutie náročných pracovných úloh. I preto bude svojim blízkym a známym veľmi chýbať. V srdci však ostáva hrejivá spomienka.

ERIK KLIŽAN

Za RNDr. Gregorom Gašparom, CSc.

V čase osláv 30. výročia založenia hanušovského múzea zastihla múzejníkov a širokú kultúrnu verejnosť vranovského regiónu smutná správa o predčasnom

odchode zakladateľa múzea a jeho dlhoročného riaditeľa RNDr. Gregora Gašpara, CSc. Po krátkej chorobe, vo veku 74 rokov, odišiel vzácny človek, obetavý pracovník vedy a kultúry, tvorca základov vranovského múzejníctva.

RNDr. Gregor Gašpar, CSc. sa narodil 12. septembra 1931 v Olšínkove (okres Humenné). Po absolvovaní Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (odbor biológia – geológia – geografia) pracoval v rokoch 1956–1962 ako učiteľ na Ukrajinskom gymnáziu v Prešove, neskôr až do roku 1967 ako odborný asistent na Pedagogickom inštitúte v Prešove. Po období, keď pôsobil v rôznych zamestnaniach (Krajský pamiatkový ústav Prešov, Východoslovenské múzeum v Košiciach, Ocelové konštrukcie n. p. Prešov a i.) 1. mája 1974 nastúpil ako odborný pracovník pre Okresné vlastivedné múzeum na Okresné osvetové stredisko vo Vranove nad Topľou. Toto múzeum pomáha zakladať a budovať a 1. januára 1977 sa stáva jeho riaditeľom.

Vranovčania si Dr. Gašpara budú najviac spájať s jeho pôsobením vo funkcii riaditeľa Vlastivedného múzea v Hanušovciach n. T., ktorú zastával v rokoch 1977–1993. Vybuďoval pracovisko vyvážene orientované na prírodovedný i spoločenskovedný výskum. Tešil sa z úspechov svojich podriadených a nabádal ich k vedeckému odbornému rastu. Počas svojho pôsobenia nezanedbával ani vlastnú odbornú prácu v oblasti fyto geografie, kde sa venoval predovšetkým výskumu fyto geografických pomerov územia československých východných Karpát, čo bola aj téma jeho dizertačnej práce, obhájenej v roku 1986.

Ani v dôchodkovom veku tento nesmierne vitálny a energiou srsiaci človek nezaháľal a svoje sny sa pokúšal realizovať v súkromnom geolaboratóriu, zriadenom vo Vranove a neskôr v Prakovciach. Žiaľ, všetky svoje zámery už nestihol zrealizovať. Choroba a vzápätí smrť zmarili jeho plány. Odišiel človek, ktorý veľkú časť svojho produktívneho života venoval Vranovskému okresu, rozvoju jeho vedeckého a kultúrneho života, za čo mu patrí čestné miesto v pantheoné významných postáv regiónu. Česť jeho pamiatke!

*Kolektív bývalých spolupracovníkov,
Vlastivedné múzeum
v Hanušovciach nad Topľou*

M Ú Z E U M

2/2006 ROČNÍK LII

Metodický, študijný a informačný materiál
pre pracovníkov múzeí a galérií

*Guidance, information and study review
for museum and art gallery workers*

Vychádza štvrtročne s finančným príspevkom
Ministerstva kultúry SR

*Quarterly review, published with financial support
of the Ministry of Culture of the Slovak Republic*

Vydáva Slovenské národné múzeum v Bratislave
a Zväz múzeí na Slovensku

*Edited by the Slovak National Museum
and the Museum Association in Slovakia*

Redakcia a administrácia**Correspondence and Subscription Address**

Slovenské národné múzeum, Časopis MÚZEUM
Žižkova 18, P.O. Box 13, 810 06 Bratislava 16
Telefón: + 421 2 592 072 19
e-mail: public@snm.sk, poduselova@snm.sk
chorvathova@snm.sk

Redakčná rada – Editorial Board

PhDr. Marianna Janoštinová, PhDr. Marta Jano-
vičková, RNDr. Ján Kautman, PhDr. Eva Králiková
PhDr. Eva Luptáková, PhDr. Gabriela Podušelová,
PhDr. Róbert Pollák, Mgr. Branislav Rezník, RNDr.
Eva Sitášová, CSc., PhDr. Jarmila Strelková, CSc.
PhDr. Katarína Tomčíková, PhDr. Iveta Zuskinová

Zodpovedný redaktor – Editor-in-Chief

PhDr. Gabriela Podušelová

Výkonná redaktorka – Managing Editor

PhDr. Lubica Chorváthová

**Grafická úprava a sadzba – Design
and Typesetting/Layout**

Clara Design Studio

Tajomníčka redakcie – Assistant of Editor

Gizela Bendeová

Tlač – Printed by

Tlačiareň TYPOCOL, Prievozská 38, 827 16 Bratislava

Cena 1 čísla: 40,- Sk

Ročné predplatné: 160,- Sk + poštovné

Yearly Subscription: 160,- Sk + Postal Fee

Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

Registračné číslo: MK SR 1739/75

ISSN 0027-5263

© Slovenské národné múzeum, Bratislava

© The Slovak National Museum Bratislava

Autorské práva vyhradené. Rozmnožovanie textu,
fotografií, peroviek a hocjakých údajov v elektro-
nickej podobe len s predchádzajúcim písomným
súhlasom vydavateľa.

Na 1. strane obálky – Front Cover:

Ernest Scholcz: Mapa Vysokých Tatier a
blízkeho okolia, 1938, olej na plátne, výrez.
K článku N. Baráthovej a kol., Dejiny múzea
v Kežmarku, na s. 9–15.

*Ernest Scholcz. The Map of High Tatras and
its vicinity, 1938, oil on canvas (left part).
To the article of N. Baráthová et al.: History
of the Museum in Kežmarok, on pp. 9–15.*

Na 4. strane obálky – Back Cover:

Portrét Kataríny Goldbergerovej, 1645,
olej na plátne, 79x60 cm. K článku s. 9–15.

*Portrait of Catharina Goldberger, 1645,
oil on canvas, 79x60 cm. To the article
on pp. 9–15.*

**ODBORNÉ MÚZEJNÉ ČINNOSTI
PROFESSIONAL MUSEUM ACTIVITIES**

1

Vladimír Michalička: Rudolf Pribiš a jeho
medailérska tvorba pre vysoké školy

*Vladimír Michalička: Rudolf Pribiš, designer of
medallions and medals for Slovak high schools
and universities*

3

Tibor Díte: Palica a palička

Tibor Díte: Canes and walking sticks

**MÚZEJNÁ KOMUNIKÁCIA
MUSEUM COMMUNICATION**

5

Soňa Žabková: Múzejný priestor pre všetkých
(Projekt LHM práce s handicapovanými
občanmi)

*Soňa Žabková: The Museum Space for Anyone
(working with handicapped visitors in Banská
Bystrica LH Museum)*

8

Iveta Zuskinová: Nová forma spolupráce
poľských a slovenských múzeí v prírode

*Iveta Zuskinová: New forms of Polish and Slovak
museum collaboration*

Z HISTÓRIE • FROM THE HISTORY

9

Nora Baráthová – Erika Cintulová – Michal
Semančík: Dejiny múzea v Kežmarku

*Nora Baráthová – Erika Cintulová – Michal
Semančík: History of the Museum in Kežmarok*

ROZHLADY • SURVEY

16

Otto Klug – Zsuzsanna Kovács: Múzeum
hliníkárenského priemyslu

*Otto Klug – Zsuzsanna Kovács: Museum
of the Aluminium Industry*

17

Olga Kuchtová: Terakotová armáda
– ôsmy div sveta

*Olga Kuchtová: The Terracotta Army
– the eighth wonder of the world*

NOVÉ EXPOZÍCIE**NEW PERMANENT EXPOSITIONS**

19

Iveta Zuskinová: Ovčiarске múzeum
Galéria ľudového výtvarného prejavu

*Iveta Zuskinová: The Museum of Shepherd
Culture and Folk Art*

21

Mária Zajčková: Nová expozícia Záhorského
múzea v Skalici

*Mária Zajčková: New permanent exposition of
the Záhorie Museum in Skalica*

24

Klára Mészárosová: Vôňa starých škôl

Klára Mészárosová: The scents of old schools

25

Sylvia Siposová: Na návšteve u Kálmána
Mikszátha

Sylvia Siposová: Visiting by Kálmán Mikszáth

VÝSTAVY • EXPOSITIONS

27

Jaroslava Mrvová: Výstava „Architektúra
nového veku“ – mesta Žiliny

28

Miroslav Fulín: Špirhač – gacek – trúlelek

29

Marta Pastieriková: Výstava Chvála Bohu
v Taliansku

30

Gabriela Podušelová: Muž, ktorý si nedal pokoj

31

Lubomír Kianička: Výstava Loď a ohnivý
kameň

32

Lubica Chorváthová: Kým nevesta povedala áno

33

Z výstavnej činnosti múzeí a galérií

INFORMÁCIE • INFORMATION

34

Katarína Zorjanová: Múzeá na Slovensku
v roku 2005

38

František Gutek: Transfer a rekonštrukcia
dreveného kostolíka v Šarišskom múzeu

40

Iveta Zuskinová: Prvé múzeum zrekonštruova-
né za peniaze Európskej únie

41

Martin Mešša: Konferencia
Keramika včera a dnes

Z LITERATÚRY • BOOK REVIEWS

42–45

Načo sú nám múzeá?
(Anketa – *Public inquiry*)

42

Anna Papiěžová: Postavené roku Pána...
– malé sakrálné stavby v krajine

44

V. T.: L. Košnar, Nemecko-český archeologic-
ký slovník

45

V. T.: J. Chovanec a kol., Gotické a renesančné
kachlice v Karpatoch

PERSONÁLIE • PERSONAL DATA

46

Gratulujeme...

46

Marianna Janoštinová: Jubileum
PhDr. Eleny Mínarovičovej

46

Mária Lamiová: K osemdesiatinám
Doc. PhDr. Ladislava Olexu, CSc.

47

Erik Kližan: Za Oľgou Gömöovou

47

Kol.: Za RNDr. Gregorom Gašparom, CSc.